

Al. 40514
1988

శ్రీ:

Tel. 1101

శ్రీమత్కవి విశ్వకర్మగీత

శ్రీమద్విద్యామహాదేశికమధ్యమస్తోత్రం

తత్పరణావిష్కర్త సమస్తాత్మభరైః శ్రీమద్వేదమార్గప్రతి

స్థానాచార్యైః పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యైః

శ్రీమత్కర్ణాటసింహాసనాధీశ్వర శ్రీకృష్ణరాజేంద్ర

సార్వభౌమసంతతిదేశికైః

శ్రీశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్రపరకాలమహాదేశికైః

పోర్వజ్ఞప్రపన్నాభిరణాఖ్యాఖ్యానాసాకంగ్రాధితా

ప్రపన్నసౌభాగ్యస్తుతిః

—

తత్పరత్వాశ్రమద్వితీయసందేశన మాత్మదుర్గాభజన

రజనాథదేశికశర్మణా ముద్రణప్రమాదం పరిహృత్య

మహీశూరరాజధాన్యాం

శ్రీనివాస ముద్రాక్షరశాలాయాం విరోధికృత్సంవత్సర

చైత్ర శుక్లపంచమ్యాం ముద్రాపితం సద్విజయతే.

(కాపీరైట్ రిజర్వ్.)

౧౯౧౧

THE SREENIVASA PRESS, MYSORE.

PRINTED BY
II. SREENIVASARAGHAVACHARYA AT THE
SREENIVASA PRESS, MYSORE.

శ్రీః

శ్రీశ్రీశ్రీస్సబ్రహ్మతస్త్ర పరకాలమహాదేశికసంయమి
సార్వభౌమైరచగృహీతాః పట్టప్రిప్రబద్ధానామతోఽత్రసంగృహ్యన్తే
ఆద్యాచమ్పూర్ణలితా శ్రీమత్పరకాలగురువిజయనామా ।
అన్యాయలలితపదభాగుత్తరపరకాలగురువిజయచమ్పూః ॥౧॥

నరసింహరజరాజశ్రీవాసవిలాసచమ్పవస్త్రినః ।
రామేశ్వరవిజయాఖ్యాచమ్పూర్ణునాథవిజయచమ్పూశ్చ ॥ ౨ ॥
చమ్పూశ్చకాఽర్కకోత్సవదీపాఖ్యా కేశప్రాత్సవాఖ్యాఽన్యా
ఆనందమరద్దామృతకృతయస్త్రినః ప్రపన్నపూర్వపదాః ॥ ౩ ॥

శ్రీరామశ్రీవాసానధికృత్య ద్వైచవేదపాదనూతీ ।
శ్రీదేశికేష్వగురువరవిషయాఽన్యా వేదపాదఘటితనూతిః ॥ ౪ ॥
ఆచార్యవేదపాదస్తనస్తథాన్యస్తదీయటీకాచ ।
నవరత్నహారసంజ్ఞాస్తుతిరన్యాఽన్యతదీయవివృత్తిశ్చ ॥ ౫ ॥

శ్రీరజశచపెటాహతిస్తుతీరామసుప్రభాతంచ ।
శ్రీవాసరజనాయకగోపాలానాంచ సుప్రభాతాని ॥ ౬ ॥
ఆచార్యవర్యగద్యం హృద్యం నిర్ఘాతనతజనావద్యమ్ ।
సూర్యోపరాగదర్పణసమయామృతనామసీచ లఘుకావ్యే ॥ ౭ ॥

శ్రీరాజవంశరత్నాకర నామాన్యచ్చ లఘుకావ్యమ్ ।
శ్రీరామాయణ వైభవ ముత్తరరక్తాధినాథమాహాత్మ్యమ్ ॥ ౮ ॥
మదనోపపదాకలిత శ్రీమద్గోపాలమాహాత్మ్యమ్ ।
సౌఖ్యచసూర్యదండక నామనుతిగీతమజ్జరీచశుభా । ॥ ౯ ॥

విక్రాంతరాఘవాఖ్యోన్యా యోగశ్చాద్భుతస్సమగ్రాజః ।
ఉన్నతపాణ్డవాఖ్యం పెరుణికిం కరుణరసమనోహరి ॥ ౧౦ ॥
చారుసుభద్రాపరిణయనాటకమన్యత్సమగ్రాజమ్ ।
రత్నప్రకాశికాఖ్యా శ్రీమల్లక్ష్మీసహస్రటీకాచ ॥ ౧౧ ॥

శ్రీమత్కృష్ణజయస్తీపార్వాపర్యస్య నిర్ణయశ్చాపి ।
శూద్రాశీర్షిణీతి స్సరస్వతీమూలధనమితి నిబంధః ॥ ౧౨ ॥

అన్యశ్చశిష్టసిద్ధాంతపద్ధతిర్మేఘమాలాచ ।

కర్తృక్రమనిర్ణీతిః కావ్యైత్కర్తృస్యరక్షాచ ॥ ౧౩॥

అఘుతరభగవత్పుజా సంగ్రహనామాపికశ్చన గ్రంథః ।

సోదర్యకన్యకాద్యయవివాహనిర్ణీతినామకోగ్రంథః ॥ ౧౪॥

గార్వాప్యైమిగ్రథితాగ్రంథా గురుభిః కనద్రసనిబద్ధాః ।

కవిసార్వభౌమవిరుదై రేభిః కవికరటిగండభేరుండైః ॥ ౧౫॥

ప్రాబోధికస్తుతీద్వై శ్రీహయముఖవేదమాళిగురువరయోః ।

శ్రీలక్ష్మీహయముఖయోగ్యలితతమేపఞ్చరత్ననామనుతీ ॥ ౧౬॥

వ్యాఖ్యాచ హంససందేశస్య రసాస్వాదినీతివిఖ్యాతా ।

శ్రీనారాయణసంపత్కుమారరఘునందనస్తుతీత్రితయమ్ ॥ ౧౭॥

అష్టాష్టపద్యసుందరమనఘానుప్రాసబద్ధరం మధురమ్ ।

అక్లిష్టపదపదార్థాశ్లిష్టాపఞ్చాయుధీయనుతిరన్యా ॥ ౧౮॥

కించ నవరత్నమాలై ద్వైశ్రీశ్రీవాసగుణగణమనోజ్ఞై ।

బవబాలవాదికరణాభిఖ్యాసూచనకనచ్చమత్కారా ॥ ౧౯॥

స్వయంవ్యక్తప్రతిష్ఠాయా అధిమాసోత్సవస్యచ ॥

అతీతశ్రాద్ధకర్తవ్యకాలస్యాపి వినిర్ణయాః । ॥ ౨౦॥

శ్రీలక్ష్మీస్తుతిరన్యాలలితాలంకరణమాలికాభిఖ్యా ।

కావేరీలహరీస్తుతిరతిమధురోద్వాహకాలనిర్ణీతిః ॥ ౨౧॥

నానాశాస్త్రాధ్యస్యస్వర్వాలంకృతినిబద్ధమూర్ధన్యః ।

సవ్యాఖ్యోఽతిగభీరోలితోఽలంకారమణిహారః ॥ ౨౨॥

సకలబుధవితతిభోగ్యం స్తోత్రం కిమపిప్రపన్నసౌభాగ్యమ్ ।

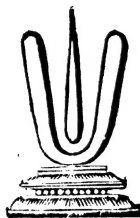
వ్యాఖ్యానస్యచ ప్రపన్నాభరణాఖ్యాలలితమితమనోజ్ఞపదా ॥ ౨౩॥

షడధికషష్టిరమీభిర్గ్రన్థాశ్శ్రీకృష్ణకలిమధనగురుభిః ।

ఆసప్తతిమనర్హద్రచితాలగ్రకతిప్రణవ్యన్తై ॥ ౨౪॥

పరిగణితేభ్యోప్యన్యేచాట్యగంథాః కృతాగురుభిరేతైః ।

గద్యమయాః పద్యమయాశ్చైషాం సంఖ్యానశక్యతేవక్తుమ్ ॥ ౨౫॥

శ్రీయైనమః

శ్రీహయవదనపరబ్రహ్మణైనమః

శ్రీమన్నిగమాస్తమహాదేశికాయనమః

శ్రీమాన్ వేంకటనాథార్యః కవితార్కక కేసరీ ।

వేదాంతాచార్యవర్యోమే సన్నిధతాం సదాహృది ॥

శ్రీవాసబ్రహ్మతన్త్రోత్తమ కలిమఖనా వాప్తచక్రాజ్ఞభాష్యం

శ్రీవాసే దేశికెంద్రే కలిమఖనగురావర్పితాత్మీయభారమ్ ।

రణేంద్రే బ్రహ్మతన్త్రాది మపదకలిజదేశికెంద్రే త్తత్తుర్యం

శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రాగ్రమపదపరకాలార్యవర్యం శ్రయామః ॥

శ్రీమశ్శ్రీశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రపరకాల

మహాదేశికాయనమః

శ్రీ ప్రపన్నసాభాగ్యస్తవారమ్భః

శ్రీశ్రీశ్రీసేనాపతిశరీరునాథమునిపుణ్డరీకాక్షాః ।
 { రామం యామునపూర్ణా రామానుజమపిసమా }
 మి మద్గురుభిః ॥ ౧౧ ॥

వివక్షితాంస్తుతిమారభాః ॥ లగత్స్తితి ॥ విమతైః వేదవిరు
ధార్థ ప్రతిపాదకైః మతైః మూర్ఖితస్య జగతః అగదంకారాః భిష
జః । దుర్మతజనిత మూర్ఖాప్రతీకారణోజ్జ్వలయితారః సుగుణాః అస్తి
కృష్ణాంక నిరవధికవైదుష్యావయః యస్యతం । ప్రగుణితం ఋజూ
కృతం యతిపతిమతం శ్రీరామానుజసిద్ధాంతయెనతం “ఋజూవజి
హ్నప్రగుణా” విత్యమరః । మతాంతరైర్వక్రమతిభిరన్యథాన్యథో
త్ప్రేక్షితస్య శ్రీమద్యామునముని శ్రీభాష్యకారీయస్యసిద్ధాంతస్యార్జన
ప్రదర్శయితేతిభావః । యద్వా-ప్రగుణితం ప్రకృష్టగుణశాలికృతం
సర్వమతేభ్యోగుణవత్త్వమత్వేన ప్రకాశితం యతిపతిమతం యెనత
దిత్యర్థః సుగమమన్యత్ ॥

॥౩॥

{ నిర్దుత కథక వితానం కవితానన్దిత జగత్త్రయం
{ కిమపి । రత్నం హృది భాతు తమాం భాతు }
{ తమాంస్యస్య మమ విధూనయతు ॥ ॥౪॥ }

నిర్దుతేతి ॥ ఉత్తరాధై- భాతుతమాం, భా, తు, తమాంసి
అస్య, ఇతిచ్ఛేదః; రత్నం తత్త్వేనాధ్యవసితో నిగమాంతగురుః । హృ
ది వక్షసి మనసిచ భాతుతమాం అతిశయేన దీప్యతామ్ । అస్యర
త్నస్య భాతు దీప్తిస్తు ఆదంతోఽయంభాశబ్దః । మమ తమాంసి విధూ
నయతు । ఇతియోజనా । అత్రపూర్వాధై ప్రథమద్వితీయ పాదా
న్తాద్యోస్సస్వరవ్యజ్ఞన చతుష్టయస్య యమనాత్సందృష్టయమకమ్ ।
ఏవముత్తరాధైఽపి ॥

॥౪॥

{ కమపి గురుమతిపవిత్రం కలయేకలికలుషత్పణ }
{ గణలవిత్రమ్ । విమతవన వీతిహోత్రం విశ్వా }
{ మిత్రాన్వయామ్బురుహ మిత్రమ్ ॥ ॥౫॥ }

{ స్తోతారం శ్రీజానేస్తోతారమ్బాతపఃఫలం కిమ }
 { పి । తత్తనయం విత్తనయం విత్తనయన్ప్రతధి }
 { యం శ్రయేహృదయే ॥ ॥౬॥ }

స్తోతార మితి ॥ ఉత్తరార్ధే । తస్యాః తోతారమ్బాయాః
 తనయం విత్తాః విచారితాః నయాః శాస్త్రాణి యేనతం “విన్నవిత్వై
 విచారితే” ఇత్యమరః । విత్తైన ధనేన నయన్ప్రతా అనాకృష్టాధీ
 యస్యతం । నశబ్దేన సమాసః ॥ ॥౫॥ ॥౬॥

{ సుగుణమశీరత్న సానుం సుధీహృద్విన్దూపతాఘ }
 { సితభానుమ్ । సర్వార్థవిబుధధేనుం సంతతమ్ }
 { జ్ఞాన్యమనన్త గురుసూనుమ్ ॥ ॥౭॥ }

{ విద్యాకాచనహృద్యా హృద్యాస్తాం మమధు }
 { తాఘాలవిద్యా । స్వాద్యాభవివిధపద్యా పద్యా }
 { నిశ్చేయసస్య నిరవద్యా ॥ ॥౮॥ }

విద్యేతి ॥ స్వాద్యాభాని వివిధాని పద్యాని జ్ఞానాః యస్యా
 స్థాని । నిశ్చేయసస్య పద్యాసరణిః । కాచనవిద్యా తత్త్వైవాధ్యన
 సితోగురుః । ఏవమగ్రఽపి తత్ర తత్ర ద్రష్టవ్యమ్ । పూర్వోత్త
 రార్థయోః హృద్యాహృద్యా పద్యాపద్యేతి సందర్భయమకం ద్రష్ట
 వ్యమ్ ॥ ॥౭॥ ॥౮॥

{ విశుతతమనై రాగ్యం వివిధాగమవిత్ప్రసన్నజ }
 { నభోగ్యమ్ । జగతాం సుమహద్భాగ్యం నిగమా }
 { న్తార్యాత్మకం జయతు యోగ్యమ్ ॥ ॥౯॥ }

{ ద్వీరసనగిరి మురనిరసన ఘట్టా కీనాశనాశలుట్టాకీ }
 { వేదాంతాచార్యవపు ర్వేదా వివృణోతి వితను }
 { తే మోదాన్ ॥ ॥౧౦॥ }

ద్వీరసనేతి ॥ కీనాశనాశస్య యమకర్తృకహింసాయా ఇతి
 యావత్ । లుట్టాకీ మోషయిత్రీ ॥ ॥౯॥ ॥౧౦॥

{ చిత్రచరిత్రస్సజయతు నైశ్వామిత్రాబ్జనయన
గురుపాత్రః । యశ్రావణఇతి విదితోమాసే ప్రా
దుర్భభూవ భాద్రపదే ॥౧౦॥ }

చిత్రేతి ॥ నైశ్వామిత్రః విశ్వామిత్రగోత్రాపత్యం యః అబ్జ
నయనగురుః పుణ్డరీకాక్ష దీక్షిత ఇతి ఖ్యాత ఆచార్యః తస్యపాత్రః ।
శ్రావణఇతి శ్రావణీ పార్ణమాసీ అస్మిన్నితి శ్రావణోమాస ఇతి
“సాస్మిన్ పార్ణమాసీతీ” త్యక్ । తథా విదితోఽపి భాద్రపదే మా
సే కన్యాభాద్రపదమాసే ప్రాదుర్భభూవేతి చిత్రమ్— శ్రవణే న
క్షత్రే జాతః శ్రావణ ఇతిపరిహారః “తత్రజాత” ఇత్యర్థే “సద్ధివేలా
ద్యృతు నక్షత్రేభ్యోఽణి” త్యక్ ॥ ॥౧౦॥

{ ద్వాపసి కపీనమానౌ భగవత్పాదూస్తవాద్భి
దాత్వనయోః । హస్తనభస్య శ్రవణే భవతి
స్వైకః పరశ్చ భూశ్రవణే ॥ ॥౧౧॥ }

ద్వాపసీతి ॥ కపీ ప్రాచేతసనిగమాన్తగురూ భగవత్పాదూ
స్తవాత్ భగవత్పాదుకాస్తవనాద్ధైత్యోః సమానౌ । ఏకః వేదాన్త
గురుః । నభసి భవం నభస్యం దిగాదిత్వాద్భవాద్ధైత్యత్ । యత్
శ్రవణం శ్రోత్రం తత్ర భవతిస్య అజాయత । పరః ప్రాచేతసస్తు—
భువః శ్రవణే భవతిస్యైతావానేన తయోర్భేదః । పాదుకాస్తో
త్పత్వంశూభయోస్తుల్యమేవ । భూశ్రవణే వల్మీకేఇతితు తత్త్వమ్ ।
భూశ్రవణోత్పన్నాదప్యస్త్రీక్షశ్రవణోత్పన్నః ఉత్కృష్టత ఇతిభా
వః । అతఏవ్రాపమేయాధిక్య పర్యవసాయీ వ్యతిరేకః । నభస్యస్య
సౌరభాద్రపదమాసస్య శ్రవణే తద్భటకశ్రవణనక్షత్రే భవతీస్మేతి
వస్తుస్థితిః “స్యర్షభస్యప్రౌఢః భాద్రభాద్రపదాస్సమా” ఇత్య
మరః ॥ ॥౧౧॥

{ ద్వావిహవేదాన్తగురూ కన్యాజాతౌహి భార
{ తప్రథితౌ । ఏకస్మాత్త్రకృదాసీ దన్య స్తద్భాష్య
{ తత్త్వటీకాకృత్ ॥ ౧౩॥ }

ద్వావిహేతి ॥ వేదాన్తగురూ వేదాన్తప్రవర్తకాచార్యా
ద్వా కన్యాజాతౌ కన్యాయాం మత్స్యగన్ధ్యాఖ్యానాం దాశరాజ
తనయాయాం— కన్యామాసేచ । జాతావితి భారతే శ్రీమన్మ
హాభారతే భారతఖండేచ ప్రథితౌ ఏకః తయోర్మధ్య ఏకతరః వేద
వ్యాస ఇత్యర్థః । సూత్రకృత్ బ్రహ్మసూత్రప్రణేతా ఆసీత్ । అన్యః
నిగమాన్తగురుస్తు— తద్భాష్యస్యబ్రహ్మసూత్రభాష్యస్య తత్త్వటీ
కాకృత్ యథావస్థితార్థప్రకాశకతత్త్వటీకాఖ్యాయాఖ్యానప్రణేతా ॥

{ భానూపభుక్తకన్యాజాతౌద్వావిశ్రుతౌ మహా
{ దారా । ఆచక్షుఃకైర్ధదాదపి మోక్షప్రదమేన
{ యోధురుం సుధియః ॥ ౧౪॥ }

భాన్వీతి । భానునా ద్యుమణినా ఉపభుక్తాయాం కృతసంభోగా
యాంకన్యాయాం కున్త్యాం, పక్షే- సూర్యారూఢకన్యామాసే జాతౌ
ద్వాకర్ణోనిగమాన్తగురుశ్చ । మహాదారా అర్థదత్వాత్ పరమపు
రుషార్థదత్వాచ్చైతిభావః । అన్యత్సగమమ్ ॥ ౧౪॥

{ అన్యగురోర్వైజననం విచిన్తయన్నైష భాద్రప
{ దమాసమ్ । భాద్రపదమాసమేనం మన్యేమాం
{ హస్తతత్క్రతునయేన ॥ ౧౫॥ }

అన్యగురోరితి ॥ అన్యగురోః వైజననం సూతిమాసభూతం
'సూతిమాసోవైజనన' ఇత్యమరః । భాద్రపదమాసంవిచిన్తయన్ భా
యన్ ఏషః అహంమాం ఏవముపాసీనం మాం తత్క్రతునయేన యథా
క్రతున్యాయేన భాద్రపదమాసం తథాభూతం మన్యే । వస్తుతస్తు- మాం

అచార్యనైజనన మభ్యర్హణీయతయా చింతయమాన మితిభావః ।
భద్రాణాం కల్యాణానాం ఇదం భాద్రం యత్పదం స్థానం తత్ ఆసమ్ ।
అహం సకలకల్యాణాస్పదమాసమితి మాం మన్యే ఇత్యర్థః ॥ ౧౧౧ ॥

{ శ్రవణోదయభాగుచితం శ్రవణానందం సుగోభిరా
తనుజైః । న క్వాపి ధనిష్ఠా శ్రయమభిలషతైః సౌక
లానిధిశ్చైతమ్ ॥ ౧౧౨ ॥ }

శ్రవణైతి ॥ శ్రవణైతన్నామ్ని నక్షత్రైః ఉదయభాగ్ కలానిధిః వి
ద్యానిధిః । చంద్రమాశ్చ । సుగోభిః శోభనాభిః వాగ్భిః “సపూజనా”
దితి నిషేధాన్న “గోరతధితలుక్” తి సమాసాంతప్రచ్ । శ్రవణస్య తన్న
క్షత్రస్య-శ్రోత్రస్యచ । ఆనందమ్ । ధనిష్ఠాయాః తన్నామతారకాయాః
అశ్రయణా న క్వాప్యభిలషత ఇతిచిత్రమ్ । శ్రవణానందత్రచారానుపదమే
న ధనిష్ఠా శ్రయణానశ్యంభావాదితిభావః । ధనమేషామస్తీతి ధనవంతః
అతిశయేన ధనవంతో ధనిష్ఠాః । ధనవచ్ఛబ్దాదిష్ట ని “విన్యోగోర్లుగి”
తినుతుపోలుక్ । “ఇష్టమేయస్సివ” తి ధనశబ్దస్య టిలోఽః । తే
షామాశ్రయణానాభిలషత ఇతి తుతత్త్వమ్ । మహానైరాగ్యశైవ
ధిః తిభావః ॥ ౧౧౩ ॥

{ తీర్థగిరీశరమాపతి తీర్థది నేయదయముదయమాప
గురుః । ఉచితాఽస్య తీర్థతాప్తిస్తద్యత్పదతీర్థపా
వితం భువనమ్ ॥ ౧౧౪ ॥ }

తీర్థైతి ॥ తీర్థగిరితి వెంకటాదైరేవ నామాంతరమ్ । “సర్వతీ
ర్థమయోయస్మాత్తస్మాత్తీర్థగిస్సమృతః” ఇతి వెంకటాద్రిమాహాస్యో
క్తేః । తీర్థతాప్తిః గురుత్వావాప్తిః “నిశానాగచయోస్తీర్థమృషిజుష్టజ
లెగురా” విత్తమరః ॥ ౧౧౫ ॥

{ విశ్వామిత్రస్వయంజోఽప్యేష గురుర్విశ్వమిత్ర
తాం యదగాత్ । అభిజనవిసదృశమపి సద్వృత్తం
తత్ సత్సమృతం సతాం మన్యే ॥ ౧౮ ॥ }

విశ్వామిత్రైతి ॥ ఏషగురుః విశ్వామిత్రస్వయంజోఽపి సర్వవి
రోధినోఽన్వయేజాతోఽపి । యద్వా-విశ్వేఅమిత్రాః రిపశ్చాయస్య
తస్మిన్నన్వయేజాతోఽపి । వస్తుతస్తు- విశ్వేషాం మిత్రం విశ్వామిత్రః
ఋషిః “మిత్రైచర్షా” వితి విశ్వశబ్దస్య దీర్ఘః । తదన్వయజః । విశ్వ
మిత్రతాం సర్వసుహృత్త్వం । విశ్వమిత్రశబ్దః ఉదాహృతసూత్రప్ర
త్యుదాహరణమ్ । యద్యస్మాత్ అగాత్ । తత్తస్మాత్ అభిజనస్య
వంశస్య విసదృశమపి అననుసూపమపి సద్వృత్తం ప్రశస్తవృత్తిః స
తాం సమృతమితిమన్యే । “వయసః కర్మణోఽర్థస్యశ్రుతిస్యాభిజనస్య
చ । వెషవాగ్వృత్తిసానూప్యమాచరన్ విచరేదిహే” తితు స్వాభిజ
నానుగుణసద్వృత్త్యనతిలఙ్ఘనమాత్రపరమితిభావః ॥ ౧౮ ॥

{ ప్రాచార్యవరదదేశికవాచా స్యాదయమితీతిః
కృపయా । ఆచార్యోఽనిదమాదిమవాచామా
సీద్య ఏషగురుర్నిధామ్ ॥ ౧౯ ॥ }

ప్రాచార్యైతి ॥ అత్ర “యోబాల్యవరదార్యస్య” త్యాదిశ్లో
కద్వయార్థసంగ్రహః । ప్రాచార్యోయః వరదః వ్యాత్స్యవరదగురుః ।
దేశికః అత్రైయరామానుజాచార్యః తయోః వాచా అయం స్యాత్
అభివర్ధతాం ఇతికృపయా ఈరితఇతి యోజనా । అనేన “శ్రీమద్భాగ్యం
స్యాదసావిత్యనుపధివరదాచార్యరామానుజాభ్యాం సమ్యగ్దృష్టేనై”
త్యుక్తార్థః ప్రత్యభిజ్ఞాపితః ॥ ౧౯ ॥

{ పరవాదిహంసజలదస్వరసకృపాసారలమృతవివృ
ద్ధిః । ఉత్తమశస్యత్వమయన్ ఫలమవికలమదిత
యస్సతాం సోఽవ్యాత్ ॥ ౨౦ ॥ }

పరతి || ఉత్తమం యత్ శస్యం వ్రీహ్యాదిసస్యం “సస్యసప
రిజాత” ఇతిసూత్రైశ్శస్యేనైపాతాంతరస్యోక్తైః “శస్యంసస్యంచకథ్య
తే” ఇతిద్విరూపకోశోక్తైశ్చ | తత్త్వమ్ | అన్యత్ర- ఉత్తమైర్బుధైః
శస్యత్వం ప్రశంసనీయత్వమ్ | అవికలం ఫలం నిశ్చేయసరూపం ప్రయో
జనమ్ | అన్యత్ర- సంపూర్ణం వ్రీహీధాన్యాదిరూపం ఫలమ్ ||౨౦||

{ విరచితజగదానందం విచిత్రతమయక్తివీరుధాం }
{ కన్దమ్ | నన్దస్యహసాం బృన్దం కన్దశయతు కమ }
{ పిహర్షమస్పన్దమ్ || ||౨౧|| }

విరచితైతి || నన్దదితి భిన్నంపదమ్ | మహసాంబృన్దస్యవిశేష
ణమ్ | నిత్యానన్దపదితదర్శః | అత్రాచార్యసైన్యవ మహాబృన్దత్వేనా
ధ్యవసితిః || ఏనమగ్రైః || ||౨౧||

{ విద్యావిలాసభూమ్నో విద్యాం నిగమావతంస }
{ గురునామ్నః | కానపి విదితమహిమ్నః కల్పిత }
{ యతిభూమిభృన్దస్థైః || ||౨౨|| }

విద్యైతి | విద్యావిలాసభూమ్నః తత్త్వేనాధ్యవసితానాచా
ర్యాన్ | విద్యాం జానీయామ్ || ||౨౨||

{ విద్రాణానాం భవనిశి విద్రాణానాం సమాధికద }
{ రిద్రా | ప్రద్రావితసకలభయా ముద్రాకాచిన్దమా }
{ స్తుభద్రాయ || ||౨౩|| }

{ కమనీయతమసుచర్యం కథకజనావార్యదైర్య }
{ ధుతిధుర్యమ్ | కల్యాణాద్ధిసైర్యం కలయేమా }
{ చార్యసంజ్ఞమాశ్చర్యమ్ || ||౨౪|| }

కమనీయైతి | కల్యాణాదిః కనకాచలః తస్య సైర్యమివ సైర్యం

యస్యతమ్ ||

||౨౪||

సచ్చిఖమచ్చమహార్థం సచ్చిరసాధార్యమాశ్రి
 { తోచ్చయదమ్ । హృత్సంపుటనిదధ్యాం త్ర }
 యీశిఖాగురుశిఖామణిం సతతమ్ ॥ ౨౫॥

అథచూడాచూః ప్రభృత్యాచరణనలినమాచార్యమనుభ్యా
 యతి సచ్చిఖమిత్యాదినా॥సతీ ప్రశస్తా శిఖాచూడాయస్యతరీ ప్రశ స్తకి
 రణంచ । “ఘృణిజ్వాలపిశిభే” ఇత్యమరుః । అచ్చశ్చసామహార్థ
 శ్చైతి విశేషణోభయపదకర్మధారయః । తం । అచ్చం అస్పృష్టరా
 గాదిదోషమలం అన్యత్ర- త్రాసాదిమణిదోషవిధురతయానిర్మలం ।
 మహాః అర్హః పూజావిధిః మూల్యంచ యస్యతమ్ । “మూల్యేపూ
 జావిధావర్ణ” ఇత్యమరుః । సతాం బ్రహ్మవిదాం ఐశ్వర్యాదిభిః ప్రశ
 స్తానాంచ- శిరసాధ్యాం మాన్యం భరణీయంచ ఆశ్రితానాం ఉచ్చ్రీ
 యదం జ్ఞానాద్యతిశయప్రదం ఐశ్వర్యాద్యాన్నత్యదంచ । స్పష్టమన్య
 త్ । అనెనసందర్భేణ “అత్రాసంమానదమాన్యం స్థిరం భోగ్యం
 ప్రకాశకమ్ । మహార్థంమశ్గురంతం సురక్షం సుగ్రహంనృణా”
 మిత్యాద్యుక్తమహారత్నగుణసమృద్ధిస్సంగృహీతా ఆచార్యోపయిక్
 గుణసమృద్ధిశ్చ । అత్రశిఖావైశిష్ట్యేనాచార్యస్య ధ్యానమభిహితమ్ ॥

త్రయ్యాశ్శిరః పరిష్కృతీరవ్యాన్నస్సకలగురుషు
 { మూర్ధనస్యః । తచ్చిరసోఽపిపరిష్కృతీరచ్చిన్న }
 శ్రీశిఖాఽపి ధాయాన్నః ॥ ౨౬॥

శుచితామెతస్య గురోరుచితాం జగతామభిప్రక
 { టయస్తీమ్ । ఆమననైమనసిశిఖాంధామనిధైర్బా }
 ధమస్తతో ధాస్తీమ్ ॥ ౨౭॥

శుచితామితి ॥ ఏతస్యగురోః శుచితాం అగ్నితాంశుద్ధతాంచ । ఉ
 చితాయుక్తాంసతీం జగతాం అభిప్రకటయస్తీం । ధామనిధైర్బానోః అ
 స్తతః అస్తమయే సార్యవిధక్తికస్తసిః । బాధం భృశం భాస్తీం సాయ

మాదిత్యక రాణాచక్రప్రవేశస్య “సాయమగ్నిప్రవేశతీ” తి శ్రుతి
సిద్ధతయా తదైవతస్యాః ప్రకాశఇతిభావః । అన్యత్ర ధాచునిధేరిత్యై
తస్యరోద్వౌశైషణతయామోజ్యమ్ । షేజోనిధేరితి తదర్థః । బాధమ
స్తత ఇతి సమస్తంపదమ్ । ప్రశస్తైమస్తకైఇతితదర్థః । “భృశప్రశస్త
యోర్బాధ” మిత్యమరః । భాస్తీం శిఖాం జ్వాలాం చూడాంచ ।
మనసి ఆమనవై ॥ పద్మద్వయేఽపి శిఖాఽగుసంహితా ॥ ౨౭॥

చికురాఅపి మూర్ధన్యాస్సుకరాః ప్రాజ్ఞైన కృష్ణ
{ రుచిధన్యాః । ఇతికింనుబాధయన్తశ్చిరోధిరూఢా }
గురోద్భవాస్తైకచాః ॥ ౨౮॥

చికురాఇతి ॥ కృష్ణరుచిధన్యాః భః వతిప్రీత్యాధన్యాః అసిత
చ్ఛవిజుషఇతిచ । చికురాఅపి చపలాఅపి “చపలశ్చికురస్సమా” విశ్వ
మరః । కున్తలాఇతితు వస్తుస్థితిః । ప్రాజ్ఞైనగుణగ్రాహిణా మూర్ధన్యాః
శిరస్యాః సుకరాః । మాన్యాః కార్యాఇత్యర్థః । ఇతిబోధయన్త ఇవ ॥

అపిసంజీవనవిద్యామాప్యకవేర్వ్యసక్రత్కచః
{ ప్రాక్తమ్ । మాభూమ తథాఽముష్మాత్కవే }
రితిగురోస్సముల్లసన్తైకచాః ॥ ౨౯॥

అపీతి ॥ కచః తన్నామాబృహస్పతిసుతః ప్రాక్ పూర్వం కవేః
శుక్రాత్ సంజీవనవిద్యాం మృతసంజీవనీనామవిద్యాం ఆప్య ల
భ్యైఽపి । అజుర్వకాదాప్నోః క్త్వోల్కపి । తాం విద్యాం వ్యస్మ
రత్ । శుక్రసుతాయాఆత్మానంపరిణేతుకామాయాదేవయాన్యా
శ్మాపేన వ్యస్మార్హీత్ । సహి ఆత్మానం కామయమానాం తాం
గురుపుత్రీత్యగృహ్లానః కుపితయాతయా విస్మరాస్మత్తాతదత్తాం తాం
విద్యామితి శస్తైతి భారతీయాకథాఽత్రానుసంధయా । అముష్మా
త్కవేః శుక్రాత్ కవయితురాచార్యాదితివస్తుస్థితిః । క్వచిదపి తథా
మాభూమ । విద్యాంప్రాప్యమావిస్తార్హియతోలూనాలపిపునఃపునః

ప్రరోహమెతిభావః । ఇతిబోధయంతః కింను అన్యగురోః ఆచార్యస్య
బృహస్పతేతిత్యపిగమ్యతే । కచాః కచనామానః తత్పుత్రాః । శిరో
రుహోఽతివస్తుస్థితిః । సముల్లసంతి । హృష్యంతి ప్రకాశంతేచ ॥౨౯॥

{ ద్వైచశ్రుతీశ్చై కావేదాంతగురుం విభూషయంతి }
{ తరామ్ । విశదంపరిష్కీయంతే భూయస్యశ్శ్రుతి }
{ తిశిఖాఃపునరనైవ ॥ ॥3౦॥ }

ద్వైచేతి ॥ శ్రుతీకర్తా । శిఖా చూడాచ । శ్రుతయః కర్తాః ।
శిఖాః చూడాశ్చ । అన్యత్ర- శ్రుతిశిఖాః వేదాంతాః పరిష్కృతాః
అలంకృతాః యథావదర్థతయావ్యవస్థాపితాశ్చ ॥ ॥3౦॥

{ గురుణాశ్చైవస్వమునా నిర్దోషం స్థాపితాస్వపి }
{ శ్రుతిషు । శ్రుతియుగమేవాన్యగురోశ్చైత్రం దో }
{ లాయతే౭భిదోషమితి ॥ ॥3౧॥ }

గురుణైతి ॥ అమునా గురుణా అశైవాన్వపి శ్రుతిషు నిర్దోషం
యథాతథా స్థాపితాసు నిశ్చలీకృతాన్వపి అన్యగురోః శ్రుతియుగమేవ
అభిదోషం అభిలోదోషాః యస్యచత్తథోక్తం దోలాయతే చలతి సం
శయితార్థా౭భవదితిచిత్రమ్ । పరిహారస్తు శ్రుతియుగం కర్ణద్వయం
దోషమభి బాహ్యభిముఖం । అభిశబ్దస్య “అభిరభాగై” ఇతికర్మప్రవ
చనీయసంజ్ఞాయాం తద్యో౭ “కర్ణప్రవచనీయయైద్విత్వీయై” తి
దోశ్యద్దద్విత్వీయా । దోలాయతే “కర్ణాదోస్తమభిదోలినా” విత్స్య
క్తరీత్యావప్నోతఇతి మహాపురుషలక్షణముక్తమ్ ॥ ॥3౧॥

{ శ్రుతియుగశమపి సమానం తుల్యముపసార్కర్య }
{ మితి విబోధయితుమ్ । సమమణిమణ్డలకణ్డలము }
{ ణ్డతకర్ణద్వయో గురుర్భూతి ॥ ॥3౨॥ }

శ్రుతీతి ॥ శ్రుత్యోః సంస్కృతద్రమిడభాషారూపయోర్వేద
యోః కర్ణయోశ్చయుగశమపి సమానం ప్రతిపాద్యార్థతౌల్యాత్తుల్య

రూపం పూజ్యంచ । పక్షే- సమపరిమాణమిత్యర్థః । అశ్వేన తుల్య
మేవోపస్కార్యం సత్కరణీయం అలంకరణీయంచ ॥ ౩౨ ॥

{ పూర్ణకలాద్విజరాజాదస్మాదహమపి తథాభవే
యమితి । బాలద్విజరాజస్సితమృత్పృష్ఠాద్విభాద్వి
భాతిగురువదనె ॥ ౩౩ ॥ }

పూర్ణైతి ॥ పూర్ణాః కలాః శాస్త్రాణి షోడశాంశాశ్చ యస్యతస్మా
త్ ద్విజరాజాత్ విప్రవర్యాత్ చంద్రమసశ్చ । బాలద్విజరాజ ఇత్య
త్రాప్యేనమేవ ॥ ౩౩ ॥

{ భూయుగయమునాయుగశాస్త్రరాశ మితితో
ర్ధ్వగా ద్విధాగజ్ఞా । సితపుష్కానిభాగురుముఖజల
ధావతిరోహితా లసతిచిత్రమ్ । ॥ ౩౪ ॥ }

భూయసైతి ॥ అతిరోహితా అత్యరుణా లసతి అనాచ్ఛాది
తరూపేతివస్తుస్థితిః । అత్ర గజ్ఞాయాః యమునాయుగశమేళనోర్ధ్వభా
గద్విధాప్రవృత్తత్వాదికం సర్వమపి చిత్రమేవ ॥ ౩౪ ॥

{ హరినామపాదజనుషస్తదాకృతిత్వం మమోచి
తమితీన । విశదోర్ధ్వపుష్కాదన్భాద్విష్ణుపదీ గురు
ముఖేవిభాతితథా ॥ ౩౫ ॥ }

హరీతి ॥ తథాభాతి విష్ణువామపాదతుల్యాకృతిర్భూతీత్యర్థః ।
అనెన “విష్ణుపాదాకృతీం పుష్కాగ శ్వేతమృత్స్నామయంశుభమ్” ।
ఇత్యాదివచనేషు విష్ణుపాదాకృతిమిత్యన్య విష్ణుపాదస్యాకృతిరివాకృతి
ర్యన్యైతివిగ్రహః, సతు విష్ణుపాదయోరాకృతిరివాకృతిరితివ్యాఖ్యాత
మ్ । ఏనమేవార్థోనైభానస సూత్రభాష్యేవణ్ణిత్యత్వస్మదాచార్యాః ॥

{ అచపలగురుసేవనత స్వచపలతామార్జ్జనాయ
తద్వదనె । విద్యోతతే సితాస్తం విద్యుచ్ఛ్రీమా
ర్ణతిలక దమ్భేన ॥ ౩౬ ॥ }

{ సితపుణ్ణరేఖకాద్వయమధ్యశ్రీచూర్ణరేఖకాఽ
 { స్యగురోః । ముఖనిహరదశ్వముఖభుజయుగపరి
 { రథాగమనభాతితమామ్ ॥ ॥32॥ }

అత్రహయవదనస్య ధవలిమ్నాశ్రియః పిశగ్గతయాచ తద్భు
 జద్వయపరిరభ లక్ష్మీతాదాత్యైవసితమృదూధ్వపుణ్ణరేఖాద్వితయ
 వలయితశ్రీచూర్ణరేఖాయాస్సంభావనమ్ ॥ ॥32॥

{ పాంశురమృదూధ్వపుణ్ణద్వితయై శ్రీచూర్ణతిల
 { కరేఖాఽస్య । గంగాప్రవాహాయుగశీసంగతిభాస్వ
 { రసరస్వతీవేదై ॥ ॥3౩॥ }

{ జ్యోతిష్కతోఽస్యగణద్వితయం యుక్తంవిభాతి
 { వజ్రసమమ్ । చిత్రమిదం హర్షణతాం శోభన
 { తాంచాపి విస్తతే యదిదమ్ ॥ ॥3౪॥ }

జ్యోతిష్కత ఇతి ॥ జ్యోతిష్కతః జ్యోతిశ్చాస్త్రవేదితురిత్యర్థః ।
 అస్యగురోః గణద్వితయం గణశబ్దేనాతిగణస్యాపిగ్రహణం । తత్సంజ్ఞ
 యోర్యోగయోర్ద్వయం వజ్రసమం వజ్రయోగతుల్యం భాతి ప్రతిభా
 తీతి యుక్తమ్ । జ్యోతిర్విద్భిః “నిన్ద్యనైనిత్యయోగస్విహ నవపరిఘ
 ససవ్యతీపాత వజ్రజ్యోతిఃపూతోవైధృతిశ్చప్రథమపరిగతాశ్శూలగణ్ణా
 తిగణ్ణా” ఇతితయోస్తస్యచ తుల్యయోగక్షేమతోక్తైరితిభావః । ఇదం
 తుచిత్రమ్ । యద్యస్మాత్ ఇదం గణ్ణాతిగణ్ణయుగ్మం । హర్షణతాం
 శోభనతాం తన్నామకయోగతాంచాపి విస్తత ఇతి । గణ్ణాతిగణ్ణయో
 ర్హర్షణశోభనయోగతాయాః కదాప్యయోగాదితిభావః । పరిహరస్తు
 జ్యోతిష్కతః తెజస్వినః అస్యగురోః గణ్ణయోః కపోలయోర్యుగం
 వజ్రసమం హీరఫలకనిభమితి లావణ్యాతిశయోక్తిః । హర్షణతాం
 ద్రష్టవ్యాణామానందకత్వం శోభనతాం మజ్జలత్వంచ విస్తత ఇతి ॥3౪॥

ఆశ్రవణం విశ్రాంతైరయనైః సతవితతిసంపదామ
 { యన! నిగమాంతగురోర్వదతశ్శృత్యంతద్వయ }
 { విషక్తదృష్టిత్వమ్ || ౧౦ || }

ఆశ్రవణమితి || శ్రుత్యంతయోః శ్రవణప్రాప్తయోః ద్వయే
 వేదాంతద్వితయేచ విషక్తదృష్టిలోచనైరయస్య | అన్యత్ర - విషక్తా
 దృష్టిః జ్ఞానం యస్యసః | శ్రుత్యంతద్వయవిషక్తదృష్టిః | తస్యభానం
 తత్త్వంవదతః ప్రకాశయేతే ఇత్యర్థః || ౧౦ ||

మీనస్సనాతనః ప్రాగేకస్త్వేబ్రహ్మణైదదావేదాన్ |
 { దత్తైః సస్యసయనమీనోబ్రహ్మశతాయ శ్రుతీ }
 { స్తద్ధర్మాంశ్చ || ౧౧ || }

మీనఇతి || బ్రహ్మణాం వేదసాం బ్రాహ్మణానాంచ శతాయ
 | అత్రఏకబ్రహ్మశ్రుతిమాత్రదాతృసనాతనమీనావేక్షయా అనై
 కసమాసప్రబ్రాహ్మణ్యైశ్చైవవేదాంస్తద్ధర్మాంశ్చదదత్తోగురువరసయన
 మీనస్యాధిక్యవర్ణనాద్వ్యతిరేకః || ౧౧ ||

{ కలయన్తుముదమభిజ్ఞాః కామం సతహృదయన }
 { లినసారజ్ఞాః | కలితకృపాన్యతిషజ్ఞాః కవితార్కి }
 { కసింహగురువరాసాజ్ఞాః || ౧౨ || }

{ తిలకుసుమసమితనాసం జలకుహకులమిత్రజైత్ర }
 { నిజభాసమ్ | చలదలకం స్ఫురదలికం గురుతిలకం }
 { చేతసానుభూయాసమ్ || ౧౩ || }

{ ఏకాదశోగురురయం లోకాధీశావతారదశకస్య | }
 { ఇతిలిఖితతాదృశాద్కద్వయమివ దీప్యతిగురో }
 { ర్భువోర్భుగలమ్ || ౧౪ || }

{ ఇదమేవ బిష్ణుమన్యత్ప్రీతిబిష్ణుమముష్యవిదు }
 { మాదీతి | వ్యజ్ఞాయదినబిహ్మాకృతిరజ్ఞాయతుమ }
 { నోమమాన్యరదవసనమ్ || ౧౫ || }

ఇదమేవేతి || రదవసనమేవ బిమ్బం చంద్రాదివద్భిమ్బస్థానీ
యం అన్యత్ విద్రుమాదిప్రవాళాదికం అముష్య రదవసనస్య ప్రతి
బిమ్బమేవేతి వ్యజ్ఞయదిన బిమ్బాకృతి బిమ్బాకారశాలి బిమ్బాఫలన
దృశమితి తత్త్వమ్ | విద్రుమాదితోఽప్యతిశయితరామః కాయక
మితిభావః ప్రతిబిమ్బతోఽపిబిమ్బస్యోత్కర్షణిమప్రసిద్ధమేన ||

{ హయముఖభూషణముక్తావలీన దశనావలీవిభా
తిగురోః | సవపద్మరాగసంపుటమివ తస్మ్యసనా }
{ యకలితమధరోష్ఠమ్ || ౪౬ || }

హయేతి | సంపుటమివసముద్గతాన | “త్రిషుపాతీపుః” త్య
నుశాసనాత్సంపూర్వస్య క్షీబత్వమపీతి ధ్యాయమ్ ||

{ ద్యోతితసత్త్వాతిశయద్వ్యధికత్రింశద్రహస్యల
తికానామ్ | ప్రథమాఙ్కురాకిలైతన్యనాకాంతా }
{ విభాన్తితావస్తః || ౪౭ || }

ద్యోతితేతి || ద్యోతితః సత్త్వాతిశయః సత్త్వగుణాతిశయోయా
భిస్తాః ద్వ్యధికత్రింశద్రహస్యానిసంప్రదాయపరిశుద్ధ్యాదిదాత్రింశ
ద్రహస్యగ్రంథాః తాన్యేవలతికాః తాసాం | ద్యోతితసత్త్వాతిశయేతివిశే
షణం రహస్యలతికాప్రథమాఙ్కురాణాం ధావళ్యన్యోతనార్థమ్
తావస్తః దాత్రింశత్సంఖ్యాకాః || ౪౭ ||

{ ఆశ్రిత్యభాన్తితదిదం ద్విజాస్సమాశ్శుద్ధవృత్త }
{ యోయదమీ | తద్గురువర్యస్య ముఖం ద్విజరా }
{ జత్త్వం దధాతియుక్తతరమ్ || ౪౮ || }

ఆశ్రిత్యేతి || సమాః సర్వభూతసమాః-తుల్యరూపాశ్చ ద్విజాః
విప్రాః దస్తాశ్చ | శుద్ధవృత్తయః విశుద్ధజీవికాః నిర్మలాచారాశ్చ |
పక్షే-శుచిస్థితయః | ద్విజరాజత్త్వం విప్రాధిరాజతా ద్విజైః దస్తైః
రాజత్త్వం రాజమానత్వం | స్పష్టమన్యత్ || ౪౮ ||

{ రసనాభిధసింహసనసుసమాసీనస్య తురగవదన
 { స్య । సుపమానుస్మితసిఃమా నిగమాస్త గురో }
 { శ్చమాన్మమాధునుతామ్ ॥ ౮౯ ॥ }
 { అస్యమితహాసభాసా నిపాత్య తేసాపురేతి పాణి
 { నినా । మునినాపరాసరవిదా మన్యజ్యోత్యాన్ని }
 { నిపాత్య తేస్మపురా ॥ ౯౦ ॥ }

అస్యేతి ॥ అస్యగురోః మితహాసితం మద్ద హాసః తస్యభాసా
 అసా జ్యోత్యాన్నిపురా నిపాత్యతే నిపాతయిష్యతే “యానత్పురా
 నిపాతయోర్లాడి” తి పురేతి నిపాతయోగే భవిష్యతిలట్ । ఇతిపరా
 వరవిదా పాణినినా మునినాపురా పూర్వమేవ సూత్రప్రణయనావసర
 ఏన జ్యోత్యాన్ని కొముదీ । జ్యోత్యాన్ని శబ్ద ఇతితు తత్త్వమ్ । ని
 పాత్యతేస్మ స్యపాత్యత “లట్స్యే” ఇతిభూతేలట్ । పక్షే- “జ్యో
 త్యాన్నితమిప్రస” తి సూత్రేణ నిపాతిత ఇత్యర్థః । “శాస్త్రేణాన్యథా
 ప్రాప్తై అన్యథాకరణం నిపాత” ఇతిపాణినీయానాం సంకేతః ॥ ౯౦ ॥

{ శ్రుత్యుత్పాదిత గజ్ఞార్థురస్య జహ్నోః ప్రథా
 { మపహ్నాతుమ్ । ముఖతః ప్రథయతిగజ్ఞాం }
 { మన్యే సస్మితముఖో గురువచీయాన్ ॥ ౯౧ ॥ }

శ్రుతీతి ॥ శ్రుతేః వేదాత్ శ్రోతాదితితత్త్వం । ఉత్పా
 దితః గజ్ఞార్థురః యేన తస్య జహ్నుమునః ప్రథాం ఉక్తవిధాతిశయ
 ప్రయుక్తఖ్యాతిం అపహ్నాతుం అపలపితుం సస్మితముఖః గురువ
 చీయాన్ ముఖతః కణ్ఠరవేణ- వదనాదితితత్త్వమ్ గజ్ఞాం ప్రథ
 యతిప్రకాశయతిమన్యే ఇత్యుత్ప్రేక్షా ॥ అత్ర- శ్రుతిప్రతిపాదిత గ
 జ్ఞామహిమాపలపితుర్జహ్నోరపి కణ్ఠరవేణ శ్రుతిప్రతిపాదిత తదుత్ప
 ర్ననిర్ధారయితురాచార్యస్య శ్లేషేణాధిశ్యవర్ణనాద్వ్యతిరేకస్తదుత్త
 మ్భితాచోక్తౌత్ప్రేక్షేతి సంకరః ॥ ౯౧ ॥

{ స్థితముచైరసవస్థిత మథాసమం సితమతా }
 { న్తమపితాన్తమ్ । వేదాన్త దేశికమణెస్సంతను }
 { తాం తాన్తి శాన్తిమత్యన్తమ్ ॥ ॥౫౨॥ }

స్థితమితి ॥ ఉచ్యైః అతిమాత్రం రసవత్ సరసం మితం ।
 అథ కించ । ఆసమం అసదృశం సితం స్వచ్ఛం అతాన్తం అన్తాసమ
 పితాన్తమితి విరోధః । తకారాన్తమిత్యవిరోధః । శబ్దార్థయోస్తాదా
 త్యమిహశరణమ్ । ప్రపంచితం చైతదస్మాభిరలంకారముఃశిహారే
 ఉక్తవిధం నిగమాన్తగురోః స్థితం హసితం । ఈషద్ధనసూపా
 ర్థకన్యాస్య విశేష్యమాత్రపరత్వమ్ । ఈషత్త్వరూప విశేషణా
 శస్య మితశబ్దేన పృథగుక్తత్వాత్ । వదన్తిహి “విశిష్టవాచకానాం
 పదానాం పృథగ్విశేషణ సమావధానే విశేష్యమాత్రపరత్వ” మితి
 న్యాయవిదః । ఆత్రార్థాన్తరమపి చమత్కారి- తథాహి । స్థితం
 స్థితమితిపదం ఉచ్యైరూర్ధ్వం ఆదావితీయావత్ । ఆసవత్ ఇతిచ్ఛే
 దః । సఃసకారోఽన్యాస్తీతి సవత్ తన్నభవతీత్యసవత్ సకారవిధురం
 సదిత్యర్థః । మితం మితమితి నిష్పన్న మిత్యర్థః । అథ— అథవా
 అసమం సమం మకారసహితం సభవతీత్యసమం సత్ సితం సితమితి ని
 ష్పన్నమితిస్పష్టమన్యత్ ॥ ॥౫౨॥

{ కేచనశాన్తివిలాసా స్సమన్దహాసా విరక్తికృత }
 { రాసాః । ఆసాదిత శాసారజభాసా స్వదృశాపు }
 { నన్త్యమూఁ దాసాః ॥ ॥౫౩॥ }

కేచనేతి ॥ విరక్త్యా వై రాగ్యేణ కృతరాసాః రచితవిలాసాః ।
 విరక్తిశబ్దగతస్త్రీలింగేన నాయికాత్వం ప్రతీయతే ॥ ॥౫౩॥

{ అథరిత మధురిమ విధుకర మధురససారామహా }
 { ర్థగమిభారాః । మలయాచల నిలయానిల వల }
 { యాంస్తులయన్ని గురుగిరాం ధారాః ॥౫౪॥ }

{ వాగ్రసవిధులక్షోద్రం వ్యగ్రితవాచాటపరమత
క్షుద్రమ్ । దలితోపనిషదభద్రం దయతాం }
{ మమ కిమపి ధామతదకౌద్రమ్ ॥ ॥గిగి॥ }

{ యః కిల నిజయావాచా క్షుద్రాహితమధువిధూ
ననవిధాతా । బ్రహ్మనన్దమతానీ తస్య జయతు }
{ వాగీశ్వరో గురుశ్శ్రీమాన్ ॥ ॥గిగి॥ }

యః కిలైతి ॥ యః ఆచార్యో హయగ్రీవశ్చ నిజయా స్వీయ
యా వాచా । కరణై తృతీయా । క్షుద్రాభిః సరఘాభిః ఆహితం
కుసుమేభ్య ఆహృత్య మధుచ్ఛత్రై సంభృతం యన్మధు క్షోద్రం క్షు
ద్రాహితమితి విశేషణం ఆసవాదివ్యావృత్తయై తస్య విధూనన
విధాతా తిరస్కర్తా అన్యత్ర— నిజయా నిత్యయా వాచా “స్వకే
నిత్యేనిజంతిషు” ఇత్యమరః । హేతౌ తృతీయా । హేతురిహ అధ్య
యనేన వసతీత్యాదావివఫలమ్ । శ్రుత్యై తల్లాభాయైతియావత్ ।
క్షుద్రః శ్రుతిసైన్యరూప నిద్దితాచరణ విధాతృతయాల్పీయానితి
భావః । అతఏవ అహితః సకలలోక విప్రతీషః య మధుః తన్నా
మా ఆదివై త్యః తస్యవిధూననవిధాతా సంహరైతియావత్ । బ్రహ్మ
నన్దమతానీత్ । పరిపూర్ణబ్రహ్మనద్దానుభవ ప్రకారమాశ్రితేభ్య
ఉపదిష్టవాన్ । అన్యత్ర-బ్రహ్మణః వేదాపహరపరితప్తస్య సరసిజా
ననస్య ఆనన్దం తదాహరణ విశ్రాణనాభ్యాం హర్షమతానీత్ । సః
వాగీశ్వరః మహావాగ్మీశ్రీమాన్ గురుః జయతాత్ । అన్యత్ర-గురుః
ప్రథమాచార్యః శ్రీమాన్ లక్ష్మీసంశ్లిష్టః వాగీశ్వరః హయగ్రీవః
“వాగీశ్వరాయవిద్మహే” ఇతి తద్గాయత్ర్యాంవాగీశ్వర త్వేనామ్నా
నాత్ । జయతాత్ । యద్వా-భగవత్పక్షేపి నిజయానాచెత్యత్ర
కరణై తృతీయైవ । క్షుద్రాహితమధువిధూననవిధాతానాన్ నిజ
యావాచా బ్రహ్మనన్దమతానీదితియోజనా అర్థస్తూక్త ఏవ ॥౫౬॥

అనఘతమవిష్ణుపద్యాదృతసంగా గురుసరస్వతీతు
 { గ్లా । విస్మయనీయచరిత్రా స్వస్థి మగ్నా జ }
 నామదాప్యతి ॥ ౧౭ ॥

అనఘేతి ॥ అనఘతయూని విష్ణుపద్యాని భగవద్విషయశ్లోకాః
 తేషు ఆదృతస్థా అనఘతమయావిష్ణుపద్యాగంగాయా ఆదృతస్సజ్జోయ
 స్యాసాని గురుసరస్వతీ ఆచార్యశ్రీనూక్తిః-గుర్వీశ్రేష్ఠా సరస్వతీనదీ చ
 తుక్లాతన్నామ్నా నదీతివిరోధః । శ్రేష్ఠైత్యవిరోధః । స్వస్థి మగ్నా
 జనా ఉదాప్యతి ఉన్మజ్జయతిసంసారాదుత్తారయతీత్యర్థః । నవ్యాః
 వస్త్రైశ్చరనిమజ్జనం నిసర్గః । తమన్మజ్జనంత్యాశ్చర్యమితిభావః ॥౧౭॥

{ విద్యుద్గభీరశబ్దైర్వర్ష స్స మృతమభితాపలోపకర }
 { మ్ । ఘట్టావతారగురువరకణ్ఠాస్సాం కన్ధరాగ్ర్య }
 { తాం వదతి ॥ ౧౮ ॥

విద్యుదితి ॥ ఘట్టావతారగురువరకణ్ఠాః విద్యుద్గభీరశబ్దైః తటిగ్న
 మ్భారగర్జ్జైః అభితాపలోపకరం అమృతం పయః వర్షా స్వాం స్వకీ
 యాం కన్ధరాగ్ర్యతాం జలధరశ్రేష్ఠతాం వదతి ప్రకాశయతి । అస్య
 త్ర-విద్యుద్భిః విశేషణద్యోతమానైః గభీరైః భూయస్తరశాస్త్రార్థ
 గర్భితతయా గమ్భీరైః శబ్దైః సూక్తైః అభితాపలోపకరం భవతాప
 నివారకం అమృతం నిశ్చేయసం వర్షా నిశ్చేయసపథం నిర్గళం
 సర్వతః ప్రకాశయన్తిత్యర్థః । స్వాం కన్ధరాయాః గ్రీవాయాః అగ్ర్య
 తాం అగ్రభాగవర్తితాం వదతి । కణ్ఠాశబ్దోహిగ్రీవాగ్రభాగవాచీ ।
 “కణ్ఠోగళ” ఇతికణ్ఠాగ్రభాగవాచిపర్యాయమనుశిష్య ‘అథగ్రీవాయా’
 మిత్యాదినాగ్రీవాపర్యాయస్యప్రథగమరణానుశాసనాత్ । “కన్ధరః
 పుంసిమఘేస్యాద్గ్రీవాయాం కన్ధరాస్త్రియా” మితి శాశ్వతః ॥౧౮॥

{ గురుగళతులనావాప్యైవిరచితయతనో విధూని }
 { తోఁప్యమునా । అతివిస్మయపదమెతచ్ఛ్రోగ్గు }
 { గుగళతి యత్పనధ్యైర్యాత్ ॥ ౫౯ ॥ }

గురుగళతి ॥ పునః ధైర్యాత్ పరాభవప్రయుక్తశ్చైవవిగ
 ణయ్యైతిభావః । గురుగళభవాచరతి గురుగళతి, ఆచార్యకంఠతుల్యో
 భవతీత్యాశ్చర్యం । గురు అధికంయథాతథా ధైర్యాత్ గళతి చ్యు
 తోభవతి చ్యుతధైర్యోభవతీతి పరిహారః ॥ ౫౯॥

{ కథకద్విపకస్థేనగురువరకశ్చైవ కుశ్మితస్ఫుర్తిః ।
 { శ్శస్థస్థుమహానబిభేన్నయది కుశోఽయం మ }
 { హాదరత్వమియాత్ ॥ ౬౦ ॥ }

కథకద్విపెతి ॥ మహాః దరోభయంయస్యసః । పక్షైః - మహాం
 శ్చాపాదరశ్శబ్ద ఇత్యర్థః ॥ ౬౦॥

{ గురుకస్థేనకశ్చైస్వతౌల్యద్వస్త్యామహస్తమాద
 { రణమ్ । మన్యేసపాఞ్చజన్యోవ్యధాత్తతోఽపా }
 { మహాదరః భ్యాతః ॥ ౬౧ ॥ }

గుర్వీతి ॥ మహాః ఆదరోయస్యసః మహాదరః । నస్తుతస్తు
 మహాంశ్చాపాదరశ్శబ్ద ఇతి పూర్వవదేవ । ఇయంపూర్వశ్లోకోక్తాని
 రుక్తైరేవప్రకారాస్తరైశ్చవర్ణనమ్ ॥ ౬౧॥

{ కమ్భువరబిమ్బడమ్బరవిడమ్బనధురంధరాఽన
 { వరతం మే హృదికస్థరాసమిధాం రేఖాత్రయబద్ధ }
 { రా గురోరస్య ॥ ౬౨ ॥ }

{ విపులస్కన్ధోల్లసితం కృతౌపదేశం సరీషీతేను
 { కృతే । శ్రీభాగవతం మమవాక్పరిచినుతాం గు }
 { రువరేణ్య మతిపుణ్యమ్ ॥ ౬౩ ॥ }

విపులెతి ॥ అత్రాచార్య శ్రీమద్భాగవతయోః శ్లేషః । విపు
 లాభ్యాం ఉన్నతాభ్యామితి యావత్ । స్కన్ధాభ్యాం భుజశిరో

భ్యాం అన్యత్ర—విపులైః విస్తీర్ణైః స్కంధైః ప్రథమాదిద్వాదశాన్తైః
 ర్విచ్ఛేద విశేషైః సుప్రసిద్ధైరుల్లసితం । పరీక్షితే “సంవత్సరం తద
 ర్థంవె” త్యుక్తరీత్యా కృతశీలపరీక్షైః సుకృతే శోభనం కృతం ఉప
 కారో యస్య తస్మిన్ కృతజ్ఞాచ్ఛాత్రైః ఇత్యర్థః । కృతః ఉపదేశః
 యనతం । అన్యత్ర— సుకృతే పుణ్యకారణే పరీక్షితే తన్నామ్నై
 రాజ్ఞాకృతః ఉపదేశో యస్యతి షష్ఠీబహువ్రీహిః । శ్రీయుక్తశ్చాసా
 భాగవతశ్చ తం భగవాన్భక్తిరస్యతివిగ్రహః “భక్తిః” ఇత్య
 నేనప్రాగ్గీవ్యతీయోఽన్ । భజ్యతే సేవ్యత ఇతిభక్తిః కర్మణిక్తిః
 పక్షే— శ్రీమద్భాగవతం పురాణం భగవన్తమధికృత్య కృతాగ్ర
 న్భాగవత మితివిగ్రహః । అతిపుణ్యం గురువరేణ్యం । అన్యత్ర—
 గురు అష్టాదశసహస్రసంహితాత్మకతయా మహత్ దశలక్షణక
 త్వేన పఞ్చలక్షణేభ్యః పురాణాన్తరేభ్యః పూజ్యంవరేణ్యం శ్రేష్ఠం ఇ
 మాని భాగవతస్యైవ విశేషణాని । మమవాక్ పరిచినుతాం స్తువీతు
 పక్షే— అభ్యస్యతు ॥

॥౬౩॥

{ ప్రథితవివిధప్రబంధం సింహస్కంధం నిరస్తమదగ
 స్థమ్ । అతిబంధురమదసింధురవరమంధరగమనమస్తు }
 మయివస్తు ॥ ॥౬౪॥

{ హయవదనసదనహృదురః కవాటపరిణహనశ్చ
 జ్వలాకారాః । మాలాః కమలాత్మణాం విహరన్తు }
 విశృంభలా గుహ్నోర్హృదిమే ॥ ॥౬౫॥

హయవదనైతి ॥ హయవదనస్య సదనం గృహభూతం హృత్
 చైతః చైతోగూఢభగవన్మందిరమితిభావః । తస్య ఉరపవ కవాటం తస్య
 పరిణహనశృంభలాకారాః ; బంధనశృంభలా ఇవేత్యుత్పేక్షా । “వనావ
 ధీరుత్కలికాసహస్రప్రతిక్షణోత్కాలితశైవలాభా” ఇత్యాదిపత్ ।

ఈదృశస్థల ఉపమోషక్రమోత్ప్రేక్షేతి సర్వస్వకారః । ఓతస్సప్రపన్న
శ్చాస్మదీయలలంకామణిహారే ద్రవ్యవ్యః । గురోః కమలాక్షాణాం
మాలాః మెహ్మది విశృంభలావిహరన్తు స్వయం శృంభలాత్వేన సంభా
వ్యమానాఽపి విశృంభలావిహరన్తి వ్యతిప్రార్థనమాశ్చర్యమితిభావః ॥

కవితార్కికసింహగురోరురోమహాసింహశాకరో
{ ద్యూతామ్ । విమలాంకమలాక్షాణాం మాలాం }
నీలావళీం విజానీమః ॥ ౧౬౬ ॥

{ ముద్ధెసుగుణైస్సిద్ధగురువరకర్తృపగూహనవిదగ్ధైః }
{ పద్మాక్షతులసికామణిమాలై హృదయైఃస్య }
{ ఖలతోల్లలై ॥ ౧౬౭ ॥

ముద్ధెఞ్చితి ॥ అత్రపద్మాక్షతులసీమణిమాలయోఃప్రస్తుతయోః
ప్రీతిజ్ఞత్వాత్ ముద్ధె ఇత్యాదిస్త్రిస్త్వవిశేషణసామ్యాచ్చాప్రస్తుతనా
యికాత్వం శ్రీమత్యాచార్యేదక్షిణనాయకత్వంచ ప్రతీయత ఇతి
సమాసోక్తిః ॥ ౧౬౮ ॥

{ హృదయామ్బుజేవిహరతః పుత్రస్తురగానచస్య }
{ పరిణధామ్ । లీలామరకతఙ్గోలాం తులసీమాలాం }
{ విభావయామి గురోః ॥ ౧౬౯ ॥

{ భవభీతైరభిజ్ఞైః కృతిజ్ఞైర్గురుముపాస్తసం }
{ వీతమ్ । అతిపూజైరవదాతైఃరుపవీశ్యైశ్చిన్త }
{ యామి పరీవీతమ్ ॥ ౧౭౦ ॥

{ సుప్రథితయజ్ఞసూత్రత్రయీవిహరతైఃత్రహృ }
{ దయఞ్చితి కథయన్ ॥ సుప్రథితయజ్ఞసూత్రత్ర }
{ యీం హృదిదగ్ధిభాతు సగురుర్మై ॥ ౧౭౧ ॥

సుప్రథితేతి ॥ సుప్రథితం యజ్ఞసూత్రం యజ్ఞకర్తృకమాభిధా
యిత్రౌతసూత్రం హృదయై వక్షసి మనసిచ । అన్యత్ర- సుప్రథితా
యజ్ఞసూత్రాణాముపవీతానాం త్రయీ అన్యత్సగమమ్ ॥ ౧౭౨ ॥

{ పూర్వమునోఽన్య సుమహతీలక్ష్మీస్యతి విగ్రహం క్రమశః । కాంతం సమస్తమవ్యభివీక్యన్య }
 { పదార్థమవ్యభివీక్యతే ॥ ౧౮౧ ॥ }

పూర్వమునోఽన్య సుమహతీలక్ష్మీస్యతి విగ్రహం క్రమశః క్రమేణ కాంతం మనోహరం సమస్తం అఖలమపి అన్యత్వమవ్యభివీక్యతే । అన్యవిగ్రహం దివ్యమజ్జశశరీరం అభివీక్య అభివీక్యతే అన్యపదార్థమపి వస్తవస్తరమపి । అపిశబ్దపత్యి వ్యవజ్జశవిగ్రహాదన్యస్యవస్తునోఽతినిహీనతాం ద్యోతయతి । అభివీక్యతే అభివీక్యతే ప్రశ్నార్థకః “మజ్జశస్తరారమ్భప్రశ్నకారైస్సవ్యభివీక్యతే” త్యనుశాసనాత్ । ద్రష్టమిచ్ఛామికిమ్ । ఆచార్యదివ్యమజ్జశవిగ్రహం నిర్వర్ణ్య నకిమపిద్రష్టమభిలష్యామితిభావః । యద్వాఅభివీక్యతే అనస్తరం అన్యపదార్థం అపివీక్యతే ఇతియోజనా । అపిప్రశ్నై “గర్వా సముచ్చయప్రశ్నశ్చానంభావనాస్వపి” త్యమరః । దివ్యతేకిమ్ తే వార్థః । పక్షే-పూర్వం ఉరఃఅన్య । సుమహతీలక్ష్మీః అన్య, ఇతివం ప్రకారం విగ్రహం పూర్వోరస్కః, సుమహతీలక్ష్మీః ఇతిచ బహువ్రీహి వృత్త్యర్థావబోధక వాక్యం క్రమశః క్రమేణ సమస్తం సమానతాం ప్రాప్తం కాంతం । కథిత్యత్సంప్రదానమన్యకపోగ్రహణమ్ । కః “ఉరః ప్రభృతిభ్యః కపి” ఇతివిహితకప్యత్యయః అన్తయస్యతత్తతోక్తం సంతం అభివీక్య । ఏకవచనాన్తోలక్ష్మీశబ్దోఽప్యరః ప్రభృతిషు పత్యతే । అన్యపదార్థం వృత్తిఘటకపదాపేక్షయా అన్యపదార్థమపి అపిస్సముచ్చయే । అథతద్దర్శనానస్తరమేవ దివ్యతే । బహువ్రీహేరన్యపదార్థప్రధానత్వాత్తం జ్ఞాతుమభిలష్యామితిభావః ॥ ౧౮౧ ॥

{ జలలులితశుద్ధమృత్సానితాన్ పుణ్ణాన్ గు }
 { రోశ్చభేత్తే । కాలే నిషేవమాణో విన్దతిలో }
 { కోతరం రసం లోకః ॥ ౧౮౨ ॥ }

జలెతి || జలెనలులితాయాః మన్మణితాయాః శుద్ధమృతాన్ని
యాః శ్వేతమృతాన్నియాః | పక్షై - శుద్ధా ఊషరత్వాదిదోషగణ్ధావి
దూషితతయా స్వాద్వీయామృతాన్నిప్రశస్తమృత్తికా తయాతస్యాం
చ జనితాః పుణ్డాః, ఊర్ధ్వపుణ్డాః, పుణ్డాః, ఖ్యానిత్యువిశేషాః శ్చ |
“రసాలగ్నః స్తద్భేదాః పుణ్డాకాంతారకాదయః” ఇత్యమరః || “పుణ్డాదే
శేషుతిలకభద్రైః క్రిమ్యతిముక్తయోరితిరత్నమాలా | అముష్యగురోః
శుభైః త్రై దిన్యమజ్జలవిగ్రహా | ఉత్తమైకేదారెచ | “క్షేత్రంశరీర
కేదారె” ఇతిమేదిసి | కాలే తత్తదవసరే పరిపాకావసరేచ నిమేవ
మాణః లోకః లోకోత్తరం సకలలోకసుఖాపేక్షయా శ్రేష్ఠం అతిమ
ధురంచరసం పరిపూర్ణబ్రహ్మనుభవపరీవాహరూపత్యైకం కర్యస్వా
చ్ఛం ద్యానస్థం అన్యత్ర తేషాం ద్రవం విద్ధతి ||

|| ౨౨ ||

{ శ్రీచూర్ణతిలకితామలపుణ్డాచ్ఛలతో విశుద్ధస
త్త్వమిమమ్ | శ్వేతద్వీపకిశోరామెరుకిశోరాన్వి
తా శ్చ్యయన్తేకిమ్ ||

|| ౨౩ ||

శ్రీచూర్ణెతి || విశుద్ధసత్త్వం శుద్ధసత్త్వమయాఞ్ఞేత్వద్వీపా
దపి విశిష్టశుద్ధసత్త్వమిత్యర్థః ||

|| ౨౩ ||

{ బహిరుద్గతసహవిద్రుమకరుణాకలశాబ్ధిసీచినిచయ
నిభాః | శ్రీచూర్ణరైఖికాంతర సితమృత్పుణ్డా
న్విభావయేఽన్యగురోః ||

|| ౨౪ ||

బహిరితి || బహిరుద్గతాః అంతరమానాదుపరిపర్యుధాః సహ
విద్రుమాః సప్రవాళాః కరుణాకలశాబ్ధైః వీచినిచయనిభాః తరజ్గసం
ఘాతవేతి “ప్రచలితోడునిభై” రిత్యాదావివ్రాత్ప్రేతా | అన్యత్ర
ర్వం “హయవదనసదన” తి పద్యవివరణావసరేఽవోచామ | కలశశ
బ్దస్యాత్ర కచపర్యాయపదసమభివ్యాహారే పాశపక్షహస్తశబ్దానాం

కలాపవాచిత్యమివాభిపర్యాయపదసమభివ్యాహారే క్షీరవాచిత్యమితి
 కేచిత్ । అమృతకలశజననోపాదానత్వాత్తథావ్యపదేశ ఇత్యవరే ।
 వస్తుతస్తు - అమృతమథనాధారతయాకలశతుల్యత్వాత్కలశశబ్దేనమ
 గ్ధాభిరభిధీయత ఇతి యుక్తమ్ । 'క్షోభ్యతాం కలశస్సర్వైర్మందరః పో
 నర్త్యతా' మితిశీమన్మహాభారతాదిపర్వస్థామృతమథనప్రఘట్టకే కల
 శశబ్దేన తస్యోక్తేః । ప్రపశ్చితం చైతల్లక్షీసహస్రరత్నప్రకాశికా
 యాం ప్రాదుర్భావస్తబకైస్తాభిః ॥ ౧౮॥

{ గురువరజహోమలాయా మృతాన్నియా వర్ణం
 { మీషదెత్యానైః జ్యోత్సాన్ని తద్వత్తమిమం సిత
 { వసననిభోపగూహ్య భూషయతి ॥ ౧౯॥ }

గురువరేతి ॥ జ్యోత్సాన్ని చంద్రికా గురువరజహః దేశికెవ్దం
 సేవమానాయాః అమలాయాః స్వచ్ఛాయాః మృతాన్నియాః వర్ణం
 ఈషత్ స్వల్పం అనై ఏత్య । అనై ఏత్యేత్యనైసతల్లాభాయకృతభూ
 యః ప్రయతనత్వం ద్యోత్యతే । తద్వత్ మృతన్నియాతుల్యం సిత
 వసనం నిభోవ్యాజోయస్యాస్స తథాసతీ తమిమం ఆచార్యం ఉప
 గూహ్య భూషయతి । జ్యోత్సాన్ని శబ్దః మృతాన్ని శబ్దస్య అనై సితం
 వర్ణం తన్ని ఇత్యాకారవర్ణ సముదయం అనై లభ్యా స్వానై ప్రాప్య
 మృతాన్ని జ్యోత్సాన్ని శబ్దయోరుభయోరప్యనై తన్ని వర్ణోపక్లిప్త
 త్వాత్తథోక్తిః ॥ ౧౯॥

{ ఇహపూర్ణా శుభవర్ణావళి త్రయీత్యభిదధన్ను }
 { తాం బిభ్రత్ । నిగమాస్తగురోరుదరం భవభ }
 { రజనితం నిరాకరోతు దరమ్ ॥ ౨౦॥ }

ఇహేతి ॥ ఇహ గురోరుదరే శుభావర్ణావళిః అక్షరపక్షిః య
 స్యాస్స త్రయీ వెదత్రితయీ పూర్ణైత్యభిదధన్ను ప్రకాశయదివేత్సు

త్యైత్వా । తాం శుభవర్ణానశిత్రయాం బిభ్రత్ । అన్యత్ర శుభవ
ర్ణా నశీనాం త్రయా ఘోర్ణాభాతి తాం శుభవర్ణాం నశిత్రయామి
త్యైత్థః ॥

౨౬॥

{ ప్రశమితనమస్తమోహమాహాభకరోపమాదు
{ రసగాహే । గాహేహృదా గురుమణేర్పాహే }
{ కచారి మోదపరివాహే ॥ ౨౭॥ }

{ విస్తయదగుణవిశేషా శేషాపమ్యేన కలితపరిహా
{ షా । నిగమా నగురోద్దోషా దోషాఘం శమయ }
{ తాం కలితతోషా ॥ ౨౮॥ }

విస్తయేతి ॥ దోషాభాహూ । గుణప్రతిభా దోషాచ । విస్త
యదాః ఆశ్చర్యప్రదాః గుణవిశేషాః యయోః । దోషాఘం దోష
పముదయం శమయతామ్ । లోట్ప్రభమపురుషద్వినచసమ్ । స్వయం
దోషయోర్దోషాఘశమయితృత్వమేన విస్తయప్రద గుణవిశేషాభి
భావః ॥

౨౮॥

{ రాజాశ్రయణదవీయాన్నభోజ్యలశీర్మహాద్భుతః
{ కోఽపి । గురుసింహావయవోఽయం హస్తస్సాన్ }
{ వస్తి కోస్తు మమశస్త్రః ॥ ౨౯॥ }

రాజేతి ॥ రాజాచంద్రః సృష్టశీతస్య ఆశ్రయణే దవీయాన్ ।
కదాఽపిచంద్రేణానాశ్రితాభివ్యర్థః । నై రాగ్యనిష్ఠాతతయా సృష్టాన్తి క
వితప్రత్యాశయా నప్రసారితభిభావః । ఖలస్తరితే ఉజ్వలశ్రీః
సనభవతీతి నభోజ్యలశ్రీః నశబ్దేనసమాసః, పక్షే-నఖైః ఉజ్వలశ్రీః ।
గురుః మహాన్ సింహః సింహరాశిః తస్యావయవః పక్షే-గురుసింహ
స్య ఆచార్యవర్యస్య అవయవః । అతఏవాద్భుతః ఆశ్చర్యావహః హ
స్తః హస్తనక్షత్రం । ప్రసిద్ధోహస్తస్తు ప్రతిమాసం చంద్రాశ్రయణ

భాక్ అస్తరిక్షువోజ్జ్వలశ్రీః కన్యారాశైరేవావయవోనతుసింహరా
శైః । హస్తర్షస్యకన్యారాశ్యవయవత్వాత్ । అతపవాద్భుతత్వమ్ ।
హస్తః పాణిరితిపరిహారః ॥ ౧౮౯ ॥

{ శస్త్రోవిద్యాదానై హస్తస్వయ ముత్తరోత్త
రోఽస్యగురోః । ఆదిత్యోల్లసితోఽసాహధ్యై
హ్యమృతసిద్ధియోగంచ ॥ ౧౯౦ ॥ }

శస్త్రఇతి ॥ స్వయం ఉత్తరోత్తరః శ్రేష్ఠేష్వపి శ్రేష్ఠః అన్య
త్ర ఉత్తరాయాః ఉత్తరఫల్గున్యాః ఉత్తరః పరత్రవిద్యమానః । అసౌ
అన్యగురోః హస్తః పాణిః హస్తనక్షత్రం చ । విద్యాదానై పరాపర
విద్యావిశ్రాణనై శస్త్రః । అన్యత్రవిద్యాయాః ఆదానై స్వీకారే శస్త్రః ।
ఆదిత్యోల్లసితః భానువదరుణ వర్ణః అసౌహస్తః అమృతసిద్ధియోగం
నిశ్చేయస నిష్పత్యైవయిక పరబ్రహ్మధ్యానంచ ఆధత్తై పుష్టాతి ।
ఇతరత్ర- అసౌహస్తః హస్తర్షం ఆదిత్యైన భానువాసరేణ ఉల్లసితః
ప్రకాశితస్య అమృతసిద్ధియోగంచ ఆధత్తై తనుతే । ఆదిత్యహస్త
యోగస్యామృతసిద్ధియోగఇతి “ఆదిత్యహస్త” ఇత్యాదినా నిర్ణీతత్వా
దితి భావః ॥ ౧౯౦ ॥

{ అభ్యేతి నకమపీభ్యం నలోలతాం యాతి జీవ
నాదానే । గురుకుజ్జరస్య హస్తో విస్మయదౌ
మేఽస్తు సుభృశమభయాయ ॥ ౧౯౧ ॥ }

అభ్యేతీతి ॥ కమపి ఇభ్యం ఇభేషు సాధుం గజశిక్షకం తద్ర
క్షకంవా కమపినాభ్యేతి । కమప్యాభ్యం నాభ్యేతీతి వస్తుస్థితిః । జీవ
నస్యసలిసస్య ఆదానై గ్రహణే లోలతాం చాఞ్చుల్యం నయాతీతి
గజశుణ్డాస్వభాప్రాక్తిః । జీవనస్య జీవికాయాః ఆదానేలోలతాంచ
పలతాం నయాతీతి ధనికానాశ్రయణ హేతుక్తిః । గురుకుజ్జరస్య
మహాగజస్య- ఆచార్యవర్యస్యచ హస్తః శుణ్డాదణ్డః పాణిశ్చ ॥ ౧౯౧ ॥

{ కుశమయపవిత్ర పుచ్చశ్చేన్ముద్రాజుళినఖద్వ }
 { యా త్రోటిః । ఉన్నమాజుళిపక్ష శ్శుకభవద }
 { క్షీణకరో గురోరిధే ॥ ౧౨ ॥ }

కుశమయేతి । కుశమయపవిత్రస్య హరితత్వాత్పశ్చాత్పసా
 రితత్వాచ్చ పుచ్చసామ్యమ్ । చిన్ముద్రాజుళిన ఖద్వయా నరుణవర్ణ
 త్వాదన్యోన్యం ఘటితత్వాచ్చ త్రోటి సామ్యమ్ । స్పష్టమన్యత్ ॥

{ యతిపతిమత మక్షుద్రం కృతివితతిభిరాదధాన }
 { మచ్చిద్రమ్ । వామాన్యకరోన్నిద్ర వ్యాఖ్యా }
 { ముద్రం స్తుమః కిచుపి భద్రమ్ ॥ ౧౩ ॥ }

యతీతి ॥ కృతయఃప్రబధాస్స్వప్రణీతాః తాసాం వితతిభిస్సం
 హతిభిః । అక్షుద్రం యతిపతిమతం అచ్చిద్రమాదధానమితి యోజనా ॥

{ కుమతిమత కుస్మతి చరణశ్రుతి పదపరిలగ్నక }
 { ణ్ణకానఖిలాన్ । ఉన్మూలయదివ జయతాచ్చి }
 { న్ముద్రాధ్యం గురోః కరసరోజమ్ ॥ ౧౪ ॥ }

కుమతీతి ॥ కుమతిమతమేవ కుస్మతిః కుమార్గః తస్యాం చర
 ణైః సంచారేణ శ్రుతైః పదమేన పదం చరణం తస్మిన్ లగ్నాన్
 కణ్ణకాన్ ॥ ౧౪ ॥

{ ఔమంకరమాశ్రయతాం వామంకరమస్య వే }
 { జ్ఞుతేశగురోః । కామంకరవై పుస్తక వామం }
 { కరుణాసుధాని ధేర్మనసి ॥ ౧౫ ॥ }

ఔమంకరమితి ॥ పుస్తకేనవామం రమణీయం “వల్లువామం
 హరిశాలీ” త్యమరః ॥ మనసి కరవై ఇతియోజనా ॥ ౧౫ ॥

{ విశయగిరి స్వరుశాఖావినతజనా భీష్టకల్పతరు }
 { శాఖాః । వేదవిపత్సరుశాఖా వెదాన్తగురో }
 { ర్జయన్తి కరశాఖాః ॥ ౧౬ ॥ }

విశయేతి || స్వరుశాఖాః వజ్రాయుధశాఖాః తస్మరుశాఖాః ఖ
 ఙ్గాః కరశాఖాః అజుశయః || ||౮౬||

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{సఖనక్షత్ర నిపాతో గురుపాణినినానియస్త్ర} \\ \text{ణేన కృతః । సస్సాన్యత్సనః ప్రకృత్యా తదిహ} \\ \text{నిపాతితగతిర్భవేద్దీప్యక్ || } \end{array} \right. \quad ||౮౭||$$

సఖేతి || అనియస్త్రణేననే యస్త్రణం ఘటనం తన్నాస్తియస్య
 సః అనియస్త్రణః తేన గురుపాణినినా గురోః పాణినేత్యర్థః । పాణినినే
 త్యత్ర నివర్ణితస్మరణతథానిష్పత్యైః । సఖనక్షత్రనిపాతః సఖైః స్వకే
 యైఃకరరుహైః నక్షత్రాణాం నిపాతః స్వరోచిషాఽరాకరణ మితి
 యావత్ । కృతః । తత్ సఖపరాకృతం నక్షత్రం జాత్యైకవచనమ్ ।
 పునః నిపాతానంతరం ప్రకృత్యాస్వభావేన సస్యాత్ సభవేత్ పున
 ర్యథావస్థితరూపం ప్రాప్య నసంతాం లభేత, కింతు వికృతమేవ భవేది
 తిభావః । తథాహి । ఇహలోకే నిపాతితానాం నస్తూనాం గతిః ఈ
 దృశేవ భవేత్ । పూర్వావస్థానవస్థానమేన భవేత్ । అన్యత్ర- గు
 రుః పూజ్యః యః పాణినిః తేన । కర్తరితృతీయా । నియస్త్రణేనసూ
 త్రైః కరణై తృతీయా । “నప్రభాణ్నపాది” త్యాదినా ఉదాహరిష్య
 నూతనేతిభావః । సఖనక్షత్రనిపాతః సఖశబ్దసహచరిత నక్షత్రశబ్ద
 నిపాతః క్షత్రభావ నిపాతనం కృతః । సస్సాన్యదిత్యత్ర సః స్యాది
 తిచ్ఛేదః పూర్వోక్తార్థపక్షే- సకారస్య “అనచిచె” తి వైకల్పికం ద్వి
 త్వమ్ । తత్ తస్మాత్ నిపాతనాద్ధతోః ఇహ నక్షత్రశబ్ద ఇత్యర్థః ।
 సఃపునరితియోజనా । నశోశబ్దస్తు । న ఇత్యనేన ఉత్సృష్టానుబంధస్య స
 ఖోగ్రహణమ్ । ప్రకృత్యాస్యాత్ । సఖాక్షత్రశబ్దస్య తత్పురుషే
 “సలోపాసఖః” ఇతినకారలోపప్రాప్తే “నప్రభాణ్నపాన్నవేదానాస
 త్యానముచినకులసఖ సపుంసక నక్షత్ర సక్రనాకెషు ప్రకృత్యే”తిసూ

త్రేణ సకారస్య ప్రకృత్యాఽవస్థాన విధానాదితిభావః । ప్రకృ
త్యాఽవస్థానం లోపాభావేనావస్థితిః । నిసాతీతస్య ఉక్తసూత్రేణ
నిసాతం ప్రాపితస్య నక్షత్రశబ్దస్య గతిః స్థితిః ఈద్యక్ అలుప్తనకార
తయాఽవస్థితీరేవేతి భావః । మూలేనఖశబ్దగ్రహణం నజః ప్రకృ
త్యాఽవస్థానే దృష్టాంతార్థమ్ । అత్రప్రకృతాప్రకృతశ్లేషః ॥౮౭॥

{ నాభిభవం గామ్భీర్యం హృద్యంచ విభాతినిగ }
{ మమశాళిగురోః । ముఖ్యాబ్రాహ్మీసుశ్రీర్నిధే క }
{ క్షోదితాచ శుభవర్ణా ॥ ౮౮ ॥ }

నాభీతి ॥ నిగమశాళిగురోః నాభిభవం నాభీజన్యం గామ్భీ
ర్యం హృద్యం మనోజ్ఞం । హృద్యంచ గామ్భీర్యం నాభిభవ మి
తినై పరీత్యేనాపియోజనా । హృద్యం హృదయభవంచ గామ్భీర్యం
సవిద్యతే అభిభవః పరిభవోయస్యేతి నశబ్దపూర్వకోబహుప్రసీః ।
కదాస్యపరిభూతమిత్యర్థః । విభాతి । ముఖ్యామఖేభవా బ్రాహ్మీ
సు శ్రీః బ్రహ్మవర్చస సమృద్ధిరిత్యర్థః । కక్షోదితా కక్షరవే క్షోక్తాస్స
ష్టానత్వమమేత్యర్థః । కక్షోదితాసుశ్రీః బ్రాహ్మీ ముఖ్యేతి పూ
ర్వవదేనవై పరీత్యేనాపియోజ్యా । కక్షోదితా కక్షస్థానాదుత్పన్నా
సుశ్రీః బ్రాహ్మీభారతీ “బ్రాహ్మీతుభారతీ” త్యమరః । ముఖ్యానరేణ్యా ।
‘ముఖ్యవర్చనరేణ్యాశ్చై’ త్యమరః విభాతి ఇథేఞ్చిపదాభ్యాం ప్రకా
శరూపార్థస్యైవావృత్తైరావృత్తిరీదపకాలంకారః ॥ ౮౮ ॥

{ సుగభీరోనాభీతః కృశోఽదరస్సూక్ష్మదృఙ్మహాధీ }
{ ర్యః । పీవరతమభోగభుజం భోగదనీయాంసమపి }
{ సుమస్తమిమమ్ ॥ ౮౯ ॥ }

సుగభీరతి ॥ యః సుగభీరోఽపి అతినిమ్నోఽపి కృశః అల్పః
అనిమ్న ఇతియావత్ । అభీతోనభవతీతి నాభీతః భీతోఽపీత్యర్థః ।

నశ్చోద్వయేన భయస్యదార్థ్యందర్శితమ్ । అదరః అవిద్యమానభీతిః
 నిర్భయఇతివిరోధః । యద్వా సుగభీరోఽపి నాభీతః గభీరస్వభావోభీ
 తఇతివిరోధః । కృశోఽపిదుర్బలోఽపి అదరః నిర్భయఇతి విరోధః ।
 గభీరోనవిభేతిదుర్బలోవిభేత్యైవ అతథాత్వమాశ్చర్యమితిభావః ।
 పరిహారస్తు నాభీతః నాభ్యాం సార్వవిభక్తికస్తస్యిః । సుగభీరః “అ
 కృశం కుచయోః కృశం వలగ్నై” ఇతివత్ అతిగభీరనాభిరీత్యర్థః ।
 కృశోదరఇతి సమస్తంపదమ్ । శ్లక్ష్యోదరఇత్యర్థః । సూక్ష్మదృక్ అల్ప
 జ్ఞోఽపిమహాధీరితి విరోధః । ఇతరదుర్గ్రహార్థదర్శిత్యవిరోధః । భోగా
 నాం విషయసుఖానాం దవేయాంసమపి పీవరతమాః అతిప్రవృద్ధాః
 యేభోగాః తాన్ భుజ్యితి పీవరతమభోగభుక్ భుజే క్విప్ । తం త
 ధోక్తమితి విరోధః । పీవరతమః భోగః అహికాయః సఇవభుజోయ
 స్యతమిత్యవిరోధః । తమిమం సుమః స్తుమః ॥

॥౮౯॥

{ వెదాహం భీతోఽభిర్వేదాంతార్యస్య చిత్తగా }
 { మ్భిర్యాత్ । అతపవాయం నాభీభూయాసీత్కి }
 { ముదరాంతరే మగ్నః ॥ } ॥౯౦॥

వెదెతి ॥ అభిః ప్రాదస్సిన్ధుర్వావేదాంతార్యస్య చిత్తగామ్భి
 ర్యాత్ భీతఇతి అహం వెద మన్యే । అతపన భీతత్వాదేనహేహోః
 అసాఅభిః అభీః నిర్భయః । అనద్యంతత్వాన్న “నద్యంత శ్చె” తి కన్ ।
 సనభవతీతి నాభీః అనాభీః నాభీస్సంపద్యమానోభూత్వానాభీభూయ
 భయవానెవ భూత్వా । ప్రథమేనసశబ్దేన కాదాచిత్కా-భయత్యసం
 భావనాఽపి వ్యవస్యతే । యదాహవామనః “సంభావ్యనిషేధ నివ
 ర్తన ద్వాప్రతిషేధా” వితి । దరాంతరేశ్వభాంతః ప్రదేశేక్యచిత్ ।
 ప్రాప్తదరాదవ్యస్యస్థిదరేఇత్యపిగమ్యతే । అన్యద్దరం దరాంతరమి
 తి విగ్రహః । భయపరమ్పరాయామితిభావః “దరోఽస్త్రియాంభ

యైశ్వర్యే" ఇత్యమరః । మగ్నః కిము । అన్యథాదరాస్తరవిమగ్న
తాన్యనస్యాదితిభావః । నస్తుతస్తు వెదాంతార్యస్య త్యేతదత్రాప్యమ
కృప్యతే । తస్యనాభీభూయ నాభీర్భూత్వా ఉదరాస్తరే మగ్నః కిము ।
“యస్మాద్భయం విశజ్జేత తమేవప్రిప్రమాశ్రయే” దితిసీత్యా తమే
వానుప్రవిష్టఇతిభావః । ఉదరేమగ్న ఇతిలోకోక్తిః । ఉదరాస్తరే
నిమ్నతయాన్వభితఇతి తత్త్వమ్ । అనెననందర్యేణ గురువరహృదయ
నాభ్యోర్గభీరిమాతిశయో వస్థితఇతిధ్యేయమ్ ॥ ౯౦ ॥

{ హంసశుచిరుచిమనోహరమంబరముద్భూతము
ల్లసతియత్ర । కమనీయతమం నాభ్యా తయాశ్ర
యామ్యేష వెజ్జుతైశగురుమ్ ॥ ౯౧ ॥ }

హంసెతి ॥ హంసః మరాళఇవ శుచిశ్శుభ్రాయూరుచిః తయా
మనోహరః । అన్యత్ర - హంసన భానునా శుచిరుచినా శుభ్రాంశునా
చ మనోహరం అమృతం గగనం వసనంచ । యత్ర యస్యాం నాభౌ
ఉద్భూతం స్ఫుటతరం ప్రాదుర్భూతంచ “నాభ్యా ఆసీదస్తరిక్ష” మితి
శ్రుతే । తయా నాభ్యా కమనీయతమం వెంకటేశగురుం నిగమాస్త
దేశికం వెజ్జుటాచలాధీశం సర్వేషాం ప్రథమాచార్యం శ్రీనివాసమిత్య
ర్థః । ఏషః అహం శ్రయామితప్రకృతప్రకృతయోశ్చైషః ॥ ౯౧ ॥

{ గురువదనోదితనిజసఖ సరస్వతీపుస్తరశ్శతాగజ్ఞా
పరిధానపటీభూత్వా బహుధా విదధాతిసేవనమ్
ముష్య ॥ ౯౨ ॥ }

గురువదనెతి ॥ గురువదనే ఉదితా జాతా తేన ఉక్తాచ । నిజ
సఖి స్వవయస్యా స్వసదృశీచ । సరస్వతీ నదీ వాణీచ తాం ఈపు
ఆపుమిచ్ఛుః తస్మైశనమభిలష్యంతీత్యర్థః । అతవ తరశ్శతా హర్షో

తగ్గైర్వాత్సంజాతతరగ్గా పరిధానపటీ అస్తరీయూశుకం భూత్వా । తరగ్గై
తగ్గైర్వాత్సంజాతనాదస్తరీయవససన్యాపిసంజాతవళిత్వంద్యోత్యతై॥

{ శుభగుణగణమస్పృణతమాశుచిద్విత్వీయోత్తరో
త్తరాసజ్గస్య । అభిరూపాఽముష్యోరు కాస్తం }
{ పరిరభ్యకనతిపరిధానపటీ ॥ ౧౩ ॥ }

శుభేతి ॥ శుభేః గుణగణైః తన్మననహైః సాన్దర్యాద్యాలమ్బ
నగుణైశ్చ । మస్పృణతమా చిక్రణతమా సాన్ద్రతమాచ । శుచిః శు
ద్ధా శుభ్రాచ । ఉత్తరః శ్రేష్ఠః యః ఉత్తరాసజః ఉత్తరీయం “వా
ప్రావారోత్తరాసక్లా” విత్యమగః । తస్యద్విత్వీయా ద్వయో పూరణీ
తదన్యేతి యావత్ । అభిరూపా మనోజ్ఞా, అన్యత్రద్విత్వీయా సహ
ధర్మిణీ । “ద్విత్వీయాసహధర్మిణీ” త్యమరః । ఉత్తరోత్తరః యః ఆస
జస్సంబంధః తస్యాభిరూపేతియోజనా । అనురూపేత్యంభ । అము
ష్యగురోః కాస్తం మనోహరం । ఉరుం । ఉరుం గుణైర్మ
హాస్తం కాస్తం వల్లభమితిచ పరిరభ్య పరిన్యేయ ఉపిరూపాచ స
రిధానపటీ కనతి ప్రకాశతై । అత్ర శుభగుణత్యావిక్లప్తవిశేషణ
సామ్యాత్ పరిధానపటీతీ స్త్రీలిజస్య ఉరుమితిప్రలిజస్యచ స్వారిస్యా
దూరుపరిధానపటీరనురక్తదమ్పతివ్యవహార సమారోపాత్సమా
సోక్తిః॥ ॥౩॥

{ భక్తివిరక్తివస్థిం ముక్తిదశక్తిం పరాశరాహా }
{ తస్మిన్మమ్ । ధ్యాత్వాఽవ్యాసం కుశలం విశదా }
{ శుకమచిశమాగమాస్తగురుం తమ్ ॥ ౧౪ ॥ }

భక్తితి ॥ భక్తివిరక్తిభ్యాం వస్థిం వసుశబ్దః ప్రశస్తవాచీ ।
తస్మాదతిశాయనైశ్చక్ ప్రత్యయః । అతిప్రశస్తైశ్చత్కః । యద్వా
వసూన్యస్యసస్తితివసుమాన్ అతిశయేన వసుమాన్ వస్థుః । వసుశ
బ్దాన్యతుపి ఇష్టని “విస్మతోర్లుక్” ఇతిమతుపోలుక్ । ఇష్టపరతః

“ఓః” ఇతివసుశబ్దస్యటిలోఽః । ధాన్యోధనవానిత్యాదావివ భక్తివిరక్త్యభిన్నాతిశయితధనవానిత్యర్థః । ముక్తిదాశక్తిః విద్యాసామర్థ్యం యస్యతమ్ । షరః శ్రేష్ఠః ఆశరాణం రక్షసాం అహితః దైత్యానిర్భగవాన్ తస్మిన్ నిష్ఠాతాత్పర్యం యస్యతమ్ । “నిష్ఠాతునాశే నిష్పుత్రావనైతాత్పర్యయాచ్ఛయో” రితిరత్నమాలా । విశదం సితం అంశుకం వసనం యస్యతమ్ । ఆగమాన్తగురుం ధ్యాత్వా కుశలం నిరుపాధికక్షేమం అవ్యాసం ప్రాప్నుయామ్ । “అనరక్షణగతీ” త్యాది నాగత్యర్థైః సుశిష్టాదవశేరాశీర్లబ్ధతమైకవచనమ్ । అత్ర “వ్యాసం సస్మిన్సప్తర” మిత్యుక్తిత్యావస్మిన్ శక్తిపరాశరవ్యాసశుకానాంక్రమేణనివేశనాత్ “మిత్రచన్ద్రసంభబాలాలోహితాధరపల్లవే” త్యాదావివరత్నావళ్యలంకారః । ఏతత్ప్రసన్నాస్పృహీయే అలంకారమణిహారే ద్రష్టవ్యః । అన్యాసమితి క్రియాగోపనాత్క్రియాగోపనం నామశబ్దచిత్రంచేతనంక్షేపః ॥

॥౯౮॥

{ బహులార్యమానితకలం విశదావిరతిలసదుత్త
రాసజ్గమ్ । ఏనం సితాంశుకాన్తరమాలోక్యోల్ల
సతి కువలయమజస్రమ్ ॥ } ॥౯౯॥

అత్రచార్యస్యాన్యచన్ద్రశ్చైవసవ్యతిరేకోవర్ణ్యతే । తథాహి । బహులై కృష్ణపక్షై అర్యమౌ భానునా అనితాః అప్రాప్తాః కలాః యస్యతమ్ । (ప్రసిద్ధచన్ద్ర)మాస్తు “ప్రథమాంపిబతే నన్దిద్వితీయాంపిబతే రవి” రిత్యుక్తప్రకారేణ భానునాపీతకలాః । యద్వా-బహులై కృష్ణపక్షౌ నైతిమాయామితియావత్ । అర్యమృస్సకాశాత్ అనితకలాః అప్రాప్తకలాః । సతు అమానై భానుతః ప్రాప్తకలాః । అథవా-బహులాః అనైకేఅర్యమణః షైః అనితాః ప్రాణితాః “అనప్రాణనై” ఇతిధాతోర్ణిజన్తాత్కర్మణిక్తః । తథావిధాః కలాః యస్యతమ్ । సహి ఏకేనైవార్యమౌప్రాణితకలాః । యద్వా-బహులాః కృత్తికాః । “బహు

లః కృత్తిగావ" ఇత్యమరః । అర్యమా అర్యమదేవతాకం పూర్వ
 ఘల్లనీనక్షత్రం తయోరేవ ఆనితకలః । సతు సర్వక్షౌప్యప్యానితక
 లః భవతి సతుకృత్తికాపూర్వఘల్లనోరేవ । వస్తుతస్తు బహుతైః
 అనైకైః ఆరైః పూజ్యైర్జనైః మానితాః కలాః శాస్త్రాణి యస్యతం
 సకలవిపశ్చిద్రగైసరజ్లాఘునీయవైదుష్యమిత్యర్థః । విశదం స్ఫుటం
 అవిరతం లసత్ ఉత్తరాసఙ్గః ఉత్తరఘల్లనీనం శ్లేషోయస్యతం । సతు
 కదాచిదేవ్రాత్తరాసఙ్గవాత్ । వస్తుతస్తు విశదః ధవలః అవిరత
 లసత్ “యజ్ఞోపవీతవధార్యం వాసస్సకలకర్మసు । సదోపవీతినాభా
 వ్య” మిత్యాదుక్తరీత్యా సర్వదా ఉపవీతవత్ప్రకాశమానః ఉత్తరా
 సఙ్గః ఉత్తరీయం యస్యతం । అతఏవ సితాంశుకాంతరం అన్యంచ
 ద్ద్రమసం సితాంశుకం విశదవసనం అంతరం అంతరీయం యస్యతమితి
 వాస్తవాత్థః । “అంతరః పరిధానీయస్వీయబాహ్యేషువాచ్యవది” తి
 రత్నమాలా । ఏనమాచార్య మాలోక్య కువలయం ఉత్పలం భూ
 వలయంచ తత్రస్థితాజనాఇతియావత్ । అజసముల్లసతిప్రసన్నం చ
 ద్ద్రమసం తు రాత్రానైవాలోక్య కువలయ ముల్లసతీతి ॥౯౫॥

{ అమునా గురుణావిధృతం యదుత్తరీయం య
 దస్తరీయంచ । అచ్ఛంసతద్ధితాంత్రప్రాహుస్సు }
 { దృశోఽపి తదిదమాశ్చర్యమ్ ॥ ॥౯౬॥ }

అమునెతి ॥ అమునాగురుణావిధృతం భృతం స్వీకృతంచ ।
 యత్ ఉత్తరీయం సంవ్యాసం అస్తరీయం ఉషసంవ్యాసంచ । యత్
 అచ్ఛం నిర్మలం తత్ ఉత్తరీయమస్తరీయంచ । సుదృశః మనఃషణః
 చక్షుష్మస్తఇతిచ । స, తత్, హి, తాంతం, ఇతిచ్ఛేదః । తాంతం
 మూసం నప్రాహుర్హి । నవదన్త్యేవహి శబ్దోఽవధారణే । చక్షుష్మస్త
 స్వీకృతస్వీకృతం వస్తు మూసం సకథయంతిభావః । యద్వా-అచ్ఛంత

త్ “విరామమశినాంచనగానవాచ” ఇత్యత్రైవ సమ్మానమితి వ్యవహితే
 ననకారేణ మ్మానశబ్దస్యసం బంధః అమ్మానం సమర్థం ప్రాహుః ।
 హిః ప్రసిద్ధా । అపిశబ్దోభిన్నక్రమః । ఇదం అప్యాశ్చర్యమితియోజ
 నా । అపిః ప్రశ్నై । యథావద్వస్తుస్థితికథనమనాశ్చర్యానహమితిభా
 వః । అన్యత్ర-యత్ ఉత్తరీయమితి పదం యత్ అస్తరీయమితిప
 దంచ । ఉత్తరై అగ్రభవముత్తరీయం । భవాగ్రై “గహాదిభ్యశ్చై” తి
 ఛప్రత్యయః తత్ పదద్వయం సుదృశోఽపిమనీషిణోఽపిఅచ్చం ఛప్ర
 త్యయవిధురం । సతర్థితాంతర్థితాంతభిన్నంచాహుః । నశబ్దేనసమాసః ।
 తదిదమాశ్చర్యమ్ పరిహారస్తూక్తసవాయద్వా- తత్ పదద్వయం తద్ధి
 తాంతం తద్ధితప్రత్యయాంతం అచ్చం ఛప్రత్యయవిధురం సప్రాహుః ।
 కీంతు తద్వ్య క్తమేవప్రాహుః । ఆపీదమాశ్చర్యం అనాశ్చర్యమేవ ।
 యథావద్ధర్మ వర్ణనాదితిభావః ॥

॥౯౬॥

{ స్వసఖతనుతన్తుసంతతపరిధానపటోపగూహానవి }
 { ధాయి । సముదితమృణాలసూత్రం సితముత్ప }
 { శ్యామ్యముష్య కటిసూత్రమ్ ॥ ॥౯౭॥ }

స్వేతి॥ అముష్యగురోః సితం శుభ్రం కటిసూత్రం స్వసఖానిజ
 మిత్రాణి స్వతుల్యాఇతి హృదయం । తనవః సూక్ష్మైః తన్తవః సూత్రాణి
 తైః సన్తతస్య సూత్రస్య పరిధానపటస్య ఉపగూహానం విధత్ ఇతి తద్వి
 ధాయి । సముదితం సమూహతాం ప్రాప్తం అన్యోన్యవ్యతిషక్తిమిత్య
 ర్థః । మృణాలసూత్రం జాత్యభిప్రాయకమేకవచనమ్ । ఉత్పశ్యామి
 కటిసూత్రం సంపుష్టత మృణాలసూత్రతాదాత్మ్యేన సంభావయామి
 త్యర్థః ॥

॥౯౮॥

{ హేతుం భజ్గురగుణతామభజ్గురగుణాన్తరీయసం }
 { ల్లేషమ్ । తన్వానాం బిసలతికాం తస్వీం కటి }
 { సూత్రికాం గురోర్మన్వై ॥ ॥౯౯॥ }

హతుమితి || గురోః కటిసూత్రికాం భజ్జురగుణతాం స్వీయం
 శిథిలగుణత్వం చిన్నతన్తతాంచ హతుం అభజ్జురగుణస్వధృఢసుగుణ
 స్య అవిచ్ఛిన్నతన్తవ్యతీన్యూతస్యచ | అన్తరీయస్య పరిధానస్య సం
 క్లేషం తాదృశగుణపెప్పయావ్యతీషజ్గం | అన్యైఅభజ్జురగుణః అ
 భజ్జురగుణాన్తరాణి తత్సంబద్ధి అభజ్జురగుణాన్తరీయః సచాసా సం
 క్లేషశ్చ తమిత్య పృథక్సార్థమ్ | విదధానాం స్వస్యభజ్జురగుణత
 యా అభజ్జురాన్యగుణసంబద్ధిసం క్లేషం విదధానామిత్యర్థః | తస్యం
 సూక్ష్మం చిసలతికాం మృణాలలతికాం మన్వే మన్వే | తానాది
 కోఽయంధాతుః ||

||౯౮||

{ మధ్యాకాశమనోహర సితాంశుకోచితసువృత్త }
 { పరిధినిభమ్ | అవదాతతన్తకల్పిత మవతాత్మ }
 { టిసూత్రమస్య భవతాపాత్ || ౯౯ || }

మధ్యేతి || మధ్యమేవాకాశం తస్మిన్ మనోహరం సితాంశు
 కమేనసితాంశుకశ్చంద్రః స్వాధైకః | యద్వా మధ్యే అవలగ్న ఆస
 మన్తాత్ | కాశమనోహరం శరకుసుమవన్మనోజ్ఞం యత్ సితాంశు
 కం స్వచ్ఛవసనం తదేన మధ్యాకాశమనోహరసితాంశుకః | గగనమ
 ధ్యమనోహరసుధాకరఇత్యర్థః | తస్య ఉచితః అనురూపః పరిధిః పరి
 వేషః తన్నిభం తత్త్వేనసంభావనావిషయం | నిభశబ్దస్యసం
 భావనాపర్యవసాయిత్వం “ప్రచలితోడునిభే” రిత్యాదావివేత్సవో
 చామ | అవదాతైః తన్తభిః కార్పాసమయైరితిభావః కల్పితం అముష్యక
 టిసూత్రం భవతాపాత్ సంసారతాపాత్ అవతాత్ ||

||౧౦౦||

{ ఇభవరశుభతర విభకరనిభవిభనోరుంత్రయావ }
 { తంసగురుమ్ | కరుణాకరమరుణాధర మురుణా }
 { విసయేన శరణముపయామః || ౧౦౦ || }

ఇ థేతి ॥ శుభతరా విభావభాయస్యసః కరఃశుణ్ణాదణ్ణః ఇభవ
సస్యశుభతరవిభకరః తేనసద్భవః తన్నిభః విభవ్రాయయోస్తాదృశౌ
ఊహాయస్యతమ్ ॥ ౧౦౦ ॥

{ ధుతభద్రా భృతమోదాశితధీరా నామిక్మత }
{ కుమతీభద్రా । అవిషాదా భవసాదాదివసాదా }
{ సెంకటశకవిపాదా ॥ ౧౦౧ ॥ }

ధృతేతి ॥ కృతా కుమతీనాం కౌతస్కుతానాంకుత్సితాయా
మతేర్వా భేదోయాభ్యాంతౌ । అవిద్యమానః విషాదః యాభ్యాంతా
వితిపజ్ఞమీబహుప్రీహిరనుత్తమాదివత్ । ఆశీతనిఖిలవిషాదనివర్త
కావిత్వభః । దివసాదా అహమ్మఖైస్సత్యుషే ఇత్యర్థః ॥ ౧౦౧ ॥

{ సమతాం సుధగంకరణౌ కరణౌల్బణ్యత్వరా }
{ పరాకరణౌ । మమధరణౌహృదిసరణౌ చరణౌ }
{ చరతాం గురోః ప్రియంకరణౌ ॥ ౧౦౨ ॥ }

సమతామితి ॥ హృదిసరణౌ హృదయరూపే మాన్యేతి వ్య
స్తరూపసిమ్ ॥ ౧౦౨ ॥

{ పాదోఽస్యగురోశ్శస్త్రః పాణినిహితమేన సంప }
{ దాదేశమ్ । అఖిలం ధ్యాతుః ప్రథయత్యస్తైచస }
{ దాసుకోభమానస్తమ్ ॥ ౧౦౩ ॥ }

పాదశ్చేతి ॥ అత్రపాదశబ్దగృహీతస్య చరణస్య పాదశబ్దరూపా
ర్థస్యచ శ్లేషః । తథాహి॥ అస్యగురోః శస్త్ర ప్రశస్త్యపాదః చరణః ధ్యా
తుర్ధ్యాసకర్తుర్జ్ఞస్య సంపదా జ్ఞానభక్త్యాదిసమృద్ధ్యా తత్సద్భావేన
త్యర్థః । అఖిలం సకలమపిదేశం పాణౌ నిహితంస్యస్తంస్వవశగమితియా
వత్ । ప్రథయతి । అన్తే సుష్టుకోభతశ్చేతి సుకోభం ఆనందం పరిపూర్ణ
బ్రహ్మనందపరివాహరూపకైంకర్యానందంచ । సదాప్రథయతి । తస్య
కాలాపరిచ్ఛిన్నత్వాదితి భావః । పక్షే - పాదః పాదశబ్దః శస్త్రః శస్

విభక్తైః ప్రభృతి శశ్వద్భాత్పఞ్చమ్యాస్సర్వవిభక్తికస్తస్యః । శసితద్వి
తీయాబహునచనమ్ । పాణినినాసూత్రకారేణ హితం విహితమి
త్యర్థః । అఖిలంసర్వాదేశభూతం సంసమ్యక్ పదాదేశం పదే
త్యాదేశం సహి “పద్దన్నోమూసి” త్యాదినాశస్ప్రభృతిషు విభక్తిషు
పాదశబ్దస్యసర్వాదేశతయా విధీయతే । అన్తేస్వావసానై సుష్టుశోభ
మానం దండకారంచ సదాస్థాన్యవస్థాయామాదేశావస్థాయాంచ ।
ప్రథయతి । స్థాన్యవస్థాయామకారాంతం దకారమాదేశావస్థాయాం
న్యజ్ఞసమాత్రమితి వివేకః ॥ ౧౦౩ ॥

{ ధుతకలయఃకృతబలయః కృతివలయవరైర్దురోః }
{ పదాబ్జలయః । దలయంతాంచలయంతాంకలయ }
{ న్తాంశుచమఘం శ్రియంచ సతామ్ ౧౦౪ ॥ }

ధుతేతి ॥ ధుతః కలిః కలిదోహోయైస్తే కృతివలయవరైః విద్వ
న్నివహవరైశ్చైవః కృతబలయః రచితోపహారాః “కరోపహారయోః
పుంసిబలి” ిత్యమరః । శుచందలయంతామఘంచలయంతా శ్రియం
కలయంతాంచేతి యథాసజ్ఞ్యం యోజనా ॥ ౧౦౪ ॥

{ త్రయ్యస్తగురుశిఖామణి పదనలినయగీపునర్భ }
{ వద్రప్తా । నిపుణమతిశ్చిత్రమిదం నపునర్భవదర్భ }
{ నోజనోభవితా ॥ ౧౦౫ ॥ }

త్రయ్యస్తేతి ॥ పునర్భవానాం సఖానాం “పునర్భవః కరరు
హః” ఇత్యమరః ద్రప్తా పునర్భవదర్భనః పునర్భవ ద్రప్తానభవితేత్యా
శ్చర్యమ్ । పునః ఆచార్యచరణసఖనిర్వర్ణనానంతరం భవద్రప్తా
సంసారద్రప్తా నభవతీతిపరిహారః ॥ ౧౦౫ ॥

{ కామాదిమారిసముదయ కదళీవిదళనకరేణవో }
{ ఽస్యగురోః । రజనఃపరైఽణవోమమ దదతాం }
{ పదరేణవశ్చిరేణముదమ్ ॥ ౧౦౬ ॥ }

కామెతి || రజనః పరే రణోరన్యై రజోగూణదూరా ఇతితుమ్మ
 దయమ్ “పరోదూరాన్యముఖ్యైస్త్వి, తివిశ్వః అణవః సూక్ష్మః పదరే
 ణవః పదరణవః రజనఃపరైశ్చైతదాశ్చర్యమితిభావః || ౧౦౬ ||

{ శమితాఖిలాఘసార్థం బ్రహ్మనన్దహదావతరతీ }
 { రమ్ । విధునాతు మమానర్థం వేదాంతాచార్యప }
 { దనలినతీర్థమ్ || ౧౦౭ || }

{ శివమూర్ధన్యాస్సహజశ్రీకాస్తోకాన్యకుముదసా }
 { హార్దాః । ఆన్తరితమం తమోఽఖిలమేతన్నఖి }
 { రాంశవో మమధువన్తు || ౧౦౮ || }

శివెతి || శివమూర్ధన్యాః కల్యాణాగ్రగణ్యాః శంకరశిరస్థాశ్చ
 సహజశ్రీకాః స్వాభావికశోభాః సహోదరలక్ష్మీకాశ్చ । స్తోకాన్యత్
 అల్పైతరత్ కుముత్సు కుత్సితహర్షైషు అసాహర్దం యేహంతే । వి
 షయలాలనద్వర్త్యాఇతియావత్ యద్వా- స్తోకాన్యత్ కుముదైషు
 కైరవైషు సాహర్దం యేహంతే తత్సదృశాఇతిభావః । అన్యత్ర-
 కైరవబద్ధవాఇత్యర్థః । ఏతస్యగురోః సఖరాణాం సఖానాం అంశ
 నః ఏతేచతేనఖరాంశవః అతీష్టకిరణాః చంద్రీమనః మమ ఆన్తర
 తమం అతివేలమన్తర్భవం తమః అజ్ఞానం ధ్వాంతంచ ధువన్తు || ౧౦౮ ||

{ పద్మాసన నివిష్టావిబుధశ్రేష్ఠాపుభౌ గురూతత్రై }
 { కః । శంకరముఖలెఖానాముత్పాదయితా పరస్త }
 { దుత్పాదయితా || ౧౦౯ || }

పద్మైతి || పద్మాసన కమలరూపే ఆసన పద్మాసనాభ్యే ఆసనవి
 శేషేచ । విబుధానాం దేవానాం విదుషాంచ । శ్రేష్ఠాగురూ ఆచార్యః
 పూజ్యశ్చతో । తత్ర తయోర్మధ్యే ఏకః బ్రహ్మశంకరముఖానాం శర్వా
 దీనాం లెఖానాం దేవానాం ఉత్పాదయితా స్రష్టా । పరస్తు ఆచా

ర్యస్తు । శంకరముఖానాం శంకరయాచవభాస్కరాదీనాం యాలేఖాః
 లెఖనాని తాసాం తత్ప్రణీతసూత్రభాష్యాదీనామిత్యర్థః । ఉత్పాదయ
 తా ఉద్వాసయి తా । న్యతిరేకాలంకారః । నృత్తమార్యాగీతిః ॥౧౦౯॥

{ క్వాప్యధివిభక్తి హృదయం నాన్యగురోర్భవతి }
 { సాధుహృత్తాపమ్ । శాబ్దికమునెస్తు హృదయం }
 { భవతి తథైత్యనయోర్మహా న్భేదః ॥౧౧౦॥ }

కృతి ॥ అన్యగురోః హృదయం మనః క్వాపి కదాపి అధివిభ
 క్తి విగతాభక్తి ర్యస్మాత్తత్ విభక్తి । అధికంవిభక్తి అధివిభక్తి । సర్వా
 త్మనాభగవద్భక్తి విధురం నభవతి । సాధునాం సతాం హృద్వి హృద
 యాని తాపయతీతి సాధుహృత్తాపం కర్మణ్యత్ । తథోక్తంచనభవతి ।
 శాబ్దికమునః సాణి నెస్తు హృదయం తథాభవతి భగవద్భక్తి విధురం సా
 ధుహృదయ తాపకారిచభవతీతితయోః భేదోమహాత్మా । క్వగురువరః
 క్వసాణినిరితిభావః । వస్తుతస్తు శాబ్దికమునః హృదయం హృదయమి
 తిపదం క్వాప్యధివిభక్తి కాసుచిద్విభక్తి యు । శ సాదిష్వితిభావః । విభ
 క్తి యు అధివిభక్తీతి విభక్త్యర్థైవ్యయాభావః సాధుయథాతథా
 హృదోభావః హృత్తాతామాసోతీతి హృత్తాపం పూర్వవత్కర్మ
 ణ్యత్ । హృదాదేశం ప్రాప్తంభవతి । “పద్దనోమాన్ హృది” త్యా
 దినాశసాదా విభక్తౌ హృదాదేశవిధానాదితిభావః ॥ ౧౧౦॥

{ హృదయమున్యగురోర్యతి హృద్భావవిదెత్త్య }
 { హృద్యతాం సతతమ్ । హృదయస్యప్రియమర్థం }
 { శైషగీశస్య సాధు నిర్వహతే ॥ ౧౧౧॥ }

హృదయమితి ॥ అమున్యగురోః హృదయం మనఃయతిహృ
 ద్భావవిత్ యతోఽయోః పరివాజకసార్వభౌమయోః యామునార్యలక్ష్మ
 ణార్యయోః హృదః భావం హర్దమభిప్రాయం నెత్తీతితథోక్తం విదెః

క్విప్ । అతపన సతతం హృద్యతాం ఏత్యశైషగిరీశస్య శ్రీనెక్కుటా
ద్రినాథస్య హృదయస్య చెతనః ప్రియం అభీప్సితం అర్థం నాథోపజ్ఞ
దర్శనప్రచారాదిరూపం ప్రయోజనం సాధు నిష్కల్యం యథాతథా
నిర్వహణే । విశిష్టావైత్వసిద్ధాంతనిర్ధారణధారాధ్యం భజత ఇతిభా
వః । పక్షే - హృదయం హృదయమితీషదం యతి “హృదయస్యప్రి
య” ఇతి సూత్రేణ విహితే యత్ప్రత్యయేషరతః హృద్భావం హృది
త్యాకారం నిష్ఠతీతి హృద్భావనివితే । “హృదయస్య హృద్భావయది”
త్యాదివిహితహృదాదేశభాక్త్యే నిష్ఠతేః క్విప్ । హృద్యతాం హృద్యశ
బ్దతాం ఏత్యశైషగిరి పతజ్జలివాచి న్యాకరణే ఈశస్య పటోః నైయా
కరణధురీణస్యత్యర్థః । హృదయస్యప్రియం అర్థం అభిధేయం సాధు
నిర్వహణే । హృద్యశబ్దశ్రవణమాత్రేణ హృదయస్యప్రియఇత్యర్థే
విహితయత్ప్రత్య యాన్తంపదమిదమితి శాబ్దికశిరోమణిర్నిశ్చిన్నోతీ
తిభావః ॥

॥౧౦౧॥

{ చిత్తమిదం యచ్ఛ్రుతం ద్వయభాక్త్యమకరయ్యు }
{ గోగురురన్వితైః । యచ్ఛ్రుతిభాక్త్యుచ్ఛ్రుతమాభా }
{ మాబహవశ్చిరాయ తన్నిష్ఠాః ॥ ౧౦౨ ॥ }

చిత్తమితి ॥ గురుః బృహస్పతిః ఆచార్యశ్చ । శ్రవణయోః
శ్రవణశ్చత్రయోః ద్వయం భజతీతి తథా అతపన సమకరయుగః
మకరరాశిద్వయసహితః । శ్రవణశ్చత్రయమకరరాశిఘటకత్వాత్తద్వ
యయుక్త త్వేతద్వయభాక్త్యస్యయుక్త త్వాదితి భావః । అనీచైఃఉచ్చ
స్థితపవ భాతీతి మత్ తచ్చిత్తం । శ్రవణార్థద్వయాశ్రయమూలక మక
రరాశిద్వయాశ్రయణైఃపి బృహస్పతిక్ష్మిన్చోనభవతీత్యేతచ్చిత్తమితి
భావః । తప్రతి “మేషోగౌర్మకరస్సతీ శశిగృహం మీనస్తులోచ్చా
భిభాః । స్వస్వోచ్చాస్తగృహం స్వనీచభవన” మితి మకరరాశేర్నిచః

స్థానతోక్తైః । అన్యదపీదం చిత్రమ్ । యదపి బహుప్రాభామాః కుజాః ।
తదాశ్రయాత్ ఈదృశమకరద్వయాశ్రయణాత్ ఉచ్చతమాః అతి
మాత్రోచ్చరాశిస్థితా ఇతి యత్ తదపీః । ఏకస్య కుజస్య ఏకమకరరాశి
రుచ్చస్థానమితిహి ససిద్ధ్యతి । మకరరాశిద్వయే బహవోభామా ఉచ్చ
స్థితా ఇత్యేతదాశ్చగ్యమేవేతిభావః । పరిహారస్తు - గురుః దేశికః శ్రవణ
ద్వయభాక్ సలక్షణకర్ణద్వయభాక్ సమం తుల్యలక్షణం కరయోః
పాణ్యోద్యగం యస్యసతథోక్తః । అనీచైః । అతిమహానిత్యర్థః ।
తదాశ్రయాత్ తాదృశాచార్యాశ్రయణాత్ భామాః భూమా
భవాః ఉచ్చాః మహాంతోభాస్తితి ॥ ౧౧౧౨॥

{ బహుశస్త్రమ్భజతామిహకలయస్తమత్రిశ్రియం }
{ క్షణాత్కమపి । గురుసింహంధ్యాయామః పరి }
{ భూతహిరణ్యకశిపు విభవభరమ్ ॥ ౧౧౧౩॥ }

బహుశస్త్రమితి ॥ బహుశస్త్రం అతిప్రశస్తం భజతాం జనా
నాం క్షణాదేవ అత్రిశ్రియం లోకాతీతాం సంపదం కలయస్తం ।
క్షణమాత్రసాధ్యభరన్యసనరూపోపాయానుష్ఠానాన నిశ్చేయససా
నూజ్యం విదధానమిత్యర్థః । అన్యత్ర-బహుశః స్తమ్భజతామితిచ్చే
దః । “ఖర్పరేశరివావిసర్గలోపోవక్తవ్య” ఇతిశేన్ సంబధి విసర్గలోపః ।
స్తమ్భత్వత్రానుస్వారస్య పరసవర్ణః । పూర్వోక్తార్థేతు । “వాపదా
స్తస్యే”తి వైకల్పికః పరసవర్ణఇతిధ్యేయమ్ । క్షణాదేవస్తమ్భజతాం
మహాసురగృహస్థాణోద్భూతతాం కలయస్తం । అతిశయితా శ్రీః ల
క్ష్మీః యస్యతం । హిరణ్యం సువర్ణం । కశిపు అన్నాచ్ఛాదనం “కశి
పుత్వన్నమాచ్ఛాదనం ద్వయ” మిత్వమరః । తయోర్విభవభరః
వైభవాతిశయః సపరిభూతోయేనసః । పరిభూతహిరణ్యకశిపు విభవ
భరః । తం । ఇతరత్ర పరిభూతః హిరణ్యకశిపోర్విభవభరోయేనతం

గురుసింహం ఆచార్యవర్యం పత్నే- మహాన్తం సింహం నృసింహ
మిత్యర్థః ॥ ౧౧౩ ॥

{ సకలాగమగహనాయన పరిశీలన భావితక్రమం
కమపి । మదవారణ కృతమనిశం మమమన
సి విహాయే మహాసింహమ్ ॥ ౧౧౪ ॥ }

సకలేతి ॥ సకలానాం అగమానాం వేదానాం గహనం దుర
వగాహార్థం యత్ అయనం మార్గః తస్యపరిశీలనేన భావితః నిర్ణీతః
క్రమః ఆచారపరిపాటిః యస్యతమ్ । పరిశీలనే భావితః క్రమశ్చక్తి
గ్యస్యతమితివా “క్రమశ్చాచ్యుక్రమేశక్తౌ కమ్పేచంక్రమణేఽపిచే” తి
మేదినీ । అన్యత్ర- సకలానాం అగమానాం తగూణాం గహనం వ
నం తస్యయదయనం మార్గః తస్య పరిశీలనే భావితః క్రమస్సంచారో
యస్యతం । మదః విద్యాధనాభిజనప్రయుక్తౌ గర్వః తస్యవారణకృతం
నివారయితారం అన్యత్ర- మదప్రధానా వారణా కృంతతి ఛి
నతీతి మదవారణకృత్ తం “కృతీచ్ఛేదనే” క్విప్ । మహాసింహం
తత్త్వైనాధ్యవసితమాచార్యం మమమనసి విహరయే ॥ ౧౧౪ ॥

{ వైష్ణవతారారాజత్పశిస్తజనిమత్త్వమస్యతో
కస్య । స్వస్యేవ వితన్వానం తన్వానన్దితనరం
స్మరామి గురుమ్ ॥ ౧౧౫ ॥ }

వైష్ణవేతి ॥ వైష్ణవీ విష్ణుదేవతాకా తారా నక్షత్రం శ్రవణ
ర మిత్యర్థః । తస్యాం రాజత్ దీప్యమానం అన్యత్ర- వైష్ణవతయో
రారాజత్ దేదీప్యమానం ప్రశస్తం జనిమత్త్వం జన్మవత్త్వం త
న్వా నిజదివ్యవిగ్రహేణ ఆనన్దితాః సరాః యేనతం । తన్వానం తన్వా
నమితి యమకమ్ ॥ ౧౧౫ ॥

{ నుహృదమివ దుర్హృదమపి స్వవాగ్భిరుజ్జీవయ
తిగురౌ లసతి । తుల్యం నిపాతయంతౌ కథంత
రాంపాణిసుశబ్దస్సాన్యత్ ॥ ౧౧౬ ॥ }

సుహృదమితి || తౌ సుహృద్ధృష్టౌచౌ మిత్రశత్రూ ఉభావ
సి తుల్యం నిపాతయన్ అధఃపాతయన్ పక్షే- సుహృద్ధృష్టౌచౌ
ద్వౌ తుల్యం నిపాతయన్ “సుహృద్ధృష్టౌచౌమిత్రామిత్రయో” యితి
తుల్యతయా నిపాతయన్నిత్యర్థః । సుశబ్దః శోభనకీర్తిః సాధువ్యాక
రణవేత్తాచ “శబ్దౌఽతురయశోగీతప్ర్యామ వాక్యధ్వనిష్వపీ” తి ర
త్నమాలా ||

||౧౧౬||

{ కలయాఽమలయాఽఖలయా కలితే నావిలయ
{ వాక్చిఖాగురుణా । కలయాఽఽవిలయాఽఽకు
{ లయాకలితాన్కలయాపినతులయామోఽన్య
{ యే || ||౧౧౭|| }

కలయేతి || అమలయా అఖలయా కలయా విద్యయా జాత్యై
కవచనం । కలితేన నేవితేన అవిలయవాక్ అనశ్వరవాణీ తస్యాః
చిఖా తస్యాః గురుణా వేదాంతదేశితేత్యర్థః । ఆకులయా వ్యగ్రయా
ఆవిలయా అస్వచ్ఛయా కలయా కయాచిదేకయైవవిద్యయా కలి
తా అన్యాయా పణ్ణితమానినః కలయాపి లేశ్యోఽపి నతులయామః
“తులయామ లవేనాపి నస్వర్గం నాపునర్భవ” మిత్యుక్తరీత్యానన
మీకుర్న ఇతిభావః ||

||౧౧౮||

{ పరమార్థాన్తజ్ఞేఽసౌ పరిహరతిచ దుర్గతింఽద
{ నతానామ్ । కరవశగ్రీకోశే పరమోదారత
{ దేతదతియక్తమ్ || ||౧౧౯|| }

పరమేతి || పరమార్థాన్ ఉత్తమపురుషార్థాన్ ఉత్తమధనా
నిచ । దుర్గతిం నరకం దారిద్ర్యంచ । శ్రీకోశః లక్ష్మీయక్తోఽర్థాఘ
శ్రీభాష్యాదీశ్రీకోశశ్చ । పరమోదారే అతిపూజ్యే మహానదాన్యేచ ||

ప్రియవిషయి । అన్యథా యథాక్రతున్యామోవిరుధ్యేతేతి భావః
 తస్మి కేవలాత్మోపాసకస్య కాగతినిచిత్తతామా । తదథ ఇతి
 తస్మాత్ పరమపదాత్ అధః అధస్తాత్ ప్రాకృతలోకే క్వాపి యత్ర
 కుత్రాపి ప్రదేశేనిపాతం స్థితిం అయతే ప్రాప్నోతి । ప్రాకృతలోకా
 వస్థానస్యాత్మ్యతమస్యావ్యవస్థత్వాన్నిపాత మిత్మ్యక్తిః । ఇతినిర్ణ
 యః తాత్పర్యచన్ద్రికాస్తోత్రభాష్యశ్రీమద్రహస్య త్రయసారాది
 భిర్నిచ్చిన్వృశబ్దవిత్ వేదవేదాంతత్వవేత్తా - శబ్దశబ్దోఽత్ర “శ
 బ్దశ్చాతోఽకామకారే” “అనావృత్తిశబ్దాది” త్యాదావివేదపరః ।
 సః దేశికమణిః అవ్యాత్ ॥ శబ్దవిదిత్యనేన శబ్దశాస్త్రవిదిత్య
 ప్యర్థఉపస్క్రియతే । తదాపద్యస్య ఏవమప్యర్థః । తథాపి ॥ కేవలః
 కేవలఇతిశబ్దః సమానాధికరణ తత్పురుషం కర్మధారయసమాసం
 “తత్పురుషస్సమానాధికరణః కర్మధారయ” ఇత్యనుశాసనాత్ ।
 ఈపుః ఆప్తమిచ్ఛరసి అత్రశబ్దప్రయోక్తృనిష్ఠాయా ఇచ్ఛాయాఃప్ర
 యోజ్యైశ్చై ఆరోపః । పరపదభావం ఉత్తరపదత్వం నైతి కింతు తదధః
 తస్మాదుత్తరపదాదధః తత్సూర్యమిత్యర్థః । నిపాతం ప్రయోగం అ
 యతే । “విశేషణం విశేష్యేణబహుల” మిత్వత్ర బహులగ్రహణేన
 విశేషణ విశేష్యభావకామచారాద్యధ్యేషం పూర్వత్రపరత్రవాప్ర
 యోజ్యత్యైప్రాప్తే “పూర్వకాలైకసర్వజరత్పురాణ నవకేవలాస్స
 మానాధికరణైవ”తి పూర్వకాలాభిధాయశబ్దానాం పూర్వప్రయో
 గనియమార్థతాయాస్సూత్రితత్వాత్కేవలశబ్దస్యచ తత్రపరిగణిత
 త్యాదితిభావః । ఇతినిర్ణయః శబ్దవిత్ సః అవ్యాదితియోజనా ।

{ సూర్యాస్తవద స్ఫురచ్ఛీస్సువర్ణవర్ణోఽర్కద
 లితనలినామః । భ్యాతోనామ్నోద్భూయాదన
 ఘృతమోఽక్షశి గురుః పుమాకోపి ॥౧౨౧॥ }

సూర్యేతి । అత్రాచార్యవర్యస్య అస్తరాదిత్యవిద్యాప్రతిపా
దితస్య పరమపురుషస్యచ జ్ఞేయః । తత్రాచార్యపక్షే- సూరీణాం
అనస్తగరుడాదీనాం నిత్యసూరీణాం ఆస్పదే ఘాన “సదాపశ్యన్తీనూర
య” ఇతిశ్రుతే పరస్మిన్ వోమ్ని స్ఫురన్తీ శ్రీః సంపత్ యస్యసః । సున
ర్ణవర్ణః తద్ధ్యానే “కనకరుచిరగాత్ర” మిత్యుక్తేః । అర్కదలితనలినే
ఇన అక్షిణీయస్యసః । నామ్నా కవితార్కికసింహా ఇత్యాదిస్వనామధే
యేన ఖ్యాతః కలహోకసుగృహీత నిజబిరుదాభిధాన ఇత్యర్థః । అన
ఘతమః అన్యైష్టవినష్టోత్తరపూర్వాఘృషు విద్వత్సుశ్రేష్ఠ ఇత్యర్థః । గురుః
ఆచార్యరూపఃకౌపిపుమా అక్షణి మమలోచనపథే ఉద్భూయాత్
ప్రదుర్భూయాత్ మమలోచనగోచరతాం యాయాదితి ॥ పరమపు
రుషపక్షేతు- “యఏషోఽస్తరాదిత్యేహిరణ్మయః పురుషోద్భవశ్చై”
ఇత్యారభ్య ‘యఏషోఽశిపురుషోద్భవశ్చై’ ఇత్యక్తోఽస్తరాదిత్యవిద్యా
శ్రుత్యర్థోఽనుసంహితః । తథాహి సూర్యః ఆదిత్యః ఆస్పదం ఘానం య
స్యసః సూర్యాస్పదః । అనెన “యఏషోఽస్తరాదిత్యే” ఇత్యస్యార్థః ప్ర
త్యభిజ్ఞాప్య తే స్ఫురన్తీ శ్రీః లక్ష్మీః యస్యసః । ఇదంచ శ్యామల జూడకో
మల దివ్యవిగ్రహస్య తస్యస్వర్ణ వర్ణ తావాప్తా హేతుతయోపన్యసం ।
యథోచ్యతే శ్రీమదాచార్యైరస్తరధికరణాధికరణసారావల్యాం ‘నిత్య
శ్రీర్బృహ్మబిమ్బే” ఇతి । సునర్ణవర్ణః అనెన “హిరణ్మయః పురుషోద్భవశ్చ
తేహిరణ్యశ్చ శ్రుర్విరణ్యకేశ ఆప్రణఖాత్సర్వవీచనునర్ణ” ఇతిశ్రుతార్థ
సంగ్రహః । అర్కదలితనలినాక్షుః । అనెన “తస్యయథాకప్యాసంపున్ద
రీకమేవమక్షిణీ” ఇత్యస్యార్థ ఉక్తః । కపిసూర్యః “కపిర్బృహస్తితేజన”
మితి శ్రుతేః । తేన ఆస్యతే వికాస్యతే ఇతి “కప్యాస” మితిశ్రుతే
ర్థః । ఇగం సిద్ధాంతితార్థద్వయస్యాప్యవలక్షణమ్ । యథాచభాషి
తం వెదార్థసంగ్రహే “గమ్భిరామృతస్సమద్భూతసుమృష్టనాళర

వికర వికసితపుష్పాదీకదలామలాయతేక్షణః” ఇతి ॥ ఉద్భూయాదిత్య
త్ర ఉత్ భూయాదితిచ్చేదః । నామ్నా ఉత్ ఉదితిఖ్యాతః । అనన
“తస్యోదితి నామె” త్యైతదర్థ ఉక్తః । తత్రహేతుతయోక్తం “సపషన
ర్వేభ్యః పాపృభ్య ఉదిత” ఇతిశ్రుత్యర్థం మనసి నిధాయాహ ॥ అనఘ
తమ ఇతి॥ సర్వపాపృభ్య ఉదితఇత్యర్థః గురుఃమహాప్రథమాచార్యో
వాకోపిపుమా అననపురుషశబ్దార్థజ్ఞాపనం అక్షణి భూయాత్ ।
అనన “యఏషోక్షణిపురుషాదృశ్యత” ఇత్యనుపదోక్తశ్రుత్యర్థజ్ఞాప
నం । విస్తరస్తూపనిషద్భాష్యాదౌద్రష్టవ్యః ॥ ౧౨౧॥

{ అపికర్మిసంగ తేర్గురురతిదూరోఽత్యుచ్చదీప్తిరి
తి చిత్రమ్ । అన్యచ్చిత్రమమన్దోఽప్యతులోఽ
పితతైవ భాసతేయదితి ॥ ౧౨౨॥ }

అపీతి ॥ అయంగురుః బృహస్పతిః కర్మి కర్మటరాశిః తస్య
సంగతేః సంబంధస్య అతిదూరోఽపి ఉచ్చే ఉచ్చస్థానా దీప్తిర్యస్యసః
తథోక్తఇతిచిత్రమ్ । గురోః కర్మటకరాశిరేనోచ్చస్థానం తత్సంబంధ
విరహేఽపున్యదీప్తిత్వమద్భుతమితిభావః । గురుః ఆచార్యః కర్మ
ణః రలయోరభేదాత్కల్పినః పాపినః “కల్కోఽస్త్రీశమలై నసా”
రిత్యమరః । కల్పపమామస్తీతివిగ్రహః తేషాం సంగతేః అతిదూరః
అత్యుచ్చదీప్తిః మహత్తరతేజాఇతి పరిహారః । అమన్దోఽపి అశనైశ్చ
రోఽపి అతులోపి తులారాశిసంబంధవర్జితోఽపి తతైవ ఉచ్చదీప్తిరేవ
త్యైతదన్యచ్చిత్రం । తులారాశిసంబంధవతశ్చనరేషాచ్చదీప్తిత్వం అయ
మతథావిధిపవస్సన్నచ్చదీప్తిరిత్యన్యదిదం చిత్రం । అమన్దః పటుః అతు
లః అసదృశ ఇతిపరిహారః ॥ ౧౨౨॥

{ అచ్యుతపద పరిచరణాదఖిలంకాలం నయన్న
యమవస్థమ్ । స్వపదాశి తేష్వపినదా కాలం
వస్థ్యం వ్యధాద్గురుశ్చిత్రమ్ ॥ ౧౨౩॥ }

అచ్యుతేతి || స్వపదాశ్రితేషు విషయైఽపి అపిశబ్దస్సవిషయ
కైముత్యం ద్యోతయతి | కాలం సమయం వస్థ్యం నిరర్థకంవ్యధాత్యా
శ్చర్యం | కాలం దణ్డధరం వస్థ్యంవ్యధాదితి పరిహారః | స్వాశ్రితవిష
యైఽపి భగవత్పరిచరణ కారయిత్యైవ “కింకరాః పాశదణ్డాశ్చన
యమోనచయాతనాః | సమర్థాస్తస్య యస్యాత్మాకేశవాలమ్బునస్స
దే” త్యుక్తరీత్యా యమస్య వితఘోద్యమత్వం సమపాదయదితిభావః ||

{ నాతిశిశిరా సతిగ్ధా భాతి శ్రుత్యంతగురుతరు }
{ చ్చాయా | తామాశ్రయతాం నృణాం తా }
{ పత్రయమాపదాం పదం క్వభవేత్ ||౧౨౮|| }

నాతీతి || అనెనపద్యైన “వాసుదేవతరుచ్ఛాయా నాతిశీతా
నఘర్మదా | నరకాశ్లాశమనీ సాకిమర్థం న సేవ్యతే” ఇతి పురా
ణపద్యార్థప్రత్యభిజ్ఞాననాత్ సామౌద్భగవద్రూపత్వమస్య గురోర్వ్య
భీతమ్ ||

||౧౨౮||

{ యోబ్రహ్మగమయతిబుధాన్సుపథా తం గురు }
{ మమానవం మన్యే | తత్పురుషోఽమానవఇతిని }
{ గమాన్తవచోయద్విషమాణంస్యాత్ ||౧౨౯|| }

యఇతి || అత్ర “తత్పురుషోఽమానవస్సపీనా బ్రహ్మగమ
యతీ” తి శ్రుతిః బ్రహ్మగమయిత్యైవసేమితైనా చార్యస్యామానవ
త్వనిర్ధారణార్థముపాత్యైత్యనుసంధేయమ్ | బ్రహ్మగమయిత్యత్వంచ ఏక
త్రబ్రహ్మస్వరూపాద్యావేదయిత్యత్వం అన్యత్ర తత్ప్రాప్తికత్వమితిధ్యే
యమ్ | “యోవిష్ణోప్రతిమాకారోహభావం కరోతిచ | యోగు
రా మానుషం భావముభో నరకపాతినా” వితి న్యతిరేక నిష్ఠనా
దాచార్యస్యామానవత్వేనానుసంధానమేవ శ్రేయఇతి వ్యభిచితమ్ ||

{ శ్రీరజనాథదత్తశుభ్రన్యాయాత్మకోఽయమత్య
{ స్తమ్ । శ్రుత్యంతం నిజనాత్మ్య నిత్యం తనుజే
{ జనస్య సానస్థమ్ ॥ ౧౨౬ ॥ }

{ నిగమాస్తగురోశ్చైకం యోగదితుం ససహితే
{ చతుష్పాదమ్ । తం నిగదన్తి మహాన్తోద్విషాదమ
{ పిహస్తభువి చతుష్పాదమ్ ॥ ౧౨౭ ॥ }

నిగమాన్తేతి ॥ చత్యారః పాదాః యస్యః చతుష్పాత్ తం
“సంఖ్యానుపూర్వస్య” తి పాదశబ్దస్య సమాసాన్తోలోపః । శ్లోకం
“రామానుజదయాపాత్ర” మితిపద్యం । చతుష్పాదం పశుం । స్పష్ట
మితరత్ ॥ ౧౨౮ ॥

{ అపిభాష్యోక్తం కథయన్సిద్ధాంతాధ్వనమేవ
{ సాధిస్తమ్ । యః పూర్వపక్షపథమపి తథాఽవ
{ దత్తోఽతిచిత్రవచనోఽవ్యాత్ ॥ ౧౨౯ ॥ }

అపీతి ॥ భాష్యోక్తం సిద్ధాంతాధ్వనం రాధాస్తమార్గం ।
పూర్వపక్షపథం పూర్వపక్షమార్గమపి “అర్చితోఽహరహ్న ఆపూర్వ
మాణపక్షం” “ముక్తోఽర్చిర్దినపూర్వపక్షే” త్యాద్యుక్తమర్చిరాది
మార్గమితి తత్త్వమ్ ॥ ౧౩౦ ॥

{ అభిరామాఖ్యోలక్ష్మణ మతానుగోక్తిర్మహా
{ న్యశోభరతః । శత్రుఘ్నో లసతుతరాం శతాని
{ శరదోఽత్ర మనుకుల పవిత్రః ॥ ౧౩౧ ॥ }

అభిరామేతి ॥ యశోభరతః కీర్త్యతిశయాత్ । సార్వవిభక్తి
కస్తసిః । మహానితియోజనా । శత్రుఘ్నః కామాదినిత్యవైరినిరాక
ర్తా । మనోః వైవస్వతస్యమనోః కులస్య వాశస్య పవిత్రః పావయి
తా । మస్త్రనివహేన పరిపూతశ్చిత్రాచ । అత్రరామాదీనాం క్రమే
ణగ్రథనాద్రత్నావలీ ॥ ౧౩౨ ॥

{ ధర్మాత్మాచిపుభీమోఽర్జునకీర్తిర్విపులశోభనకు }
 { లక్ష్మీః । సహదేవాధిపగురుణా గణ్యాః కృష్ణాను }
 { గోగురుర్జయతాత్ ॥ ౧౩౦ ॥ }

ధర్మైతి ॥ అత్ర ధర్మరాజాదీనాం పశ్చాన్నాం పాణ్డవానాం
 కృష్ణాయాశ్చక్రమేణ గ్రథనాదత్నావలీ ॥ ౧౩౦ ॥

{ ఆచార్యగుణశ్రుత్యాతదితరవిషయాస్మృతిర్వ్య }
 { సర్జమయా । శ్రుత్యవిరుద్ధైవస్మృతిరాదృత్యై }
 { త్యాహ జైమినిహ్నిమునిః ॥ ౧౩౧ ॥ }

ఆచార్యైతి ॥ ఆచార్యగుణానాం శ్రుత్యాశ్రవణేన తత్ప్రతి
 పాదకత్రయ్యాచా తదితరవిషయా ఆచార్యగుణైతరగోచరా స్మృతిః
 స్మరణం స్మృతివచనంచ । శ్రుత్యవిరుద్ధైవ వేదావిరుద్ధైవ స్మృతిః
 మునిప్రణీతాస్మృతిః ఆదరణీయైతి జైమినిర్మునిరాహ “విరోధేత్వన
 పెక్ష్యంస్యాదసతివ్యానుమాన” మితి నూత్రైతైతిభావః ॥ విరోధప్ర
 త్యక్షశ్రుతివిరోధే అనుమానం స్మృతిః అనపెక్ష్యం అనపెక్షణీయం
 స్యాత్ । అసతి విరోధే అవిద్యమానై అనుమానం స్మృతిః ప్రమా
 ణమితితదర్థః । యథా శౌదుష్పరస్పర్శనపూర్వకోద్ధానశ్రుత్యా తత్స
 ర్వవేప్తనస్మృతిర్విరుద్ధాఽనాదరణీయైతి ॥ స్పష్టమన్యత్ ॥ ౧౩౧ ॥

{ శబ్దవిదాచార్యార్వావేకోనిశ్చేయసం నిపాత }
 { యతి । అన్యస్తదుదాహరణయతి ద్వయోస్తయో }
 { ర్విత్త కోమహీయాన్స్యాత్ ॥ ౧౩౨ ॥ }

శబ్దైతి ॥ శబ్దం శబ్దశాస్త్రం వేదంచ విత్తైతి శబ్దవిదా
 చార్యార్వా । ఏకః తయోర్మధ్యే ఏకః పాణినిరిత్యర్థః । నిశ్చేయ
 సంమోక్షం నిపాతయతి ధ్వంసయతి । వస్తుతస్తు- నిశ్చేయనశబ్దం
 నిపాతయతి “అచతురవిచతురై” త్యాదినూత్రైతైతిభావః । నిపాతో

నామ “శాస్త్రాన్యాదృశేప్రయోగప్రాప్తే అన్యాదృశప్రయోగకరణం” స్పష్టమన్యత్ || ౧౩౨||

{ వాఙ్మనసమాశ్రితానాం స్వవచనతో జీవయే
ద్యుతచార్యః । యస్తస్మిన్నిపాతయేద్వా ద్వయో
ర్గరీయాన్ భవేత్కృత్యనవదత || ౧౩౩|| }

వాగితి || అశ్రితానాం వాక్చమనశ్చవాఙ్మనసం స్వవచనతః
విజ్రణీసూక్త్యయః జీవయేత్ । వాక్సౌప్త్యవం మానసానందంచ విద
ధ్యాదితిభావః । యస్తు తత్ వాఙ్మనసం నిపాతయేత్ నాశయేత్
“అచతుర” స్మృతేణ నిపాతితం కుర్యాదితి పరిహారః || ౧౩౩||

{ ద్వంద్వైస్సనిపాతయతేదన్తతయర్కామ ఋ
గ్యజుషమపివా । సత్వదవిగ్గురురైక స్థాపయతి
పరస్తదప్రతిద్వంద్వమ్ || ౧౩౪|| }

ద్వంద్వ ఇతి || సత్ ప్రశస్తం యత్ పదం శబ్దశాస్త్రం తద్వై
త్రితీతథోక్తః । ఏకః గురుః పాణినిరిత్యర్థః । ఋక్సామం ఋగ్వేదసా
మవేదనముదయం ఋగ్యజుషమపివా ఋగ్వేదయజుర్వేదసముదయం
వా ద్వంద్వై కలహే “ద్వంద్వం కలహయుగ్మయో” రిత్యమః । అద
న్తతయా ప్రహరద్వంసిత దన్తతయా నిపాతయతేస్మి అధఃపాతయ
తేస్మి । సర్వాత్మనా తద్వైయాకులీం దత్తవానితిభావః । వస్తుతస్తు-
ఋక్సామం ఋగ్యజుషం చపదం ద్వంద్వైతత్సంజ్ఞకసమాసే ఆదన్త
తయా హ్రస్వాకారాన్తతయా నిపాతయతే పూర్వోక్తస్మాత్రైవైవే
తిభావః । పరః గురుః దేశికమణిస్తు అప్రతిద్వంద్వం అనున్మిషితకల
హస్తరం . యథాతథా అసంజాతవిరోధితయేతివాస్తవార్థః । స్థాప
యతితి || ౧౩౪||

{ ప్రథితాగమాంత దేశికపద భజనసమిధ్యసుసమ
యోన్నిదాః । విబుధార్హణయోగ్యాస్సస్య }
{ స్సుగన్ధయస్సుమనసోఽత్ర దృష్టాంతః ॥౧౩౫॥ }

ప్రథితేతి ॥ ప్రథితః ప్రఖ్యాతః యః ఆగమాంత దేశికః తస్య
పదయోః భజనేన సేవనేన సమిధ్యే దీప్తై సుసమయై శోభనే సిద్ధాంతై
విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతై ఆచారై సంవిదివా “సమయాశ్చపథా చారకాల
సిద్ధాంతసంవిదః” ఇత్యమరః । ఉన్నిదాః జాగరూకాః జనాః విబుధానాం
విమహం అర్చిరాద్యాతివాహికానాంవా దేవానాం అర్హణయోగ్యాః
పూజార్హాః స్వః । పక్షే - ప్రథితాః ప్రసిద్ధాః అగమాః తరవః “ఉగ్ర
గన్ధాహ్య కర్మణ్యాహ్య ప్రసిద్ధాస్తథైవచై” త్యప్రసిద్ధతరుజన్య కుసు
మానాం దేవానర్హతాస్మరణ త్ప్రథితేత్యుక్తమ్ । తేహం అన్త
దేశః అగ్రదేశః అన్యాస్తీతి ప్రథితాగమాంత దేశికం “అత ఇనితనా
వి” తి మత్స్వరీయ్యుక్తమ్ । తథోక్తేన పదేన స్థానేన అవస్థానేనేత్యర్థః
సమిధ్యాః తెచ తేసుసమయోన్నిదాశ్చ సుసమయై వసంతాది తత్తదు
చితకాలే ఉన్నిదాః వికసితాః “సదాపుష్పితమున్నిద” మిత్యమరః ।
విబుధానాం దేవానాం అర్హణయోగ్యాః పూజనార్హాః స్వః । ఈ
దృశానామేవ కుసుమానాం పూజార్హతాస్మరణాదితిభావః । అత్ర
ఉక్తార్థై స్సుగన్ధయః సుమనసః కుసుమాని దృష్టాంతః ఉదాహరణం ।
అత్రోదాహరణం నామాలంకారః । తత్ప్రసన్నస్తు అలంకారమణి
హారై స్మదీయై ద్రష్టవ్యః ॥

॥౧౩౫॥

{ నై సర్గిక సత్త్వజుషా నిగమాశ్చలదేశికేన స
త్పతినా । సమతాం కథమివలభతాం బ్రహ్మస్వ }
{ తిర్మధ్యతోవహస్సత్త్వమ్ ॥ ॥౧౩౬॥ }

నై సర్గితేతి ॥ నై సర్గికం స్వభావసిద్ధం యత్ సత్త్వం సత్త్వ
గుణః సతోభావః సత్త్వం బ్రహ్మవేత్తత్త్వంవా తజ్జుషతీతి తథో

క్షేన । అతపవ సత్పతినా నిగమాజ్ఞులదేశేన మధ్యతః మధ్యకాలే
సత్త్వం ఉక్తోఽర్థః । వహా ఆగన్తుక సత్త్వశాలీత్యర్థః । బృహ
తాం పతిః బృహస్పతిః వాక్పతిః । స్థూలమతీనామగ్రణీరితిచ ప్రతీయ
తే । సమతాం తుల్యతాం కథమివలభతాం సకథమపీతిభావః । న
స్తుతస్తు- బృహస్పతిశబ్దః మధ్యతః త ఇతి త్ శబ్దస్యష్టమైకవచ
నమ్ । మధ్యే విద్యమానస్య తవన్తస్య సత్త్వం “తద్బృహహోకర
పత్యోశోచైరదేవతయోస్తుప్తలోప శ్చై” తి విహితసుడాగమసంబద్ధి
సకారభావం నహస్తిత్యర్థః । బృహస్పతిశబ్దార్థతాదాత్మ్యవలమ్బి
నై సర్గికసత్త్వాదిశబ్ద ప్రతిపాద్యార్థద్వయశ్లేషభిత్తి కాభేదాధ్యవసా
య మూలాతిశయోక్తుత్వ మ్భిత్తోఽయం వ్యతిరేకః ॥౧౩౬॥

{ సకలశుభచ్ఛన్ధోఽః సర్వసర్వగురు సోఽయమ
నఘవృత్త విశేషః । సర్వేఽస్మాదధరేఽన్యే గు
రులఘుభావం యథాయథం యాన్తి ఖలు ॥ }

సకలేతి ॥ సకలానాం శుభచ్ఛన్ధసాం కల్యాణాభిప్రాయాణాం
“ఛన్దః పద్యైభిలాషైచ” తి సాన్తనానాథైష్వమరః । అగ్ర్యః ।
యద్వా- సకలశుభః సర్వేషాం కల్యాణానుభూతా ఛన్దః అభిప్ర
యః యస్యసః “అభిప్రాయవశౌచ్ఛన్దా” విత్యమరః । అగ్ర్యః సర్వ
త్రాగ్రగణనీయః అనఘః వృత్తస్య చరిత్రస్య విశేషాయస్యసః ।
సోఽయం సర్వగురుః సర్వేషాం సర్వత్ర సర్వదా గురురిత్యర్థః । ఉ
క్తగుణవిశిష్టత్వే సర్వాచార్యత్వమస్యకథం సన్యాదితిభావః । అస్మా
ద్గురొః అన్యేసర్వే అధరేన్యూనాః “అధస్తాదపిచాధర” ఇత్యమరః
అతపవ యథాయథం యథాహాం గురులఘుభావం గౌరవం లాఘ
వంవా యాన్తి ఖలు । సత్వయమివ నిరుపాధికసర్వగురుత్వం భజ
న్త ఇతిభావః । పక్షే- సకలానాం శుభానాం ఛన్దసాం ఉక్తాత్ముకాది

ఛస్తసాంఉక్తాత్యక్తాది ఛస్తసాంలగ్నిః ఆద్యః శుభవృత్త విశేషః పద్య
పాదవిశేషః “వృత్తంపద్యే చరిత్రేత్రిప్వి” త్యమరః సర్వగురుః సర్వేష
ర్ణాః గుర ప్రాయస్యసతతోక్తః । సర్వేషాంఛస్తసామాద్యో వృత్త విశే
షస్సర్వగురురేవేత్యర్థః । అస్మాత్ ఆదిమావ్యవృత్త విశేషాత్ అన్యే అ
ధరే అధస్తాద్విద్యమానాస్సర్వైః పి వృత్త విశేషాః యథాయథం గురుల
ఘుభావం గురులఘువర్ణ త్వం యాన్తి ఖల్వితిప్రసిద్ధౌ “పాదేసర్వగురా
వాద్యాల్లఘుంస్యస్యగురోరథః । మతోపరి తథాశేషం భూయః కు
ర్యాదముంవిధిమ్ । ఊనేదద్యాన్గురూనేవయావత్సర్వ లఘుర్భవేత్ ।
ప్రస్తారోఽయం సమాఖ్యాతశ్చన్దో విచితి వేదిభి” రిత్యక్తక్రమేణస
ర్వగురుపాదమారభ్య ప్రస్తారే యథాక్రమం గురులఘున్యాసే య
థోచిత గురులఘువర్ణ భాజోభవస్తీతి భావః ॥ ౧౩౭॥

{ సుచతురమచతురమపివా సమముద్ధరతో గు
రోరముష్యపుంః । ఉభయోస్తయోర్నిపాతం }
{ విదధానః పాణినిర్మునిస్సకియాన్ ॥ ౧౩౮॥ }

సుచతురమితి ॥ సుచతురం అతిమాత్ర శాస్త్రాచారాది చా
తుర్యశాలినమిత్యర్థః । అచతురం అతథావిధం మూఢమపివాజనం ।
సమంతుల్యం ఉద్ధరతః భరన్యాసేనేతిభావః । తయోరుభయోః సుచ
తురాచతురయోః నిపాతం నాశం ఉక్త సూత్రేణ నిపాతనమితి వ
స్తుస్థితిః ॥ ౧౩౯॥

{ గురుణాఽఽతోఽనుపసగ్గై సర్వత్రప్రత్యయౌ }
{ మహాన్విహితః । అతోఽనుపసగ్గైకః ప్రత్యయ }
{ ఇతి వదతి యస్య పరిహాస్యః ॥ ౧౪౦॥ }

గురుణేతి ॥ గురుణా అత ఇతిచ్ఛేదః । అతః సార్వవిభక్తిక
స్తస్యః । అనేనగురుణా ఆచార్యేణ సర్వత్ర అవిశేషేణ సర్వస్థితా

ఛాత్రవగై అనుపసగై భవోపస్థవా భావవిషయే మహాప్రత్యయః
జ్ఞానవిశ్వాసావావిహితః । పక్షే- ఆత ఇతిచ్ఛేదః ఆతోఽనుపసగై ఆ
దస్తాద్ధాతోరనుపసగై సుప్యపపదే సర్వత్ర మహాస్వర్యయోవిహిత
ఇత్యర్థః యస్తు- ఆతోఽనుపసగై కః ప్రత్యయః ఆ అతః ఆతః “త్వ
మాసీరాత” ఇతివత్ । ఆతః ఆచార్యకర్తృక సార్వత్రిక ప్రత్య
యోత్పాదనాద్ధేహిః । అనుపసగై ఉక్తోఽర్థః । కః ప్రత్యయఇతి
జ్ఞానమితివా విశ్వాసఇతివా వార్తాఽపి నేతివదతి । పక్షే- ఆతోఽను
పసగైకః ప్రత్యయః నకోఽపిప్రత్యయ ఇతివదతి । సపరిహాస్యః । ఆ
తోఽనుపసగైకః ప్రత్యయః కసంజ్ఞకః ప్రత్యయఇతి వస్తుస్థితిః ।

{ సాధుకృదన్తేషు సదాచరతి స్ఫురితోఽగ్రగణ్య }
{ ఇతివిదితః । ఆచార్యోఽసామ్రాజ్ఞా వృద్ధావపిసం }
{ గతిం క్వచిన్నైతి ॥ ౧౮౦ ॥ }

సాధ్వితి ॥ సాధుకృతాం పుణ్యకర్మకృతాం అన్తేషు మధ్య
షు అగ్రగణ్య ఇతివిదితః అతపవ స్ఫురితః । ప్రకాశమానః ఉపధౌ ఋ
ధౌ ఇతిచ్ఛేదః । ఉపధౌ దష్టే “కపటోఽస్త్రీవ్యాజదమ్భాపథయ”
ఇత్యమరః । ఋద్ధానపి సంపదిచ సంగతిం క్వచిదపిన్నైతి । అదామ్భి
కః పరమవైరాగ్య శాలీత్యర్థః । పక్షే- అసా ఆచార్యః ఆచార్యశ
బ్దః । సదా ఆచరతిః ఇతిచ్ఛేదః స్ఫురిత ఇత్యనేన సంహితాయాం ।
“ఖర్పరే శరివావిసర్గలోప” ఇతివిసర్గలోపః । ఆచరతిః ఆజ్ఞుర్వక
శ్చరణాతుః శ్రీపానిద్దేశోఽయం । అగ్రగః పరస్తాద్విద్యమానః గ్ణ్యః
గ్ణ్యత్ప్రత్యయాయస్య । గ్ణ్య ఇత్యుత్సంప్రసానుబంధస్య గ్ణ్య తోగ్రహ
ణమ్ । ఇతివిదితః గ్ణ్యతిపరే ఆజ్ఞుర్వక చరతేర్నిష్పన్న ఇతి జ్ఞాతఇ
త్యర్థః । అతపవ సాధవః అనపభంశాః యే కృదంతాః కృత్ప్రత్యయా
న శబ్దాః తేషుసదాసురితః “చరేరాజీచాగురా” వితాజ్ఞుర్వక

చూరతే క్యపావిధాన అగురావతిపర్యదాసేన “ఋహోర్ణ్యత్”
ఇతి ణ్యత్ప్రత్యయవిధానాదితిభావః । అయం ఉపధావృద్ధావతి సమ
స్తంపదమ్ । “అత ఉపధాయా” ఇతి విహితోపధావృద్ధా సంగతిం
సంబంధః అపి క్వచిన్నైతీతియోజనా । అపి ప్రశ్నైకిం జాత్వపి
నైతి । క్వచిదిత్యత్రసామర్థ్యాదపీతి లభ్యతే । అపి క్వచిదపి నైతీతివా
యోజనా । క్వచిదపి నైతికిమ్ । అపితు ఏత్యేవేత్యర్థః । ఉక్తోపధా
వృద్ధైరవశ్యంభావా దితిభావః ॥

॥౧౮౦॥

{ విద్విత్ లఘుప్రకృతికః ప్రాగ్యగురై కోఽద్వి }
{ తీయరూపయతః । గురురైషోఽనఘశబ్దః కథ }
{ మివ నస్సాత్పరం శుభోఽదంతః ॥౧౮౧॥ }

విదితేఇతి ॥ అలఘుః గభీరా ప్రకృతిర్యస్యన తథావిధోవిది
తః గమిభృరస్యభావతయా ప్రసిద్ధ ఇత్యర్థః । ప్రాగ్యః పరాధ్యః
గావః నాచోయస్యసః ప్రాగ్యగుః బహుప్రీహా “గోస్త్రియోరుప
సర్జనస్య” తి గోశబ్దస్యప్రాప్త్యైవ ఇగాదేశః । అద్వితీయేన అనదృ
శేన రూపేణ యుతః అనఘః నిర్దోషః శబ్దః కీర్తిర్యస్యసః ఏకః అ
ద్వితీయః ఏవగురుః ఏవంవిధ ఆచార్యః పరం శుభోదంతః కల్యాణ
కీర్తి రితియావత్ । కథమివనస్సాత్ । ఉక్త విధగూఢై శ్చైవైకల్యాణ
కీర్తిరవర్జనీయైతిభావః । ఆన్యత్ర- లఘుః గురుఇతి లఘువర్ణాత్మికా
ప్రకృతిః యస్యసః లఘుప్రకృతికః విదితః ఉక్తరీత్యాప్రతీతః ప్రా
గ్యః అగ్రిమః గుః గువర్ణాయస్యసః ద్వితీయః యః రుః రువర్ణః తే
న ఉపయుతః యుక్త ఇత్యర్థః । ఏకః ఏవగురురితి అనఘశబ్దః శోభ
నశ్శబ్దః స్యాత్ ఇతిశుభః అదంతఇతిచచ్చెదః । శుభఇతి గురుశబ్ద
పైవ నిశేషణమ్ । కథమివ నః అస్మాకం అదంతః అకారాంతః
స్యాత్ ఉకారాన తయాజగదిదితోఽయం గురుశబ్దః ఏకఏవ కథమ

స్మాకమేవ అకారాంతయా భాసేత్యర్థః । కించ- శుభోదంత ఇతి స
మంతం పదం । ఏషగురుశబ్దః కథమివ శుభః భాసమానః ఉత్ ప్రా
స్వాకారోఽన్తైయస్యః । ఉకారాంత ఇత్యర్థః । నస్సాత్ నభవే
త్ నస్సాదిత్యత్ర సకారస్య “అనచిచె” తి ద్విత్వం । ఉకారాంత
ఏవ భవేద్యర్థః ॥ ౧౮౧ ॥

{ శ్రితమాధవమమితతపశ్చియం ఘనాగమమ
{ నేకశరదమిమమ్ । పరమహిమసమయమార్యం }
{ కృపయాశిశిరం మనస్సరీసర్తు ॥ ౧౮౨ ॥ }

శ్రితేతి ॥ శ్రితమాధవం ఆశ్రితలక్ష్మీపతిం అమితా తపసః శ్రీః
యస్యతం ఘన స్సాన్ద్రీః ఆగమోయస్మింతం । సకలశ్రుతి పరిపూర్ణ
మిత్యర్థః । పరమహిమా ఉత్కృష్టభూమా సమయః సిద్ధాంతః సంవి
త్ ఆచారో వాయస్యతం “సమయాశ్శపథాచారకాలసిద్ధాంతసంపద”
ఇత్యమరః । కృపయాశిశిరం శీతలం అముం ఆచార్యం మనః మమ
చేతః కర్తు అనేకాసాం శరదాం వత్సరాణాం సమాహరః అనే
కశరదం “ద్వంద్వాచ్ఛుదషహంతాత్సమాహరే” ఇతి సమాసాన్తస్త్వ
చ్ । అత్యంత సంయోగే ద్వితీయా । “పల్లాణ్ణపల్లాణ్ణ” ఇత్యుక్తరీ
త్యా బహూక్ వత్సరానిత్యర్థః । యద్వా- అనేకశరదం శతాధిక
వత్సరజీవనమిత్యాచార్యస్తైవ విశేషణం । తస్యతథావిధత్వైస
ప్రసిద్ధేః । సరీసర్తు భృశమాశ్రయతామిత్యర్థః । అత్రవసంతాది ఋ
తుషట్కస్య క్రమేణమాధవతపాది శబ్దైర్మ్యసనాద్రతావశ్యలంకా
రః । సరీసర్తు ఇత్యనేన అస్మిన్ పద్యే ఋతునాం నిబంధ ఇతిసూ
చ్యార్థనూచనాన్ముదాలంకారశ్చ తదుజ్జీవిత ఇతి సంకరః ॥ ౧౮౨ ॥

{ ఓజోఽజ ఋషిగణ ఇహ చతుష్కలా భాన్త్య
{ దగ్రగురుమాన్యాః । సంప్రతిదృశో మమాసా }
{ పథ్యాచార్యాగ్రణీ స్ఫురతి ॥ ౧౮౩ ॥ }

ఓజః ఇతి || ఓజసా ప్రభావేన అజః సాక్షాద్భగవానేవ | తస్మిన్
 ఓజోఽజే భగవత్సదృశ ప్రభావే ఇత్యర్థః | ఇహ అజముషీత్యత్ర
 అజే ఋషీతిచ్ఛేదః | సంహితాయామేకారస్యాదాదేశే “లోపశ్చా
 కల్యస్యే” తి యలోపః | ఆచార్యే చతుష్కలాః చతురంశాః చతు
 ర్విధా ఇతియావత్ | ఋషీణాం వేదానాం గణాః సమూహాః “ఋ
 షిర్వేదేవసిష్ఠాదా”వీతి మేదిసి | యద్వా- ఋషిగణాః వేదనివహాః
 చతుర్విధాశ్చకలాః న్యాయవ్యాకృతి మిమాంసాద్వితయరూపాణి
 చత్వారి శాస్త్రాణిచేత్యర్థః | ఉదగ్రాః శ్రేష్ఠాః ప్రాశ్చ్యాః గురువః నా
 భయామునప్రభృతయ ఆచార్యాః శ్రేః మాన్యాః భాన్తి | ఏతద్వై
 దుషీ ప్రాక్తనాచార్య పరంపరాభీమతేత్యర్థః | అసౌ ఆచార్యాగ్ర
 ణీః సంప్రతి మమదృశః షధి స్ఫురతి చతుర్గోచరోభవతీత్యనవరత
 భావనోత్కర్షోక్తిః | అన్యత్ర- ఓజః అజః ఋషిగణ ఇతిచ్ఛేదః |
 ఇహపద్యే ఓజః విషమః అజః జగణభిన్నోగణః ఉదగ్ర అన్తే గురుః
 గురువర్ణః యేషాంతే చతుష్కలాః చతుర్మాత్రాకా ఏవ ఋషిగ
 ణాః సప్తగణాః భాన్తి | “జ్ఞేయాస్సర్వాదిమధ్యాన్తగురవ్రాత్ర
 చతుష్కలాః | గణాశ్చతుర్లఘూపేతాః పశ్చిర్యాదిషుసంస్థితా” ఇతి
 “లక్ష్యైతత్సప్తగణాగోపేతా భవతినేహ విషమేజః” ఇత్యనుశాస
 నాత్ | ఇదముపలక్షణం “షష్ఠోఽయం సలఘూవాప్రథమేఽర్థేనియ
 తమార్యాయః | ఇహభవతి షష్ఠోలః” ఇత్యుక్తలక్షణాన్తరన్యాపి |
 పథ్యా చ ఆర్యేతిచ్ఛేదః | అసౌ పథ్యాతన్నామ్నీ ఆర్యా ఆర్యా
 భ్యవృత్తం మమదృశః జ్ఞానస్య స్ఫురతి | మయాఇయమేవం లక్ష
 ణలక్షితాపథ్యార్యేతి జ్ఞాయతే ఇత్యర్థః | “త్రివ్వంశ కషుపాదోదల
 యోరాద్యేషు దృశ్యతే యన్యాః | పథ్యేతినామతస్యాశ్చన్దోవి
 ద్భిస్సమాఖ్యాత” మితిలక్షణలక్షితత్వాదితి భావః | చశబ్దస్త్యర్థ

కః పూర్వోత్తరపద్యాభ్యాం గీతిరూపాభ్యామస్యావైలక్షణ్యం ద్యోతయతి || ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషసంకీర్ణోముద్రాలంకారః | అలంకారమణిహారేతు “భజమనసా” ఇతిపద్యే గీతిలక్షణం సర్వమప్యుపదర్శితమస్మాభిః ||

||౧౮౩||

{ శుద్ధం సుజాతరూపశ్రీకాశ్చేభవమమధ్యమస్ఫు
రణమ్ | ప్రజతిశిరోభూషణతాం జగతాం గురు }
{ రత్నమద్భుతం కిమపి || ||౧౮౪|| }

శుద్ధమితి || శుద్ధం సర్వప్రకారశుద్ధిశాలిత్రాసాదిమణిదోషవిధురంచ | సుజాతం అతిరమణీయరూపం యస్యాస్తథోక్తా శ్రీకాశ్చే శ్రీయుక్తాకాశ్చేనగరీతస్యాం భవం అవతీర్ణం | అన్యత్ర-శోభనసువర్ణశోభాస్పదమెఖలాస్థితమిత్యర్థః | అమధ్యమం ఉత్తమం స్ఫురణం సూర్తిర్యస్యతత్ | అన్యత్ర-అవలగ్నస్ఫురణరహితమిత్యర్థః | గురురత్నం శ్రేష్ఠం మాణిక్యం ఆచార్యశ్రేష్ఠమితి వస్తుస్థితిః | జగతాం శిరోభూషణతాం ప్రజతీత్యద్భుతం | కాశ్చేమధ్యస్థితస్య మధ్యభాగే స్ఫురణాభావః సకలజగచ్చిరోభూషణతావాప్తిశ్చైవరమాశ్చిర్యమితిభావః ||

{ నిగమాన్తగురుప్రతిభావగమాదవమానితోఽ
గురుర్భూత్వా | ధూపాయితోగురురభూదితియ
త్తద్యుక్తమగురుతాభాజః || ||౧౮౫|| }

నిగమాన్తేతి || గురుః గీష్పతిః నిగమాన్తగురుప్రతిభాయా అవగమాత్ తదుత్కర్షజ్ఞానాదిత్యర్థః | అవమానితః అతపవ అగురుః లఘుః భూత్వా కాలాగురుర్భూత్వేత్యపి “అగరుశ్చాగురుశ్చై”తి శ్రీహర్షద్విరూపకోశే అగురుశబ్దస్య పులింగతానుశాసనాన్న క్లిబతాగ్రహా కార్యః | ధూపాయితః సంతప్తః ఆభూదితియత్ “ధూపసంతాపే” ఇత్యస్మాడ్ధాతోః “గుపూధూపే” త్యాహినాప్రాప్తాయాదే

శాత్రుర్తరిక్తః । తత్ అగురుతాభాజోయుక్తమేవ । అగురోర్ధూ
పార్థత్వప్రసిద్ధిరితిభావః ॥ ౧౮౫ ॥

{ లక్ష్మణమతానుయతాఽధికరణసారావలీ ము
ఖఖ్యాతా (౧) రఘుసింహఖ్యాజయతాద్గురుసిం
హఖ్యాఽపి దేవతాకాపి ॥ ౧౮౬ ॥ }

లక్ష్మణైతి ॥ లక్ష్మణస్య సామిత్రైః శ్రీభాష్యకృతశ్చ మతే
సమ్మతే విషయే । రాధానైచ అనుయతా అధికేషు రణేషు
సారోబలం యస్యాస్సాధికరణసారా । వలీముఖైః శాఖామృతైః
సుగ్రీవాదిభిః ఖ్యాతా । అన్యత్ర- అధికరణసారావలీ శ్రీమద్భాష్య
ధికరణార్థసంగ్రహికా కాచనకృతిః సైవముఖంయేషాం తెగ్రధాః తైః
ఖ్యాతా । రఘుసింహఖ్యా రఘునందననామ్ని రలయోరభేదాత్
లఘుసింహఖ్యా అల్పసింహభిఖ్యాచ । గురుసింహఖ్యా ఆచార్యశ్రే
ష్ఠాఖ్యా మహాసింహఖ్యాచ దేవతా జయతాత్ ॥ ౧౮౬ ॥

{ హస్తకలితైకదూషణ భక్తానన్దితబుధః క్వ(౧)
(౨) రఘుసింహః । స్వకృతశతదూషణీబహు భ
క్తానన్దితబుధః క్వగురుసింహః ॥ ౧౮౭ ॥ }

హస్తైతి ॥ రఘుసింహః రలయోరభేదాల్లఘుసింహః । రఘు
శ్రేష్ఠత్వేతి వస్తుస్థితిః । గురుసింహః మహాసింహః ఆచార్యవర్ణ్యత్వే
వస్తుస్థితిః । శతానాం దూషణానాం రక్షోవిశేషాణాం సమాహరశ్చ
తదూషణీ । పక్షే- తన్నామ్నికృతిః । తస్యా భక్తాః పరాభవాః
గ్రన్థవిచ్ఛేదవిశేషాశ్చ స్పష్టమన్యత్ ॥ ౧౮౭ ॥

{ సద్ధర్మపరాశరముఖవచనాశ్రయణేన నిర్గతత
త్వై । అభయప్రదానసారాకలనై క్వచనాస్తు
ధీర్మమ శరణై ॥ ౧౮౮ ॥ }

సదితి || సక ప్రశస్తః ధర్మః శరణవరణరూపాధర్మః తస్మిన్
పరస్య నియతస్య ఆశరస్య క్రవ్యాదస్య “విభీషణస్తుధర్మాశ్చై” త్వ
క్తస్య విభీషణస్య ముఖవచనం “త్యక్త్వాదారాంశ్చపుత్రాంశ్చరా
ఘవంశరణంగత” ఇత్యేవం రూపం వాక్యం తస్య ఆశ్రయణేన అనల
మ్బునైవ నిర్గలితం నిశ్చితం తత్త్వం తదనన్యగతికత్వాదియాథార్థ్యం
యేన తస్మిన్ | అన్యత్ర-సద్ధర్మాణః పరాశరముఖాః మునయః తెషాం
యానివచనాని తదాశ్రయేణ తదవలమ్బునైవ నిర్గలితం నిర్ణీతం తత్త్వం
శాస్త్రార్థయాథార్థ్యంయేన తస్మిన్ | అభయప్రదానస్య తాస్మిన్
తదాకలనై తన్నిర్ణాయకే అన్యత్ర- తన్నామ రహస్య ప్రబంధప్రణేతరి
కృతచన కస్మింశ్చిత్ శరణ్య భగవతిరఘునందనై శ్రీనిగమాన్తగురౌ
చమమధీః అస్తు ||

||౧౮౮||

{ యామునతీర్థనిషేవిణమామనవై రచితయాద
వాభ్యుదయమ్ | ఉపనిషదుపదెష్టారం కృపయా
విజయాయ కమపిగోస్తారమ్ || ||౧౮౯|| }

యామునెతి || యామునతీర్థస్య యామునగురోః యమునాసంబ
ధితీర్థస్యచ | “నిపానాగమయోస్తీర్థమృషిజుష్టజలెగురా” విశ్వమరః |
నిషేవిణం రచితః యాదవాభ్యుదయః తన్నామకావ్యం యేన తం
పత్నై- రచితః యాదవానాం యదువంశ్యానాం అభ్యుదయః సంప
త్ యేన తం | కృపయా ఉపనిషదుపదెష్టారం అన్తైవాసినామితి
భావః కమపి గోస్తారం శరణ్యం దేశికం విజయాయ విజయం లభ్యం
ఆమనవై ఇతియోజనా | అన్యత్ర- విజయాయ అర్జునాయ అర్జున
మనుకూలయితు విశ్వర్థః | కృపయా ఉపనిషదాంగీ తోపనిషదాం
ఉపదెష్టారం కమపి గోస్తారం సారధిభూతం భగవన్తం ఆమనవై ఇతి ||

{ అస్య రహస్యత్రయస్మత్పిండస్య రహస్యద్వి సత్ఫలం
విపులమ్ | ప్రీత్యతిశయేన రసయన్నై త్యశ నాయా }
పిపాసయోర్బాధామ్ || ౧౧౧ ||

అస్మ్యతి || రస్యః రసనియః యోరసః తంస్యద్విత్యతి తథోక్తం
సత్ఫలం | రహస్యత్రయస్మత్పిండస్య రహస్యత్రయసారః న రస్యరసస్యద్విసత్ఫ
లం | తత్ ప్రీత్యతిశయేన రసయన్ అస్వాదయన్ అశ నాయాపిపాస
యోః బుభుక్షుతర్షయోః బాధాంనైతి | ముక్తైశ్వర్యం లభత్యతి
నస్తుస్థితిః | “అశ నాయాకపాసశోకం మోహం జరాం మృత్యుమత్యై
తీ” తిశుతైః || ౧౧౧ ||

{ అనుబద్ధతత్త్వముక్తాకలాప సర్వావస్థానినయు
క్తా | శ్రుత్యన్ గురోర్వాణీశైశ్రీవల్లభప్రియం }
కరణీ || ౧౧౨ ||

అన్వీతి || తత్త్వముక్తాః అకృత్రినుమాక్తికాని తాసాం క
లాపః ఆధరణం సః అనుబద్ధః యేనసః తాదృశోయస్సర్వోఽర్థః విభ
నః తస్యసిద్ధ్యా నిష్పత్త్యా పక్షే - అనుబద్ధః తత్త్వముక్తాకలాపోనా
ను వ్యాఖ్యాయగ్రన్థోయస్యాస్మా | సర్వావస్థానిః తన్నామ్నీ తద్వాన్వి
భ్యా తయా సంయుక్తా వాణీశైశ్రీప్రీతిశ్చాన్నాయిత్యాత్వం ప్రతీ
యతే || ౧౧౨ ||

{ అన్లభితసూత్రవృత్తిగ్రంథం కేనాపినామ దుర్మ
స్థమ్ | అక్షయ్యం తత్ప్రయ్యా మాజ్ఞల్య మతు
లంమేధతాం కిమపి || ౧౧౩ ||

అన్లభితేతి || అన్లభితః సూత్రవృత్తిగ్రంథః బహుసూత్రవివరణ
గూఢబోధాయనవృత్తిగ్రంథః యేనతత్ వృత్తిగ్రంథదధిచ సంపాద
కమిత్యర్థః పక్షే - అన్లభితః అశిధిలితః సూత్రై మజ్ఞలతన్తా నృత్తిః స్థితిః
యస్యనతథాభ్యాసో గ్రంథః గ్రంథనం యస్యతత్ కేనాపి కథకాన్తరేణ

ఉపాయాన్తరేణచ దుర్మథం కిమపి త్రయ్యాః నాయికాత్వం పతీయతే ।
లతుల్యం మాణ్డల్యం స్వర్ణనిర్మితం మాణ్డల్యశ్చైవ వ్యవహీయమాణ
మాభరణం । తత్త్వేనాధ్యవసిత ఆచార్యశిష్యః । ఏథతాం నామ॥

{ సంకల్పదినకరోదయ సంకల్పితసాధుపంకజసమ్మ }
{ ధీః । వెంకటనాథాచార్య స్సంకటమపనయతు }
{ మమ విశజ్ఞుటధీః ॥ ౧౧౩॥ }

సంకల్పేతి ॥ సంకల్పదినకరోదయః సంకల్పసూర్యోదయః ॥

{ హరిపాదుకాంతరిచతురక్షణకల్పితపాదుకాసహ }
{ స్రేణ । సంచారయన్ సభువికవిషజ్ఞాస్యోజయ }
{ తు చిత్రతరశిల్పీ ॥ ౧౧౪॥ }

హరీతి ॥ త్రిచతురక్షణైః కల్పితేన పాదుకానాం సహస్రేణ
హరిపాదుకాయాం సంచారయిత్వ శ్చైవ విచిత్రశిల్పిత్యమితి భావః । లో
కేహి దేవమనుజాదయః పాదుకాభిస్సంచరమాణాద్యస్తాః సతుపాదు
కామేవాత్యల్పకాలనిర్మిత పాదుకాసహస్రేణ క్వచిత్సంచారయమా
ణాశ్చితి భావః । రాశ్చైవ దేశనిర్మితపాదుకాసహస్రాఖ్యప్రబంధేన శ్రీర
జ్జనాథపాదుకాప్రభావం సర్వత్ర జగతి ప్రచారయామాసేతితు
వాస్తవార్థః ॥ ౧౧౫॥

{ ద్వౌజగతి వెంకటేశో ఖ్యాతో సర్వార్థసిద్ధికర }
{ శేశో । పీతామ్బరభృదిహైకశ్చైవ తామ్బరభృత్ }
{ రస్త్వియాన్యేదః ॥ ౧౧౬॥ }

{ బరపఞ్చరాత్రరత్నాశ్రుతిహాలి గురూదితా ధు }
{ తవిపతౌ । భవతి గణరాత్రరత్నా భాగవతానాం }
{ భవాపహృతిదతౌ ॥ ౧౧౭॥ }

బరేతి ॥ ధుతవిపతౌ శ్రీమన్నిగమాన్తగురూదితా పఞ్చరాత్ర
రత్నాశ్రీభగవచ్ఛాస్త్రప్రామాణ్యదిప్రకాశికా తన్నామ్నాకృతిః భా

గవతానాం భగవద్వంశ్యానాం ఔపగాయనశాణ్డిల్యాదీనాం అన్యే
మాం భగవద్భక్తానాం శ్రీవైష్ణవానాంచ గణరాత్రరత్నాభవతి బతే
తి పంచరాత్రరత్నాఽపి భూయిష్ఠరాత్రిగణరత్నాఽఽసీదిత్యాశ్చర్యం
ద్యోతయతి “గణరాత్రం నిశాబహ్వస్య” ఇత్యమరః । సర్వకాలం
భాగవతానాం గోపాయిత్రీభవతి సమ్యగ్వ్యవస్థాపితత్వాత్తత్కృ
త్సప్రమాణ్యాదీనామితీభావః ॥

॥౧౫౬॥

{ రచయనహస్యరత్నం సంతస్వన సచ్చరిత్ర
తౌంచ । ఏషగురుసార్వభౌమః ప్రథయతి సా
మ్రాజ్యమద్భుతం నిత్యమ్ ॥

॥౧౫౭॥

రచయన్నితి ॥ రహస్యరత్నం తన్నామ్నాం కృతీం మన్తగో
పనమితీచ గమ్యతే రచయన్ సచ్చరిత్రరత్నం కృతీంచ సంతస్వన్
శిష్టాచారపరిపాలనం రచయన్నితిచప్రతీయతే । ఏషగురుసార్వభౌ
మః కశ్చన సామ్రాడిత్యపిధ్వస్యతే నిత్యం అనశ్వరం అద్భుతం
సామ్రాజ్యం నిశ్చేయసైశ్వర్యం ప్రథయతి । శిష్యభ్యః ఖ్యావయతీ
త్యర్థః । అన్యత్ర- నిత్యం బహుకాలానువర్తి అద్భుతం సమ్రాట్వం
ప్రకాశయతీత్యర్థః ॥

॥౧౫౮॥

{ విమతమతీనా మాదా విభాసమానోఽపి విప్రతీ
పతయా । అమునోక్తోనయసారో విభర్తి ఖిల్వ
స్తతోరసాయనతామ్ ॥

॥౧౫౯॥

విమతేతి ॥ అమునా గురుణా ఉక్తః నయసారః శాస్త్రసా
రః శ్రీరహస్యత్రయసారాదిః విమతమతీనాం విరుద్ధధియాం ఆదా
ప్రథమం విప్రతీపతయా ప్రాతికూల్యేన భాసమానోఽపి అన్తః నిర్ణ
యావసరే నమ్యకృత్యలోచనాయామిత్యర్థః । రసాయనతాం రసా
యనాఖ్యదివ్యావధతుల్యతాం విభర్తి ఖిల్వతిప్రసిద్ధా ॥ ప్రతికూలా

నామపి సమ్యక్విమర్శై పరమానందద ఏవ స్యాదితిభావః । అత్రనయ
సారఇతిశబ్దః విప్రతీపభావేన ప్రతిజ్ఞోమతయాద్యన్యనేన రసాయనతాం
రసాయనశబ్దతాం బిభర్షీత్యర్థాన్తరమపి చమత్కారి ॥ ౧౧౫౦ ॥

{ వివృతశతజి త్ప్రబన్ధాన్సంధారితనాథయామున
గ్రంథాః । శ్రీభాష్యసానుబన్ధాన్సమిధతాం జగతి
దేశికనిబన్ధాః ॥ ౧౧౫౧ ॥ }

వివృతేతి ॥ సంధారితాః ప్రాణితాః “ధృజ్ అవస్థానై” ఇత్య
స్మృణోజన్తాత్కర్మణీ క్తః ॥ ౧౧౫౧ ॥

{ నవనవరస జనిభవనం కవనం నిగమాన్తగురు
వదనభవనమ్ । అవనావవనమ్రాణా మవనం వి
నుమః కృతాచ్యుతస్తవనమ్ ॥ ౧౧౬౦ ॥ }

నవనవేతి ॥ త్రయ్యన్తగురువదనే భవనం జన్మయస్యతత్ ॥

{ యఃఖ్యాతిలాభపూజావిముఖోఽపి సదాఽభ్యు
పేతసత్త్వాతిః । బహులాభోఽచ్యుతపూజాసక్తో
ఽయ్య జయతువెంకటేశగురుః ॥ ౧౧౬౧ ॥ }

య ఇతి ॥ యః ఆచార్యః ఖ్యాతిః వైదుష్యాదిప్రథా । లాభః
ధనధాన్యాద్యల్పఫలప్రాప్తిః । పూజా సభాదిషున్మపాలాదినమ్మాన
నా । తానుఖ్యాతిలాభపూజాను విముఖోఽపి సదా అభ్యుపేతా
సతీఖ్యాతి ర్యస్యసః బహుః అధికః లాభః యస్యసః అచ్యుతం య
థాతథా పూజాయా మాసక్త ఇతి విరోధః । అభ్యుపేతసత్త్వాతిః
అఖ్యాత్యస్యధాఖ్యాతిపరిహారేణ సత్త్వాతీస్వీకర్తా । బహులా అభా
యస్యసః అచ్యుతస్య భగవతః పూజాయాంసక్త ఇతిపరిహారః ॥

{ శ్రయణీయోఽప్యనఘధియాం శ్రయణీయో
వైష్ణవై జనయోఽభూత్ - వరణీయగుణశ్శరణీ
కరణీయస్సఖిలు దేశికనతంసః ॥ ౧౧౬౨ ॥ }

శ్రయణీయ ఇతి || నైష్ఠ్య వైజనే క్రయణీయః క్రతుం యో
గ్యః తథాదర్శితపారతస్త్వ ఇతిభావః । అనెన పద్యద్వయేన “యః
భ్యాతిలాభపూజాను” ఇతిపద్యోక్తార్థసంగ్రహః ॥ ౧౬౨ ॥

{ ధావితకథకదమ్బం నై వతమత్యద్భుతం ప్రప
న్నానామ్ । భావితమనిశం త్రయ్యాజీవితముజ్జీ
వయతు కిమప్యస్మాక్ ॥ ౧౬౩ ॥
దంతావలాచలోత్తమ సంతానై దత్తనిజభరో
వరదే । వరదేశికమణి తరణి స్ఫురదేనస్తమసి
మనసి మెస్ఫురతాత్ ॥ ౧౬౪ ॥ }

దంతావలెతి ॥ దంతావలాచలోత్తమసంతానై హస్తిగిరికల్పత
రా వరదే । తరణిః భానుః స్ఫురదేనస్తమసి ప్రకాశమానదురిత
తిమిరై ॥ ౧౬౪ ॥

{ ఊన్త్యా దాన్త్యా కాన్త్యా శక్త్యా భక్త్యాఽగ్ర్య
యా విరక్త్యాచ । భావ్యశ్రీ సూక్త్యాఽపిచ
కృతవిహృతిం కమసి దక్షిణం కలయై ॥ ౧౬౫ ॥ }

ఊన్త్యాతి ॥ ఊన్త్యాదీనాం స్త్రీలింగమహిమ్నా నాయకా
త్వం- దక్షిణమిత్యనై “తుల్యోఽనైకప్రదక్షిణ” ఇత్యుక్తలక్షణ
దక్షిణనాయకత్వంచ సతీయతే ॥ ౧౬౫ ॥

స్తవ్యం పవిత్రచర్యైస్సెవ్యం శ్రీబ్రహ్మతస్త
యతివర్యైః । భావ్యం వరదాచార్యైర్భవ్యం
తత్కిమపి దివ్యమవ్యాన్నః ॥ ౧౬౬ ॥

స్తవ్యమితి ॥ భవ్యం భవ్యత్వేనాధ్యవసితమాచార్యం । ఏ
నమగ్రైఽపి ॥ ౧౬౬ ॥

{ వివశితవిద్యారణ్యం విరక్తివిభవేన కృతీతతివరే
ణ్యమ్ । విశ్రుతతమనైపుణ్యం పుణ్యం తత్కి
మపి దీవ్యతుశరణ్యమ్ ॥ ౧౬౭ ॥ }

{ ప్రజ్ఞావదగ్రగణ్యం ప్రశమిత కుమతహతవిగమ
వైవర్ణ్యమ్ । ప్రత్యస్తతైగుణ్యం ప్రవిశతుమ
మమనసి కిమపి దాక్షిణ్యమ్ ॥ ౧౮౮ ॥ }

{ మమహృద్గుహా విహారీ విమతకుద్బద్ధిరద నివ
హమదహారీ । కవితావనసంచారీ కవితాన్యకః
సరీభవతు హారీ ॥ ౧౮౯ ॥ }

{ సువిదితగణసాకల్యం సుదర్శనార్యోక్తి పద్ధిసీ
కల్యమ్ । కలితాఖిలానుకూల్యం కిమప్యమూ
ల్యం స్మరామి సాశీల్యమ్ ॥ ౧౯౦ ॥ }

సువిదితైతి ॥ సువిదితం గుణానాం సాకల్యం పూర్ణత్వం య
స్యతత్ । సుదర్శనార్యోక్తి రేపద్ధిసీ తస్యాః కల్యం ప్రత్యూషమ్ ॥

{ శ్రుతశీలం శ్రుతిలోలం శ్రుతిజాలం పాలయన్త
మతివేలమ్ । అకరాలం సుకపోలం సకలాలమ్బం
తమేవ కలయెలమ్ ॥ ౧౯౧ ॥ }

శ్రుతైతి ॥ శ్రుతం శాస్త్రం శీలయతిపరిచినోపీతి శ్రుతశీలః ।
తం “శ్రుతం శాస్త్రావధృతయో” రిత్యమరః । ప్రఖ్యాత సద్వృత్త
మితివా । శ్రుతిషు వేదేషు లోలం ఆనక్తమ్ । అకరాలం అచీక్ష్ణమ్ ॥

{ శ్రీపద్మనాభనన్దన సుచరితరామానుజార్య వర్య
స్య । అచ్యుతకరుణా జలధే రాత్రేయస్యైర్ధ
తాం దయాపాత్రమ్ ॥ ౧౯౨ ॥ }

శ్రీతి ॥ అచ్యుతకరుణా భగవత్కృపా సైవజలధిః తస్య ఆ
త్రేయస్య చన్ద్రమసః చెతనేషు స్వాశ్రితేషు తత్కృపాత్తమ్భక
స్యైర్ధః । శ్రీపద్మనాభస్య భగవతః నన్దనం ఆనన్దదం సుచరితం
సదాచారో యస్యన తథోక్తః । యోరామానుజార్యవర్యః భగవా
న్భాష్యకారః తస్య । అన్యత్ర- అచ్యుతాయాః అవికలాయాః కరు

ణాయాః జలధేః ఆశ్రయస్యేతి యావత్ । ఆత్రేయస్య ఆత్రేయ
గోత్రజస్య శ్రీయుక్తశ్చాసౌ పద్మనాభార్యః తస్యనన్దనః తనయః స
చాసౌసుచరితశ్చ యోరామానుజార్యవః । తస్యవాదిహంసా
మ్బుదాపరనామ్న శ్రీరామానుజాచార్యస్యైత్యర్థః దయాపా
త్రం ఏధతామ్ । అనేనసందర్భేణ “నమోరామానుజార్యాయ”
ఆత్రేయపద్మనాభార్య సుతాయే” త్యైతత్పద్యార్థః “రామానుజద
యానాత్ర” మిత్యస్య పద్యస్యాచార్యై ధ్వేధాఽపివర్ణితోఽర్థశ్చ
శ్లోషేణ సంగృహీతః ॥ ౧౭౨॥

{ అపాకృతదేవమయీ యాప్రాగ్వేదాన్తదేశికా }
{ త్మాఽఽసీత్ । నాప్రాస్యతులోకతమో దీప్తా }
{ ఫణిశిఖరిరమణమణిఘట్టా ॥ ౧౭౩॥ }

{ ధున్వన్తం కుమతిమతం ధిన్వన్తం శ్రితమథోప }
{ చిన్వన్తమ్ । నన్వన్త రముం చిన్తయ తన్వన్త }
{ రవిఘటనం వితన్వన్తమ్ ॥ ౧౭౪॥ }

ధున్వన్తమితి ॥ అథశబ్దశ్చార్థకః ఉపచిన్వన్తంచెత్వర్థః । న
ను అన్తః అముం ఇతిచ్ఛేదః । నను హేజనెత్వర్థః । తన్వన్తరవిఘ
టనం జన్మాన్తరవై ధుర్యమిత్యర్థః । వితన్వన్తం అముం అన్తః మన
సి చిన్తయేతియోజనా ॥ ౧౭౪॥

{ సైయాంసం శ్రేయాంసం ప్రేయాంసం సుగుణ }
{ గణగరీయాం సమ్ । ఆయాంసం భూయాంసం నే }
{ యాం సం ప్రాప్య గురువరీయాంసమ్ ॥ ౧౭౫॥ }

సైయాంసమితి ॥ అతిశయేనస్థిరం శ్లేయాంసం । అతిశయేన
ప్రియం ప్రేయాంసం । అతిశయేన ప్రశస్యం శ్రేయాంసం । సుగు
ణగణైః గరీయాంసం అతిశయేన గురుం అతిశయేన ఉరుం వరీయాం
సం గురూణాం వరీయాంసం ఉత్తమం సంప్రాప్య భూయాంసం అతి

శయేన బహుం ఆయాసం సాంసారికఖేదం నేయాం సప్రాప్నుయాం
ఇణస్సంభావనాయా ముత్తమైకవచనమ్ ॥ ౧౧౭౧॥

కాయాసన్నాయాసం ధ్యానాయాసం నాద్యదేశి
} కాయాసమ్ । ఆవాసం నాయాసం ధనినాం }
} తమిమం సదానుభూయాసమ్ ॥ ౧౧౭౨॥ }

కామెతి ॥ అద్యకాయస్య శరీరస్య ఆసన్నం సమీపవర్తినం త
త్సహజమితిభావః । ఆయాసం శ్రమం శరీరసామూన్యసులభం సాంసా
రికశ్రమం సధ్యానాయాసం నానుచిత్తయై । కుత ఇత్యత్రాహ । దేశి
కాయాసం దేశికశేషభూతోఽభూవ మిత్యర్థః । ధనినాం ఆవాసంచ
నాయాసం నాప్నుయాసం 'ఇటకిటీ' త్యత్రప్రశ్నిత్యస్య ఇథాతోరాశి
షిలిజుత్తమైకవచనం । తత్రహేతుమాహ । తమిమం గురుమేవ స
దా అనుభూయాసం అనుభవాని ॥ ౧౧౭౩॥

శాస్త్రం కుమతీక శాస్త్రం కృపానిశాస్త్రం యశో
} భృతా శాస్త్రమ్ । దాస్త్రం కృతభేదాస్త్రం }
} హ్యాధివేదాస్త్రం గురుం హృదాఽఽదాంతమ్ ॥ }

శాస్త్రమితి ॥ కుమతీనాం కశాస్త్రం కశాప్రహరతుల్యమిత్య
ర్థః । అధివేదాస్త్రం వేదాన్తైషు విభక్త్యర్థైవ్యయాభావః । కృతభే
దాస్త్రం కృతః భేదస్య జీవపరభేదస్య అన్తోనిశ్చయాయే సతమ్ ।
అధివేదాస్త్రమిత్యేతన్మధ్యమశేన్యాయేనోభయత్రాన్వేతి । అధివేదా
స్త్రం । ఉక్తోర్థః । గురుం వేదాంతాచార్యమిత్యర్థః । తం హృదా మన
సా ఆదాం అగృహ్ణామ్ । అచిత్తయమిత్యర్థః ॥ అత్ర ఆదామితి క్రియా
గోపనం యమకవిశేషశ్చ ॥ ౧౧౭౪॥

ఫణధరధరణిభృదధిపతి నియమసపరికలితజరణ
} ఇహజగతి । కృతమతి పతిశత సువిదిత కృతితతిర }
} మితమతి రఖలగురురవతు ॥ ౧౧౭౫॥ }

ఫణితి || కృతమతయోవైజ్ఞానికాః “వైజ్ఞానికః కృతమతి”
 రిత్యమరః | తత్పతీనాం శశైః సువిదితాః కృతీతతయః ప్రబంధనివహః
 యస్యసః | సర్వలఘురియం గీతిః || ౧౧౭౮ ||

{ రసఘనకనదసదృశతరకృతితతిరసఘకృతికలిత }
 { చరణభిహ | సహరిణదలలనదధికల శశధరకర శ }
 { శిరతరహృదధిజయతి || ౧౧౭౯ || }

రసేతి || రసైః శాంతాపిభిః ఘనాః కనంతః అసదృశతరాః కృతీత
 తయః గ్రంథనివహః యస్యసః | అనమైః కృతిభిః విద్వద్భిః కలితౌ స
 వితౌ చరణాయస్యసః | ఉత్తరార్ధానా సః ఇతిచ్ఛేదః | హరిణదలం
 శుక్లపక్షః తస్మిన్ అనన్త్యః అధికలాః అధికాః కలాః యస్యసః శశధరః
 పూర్ణచంద్రమాభివ్యర్థః | తస్యకరణవశిశిరతరం హృత్ చేతః యస్యసః
 ఆచార్యః ఇహలోకే అధిజయతి అధికముత్కర్షం ప్రాప్నోతీత్యర్థః | అ
 యం సర్వలఘునిరోస్త్యవర్ణనిబద్ధః శ్లోకః | అత్రలకారకార ఋకారా
 త్మకత్రిస్వరనియమోఽప్యర్థికఇతిధ్యేయమ్ || ౧౧౮౦ ||

{ భవతిరవిభాసమానోవిభాసమానోయయాఽఽ }
 { గమాన్తగురుః | సాఽవతువిభాఽనమానోఽవి }
 { భాసమానో నజాతుతేన స్యామ్ || ౧౧౮౦ || }

భవతీతి || యయాప్రభయా విభాసమానః అగమాన్తగురుః
 రవిభాసమానః రవేః భయాప్రభయా సమానోభవతి | అసమా
 అసదృశీ సావిభాప్రభానః అస్మాన్ అవతు | తేన గురువరప్రభాకర్తు
 కావనన అవిభాసమానః విభాసః విశేషేణప్రకాశః మానః సమ్మాన
 సంతోనవిద్యేతేయస్యతథోక్తః జాత్వపినస్యాం నభవేయం నిగమాన్త
 దేశికప్రభాకర్తుకరక్షణేన తెజస్వినర్వమానసీయపవస్యామిత్యర్థః |
 పూర్వోత్తరార్ధయౌరేకరూపసందర్భయమకమ్ || ౧౧౮౦ ||

{ స్ఫురదుదయమానరవిరుచిమతిమ్మదుదయమా
నమనసమనుమీడె । లనదుదయమానసజ్జనప
రిషదుదయ మానసాకసాంశరదమ్ ॥౧౮౧॥ }

స్ఫురదితి ॥ స్ఫురన్తి ఉదయమానస్యరవే రుచిర్యస్యతం అతి
మ్మదుదయమానంచ మనః యస్యతం । లనక ఉత్కృష్టశ్చాస్మా
లయః శుభావహావిధిః మానః పూజాచ యస్యాస్మా నజ్జనపరిషత్
తస్యాః ఉదయాః అభ్యుదయాపవ మానసాకసః హంసాః తేహంశర
దం అముం ఆచార్యం ఈడె ఇతియోజనా । పూర్వోత్తరార్థయోస్తు
ల్యూరూపం సస్వరవ్యజ్జనపజ్ఞాకావృత్తిరూపా సందంశయమకం ॥

{ కృతిపరిషదతులసీమా తులసీమాలావిభూషితో
రస్యః । భాయాన్నోబహుధామా బహుధా
మాన్యస్సగురుషు మూర్ధన్యః ॥ ౧౮౨॥ }

కృతీతి ॥ కృతిపరిషదాం అతులసీమా అనద్యశావధిభూతః నె
తఃపరంపూర్వంవా ఈదృశోవిపశ్చిదన్యస్సంభవేదితి భావః । మ
మభాయాత్ । చక్షుర్గోచరో ధ్యానగోచరోవాభూయదిత్యాశా
సనమ్ ॥ ౧౮౨॥

{ సదసిధుతావిమతతతిః కింకుర్యాద్వెజ్కుఃశ్వర
స్య గురోః । సదసిధుతావిమతతతిః కింకుర్యా
ద్వెజ్కుఃశ్వరస్య గురోః ॥ ౧౮౩॥ }

సదసీతి ॥ అత్రపూర్వోత్తరార్థాభ్యాం ప్రశ్నోత్తరయోరైకరూ
ప్యకథనాచ్చిత్రోత్తరాలంకారవిశేషః । తథాహి ॥ సదసి సభాయాం
ధుతా నిరస్తా సతా అసినా ధుతాచ । విమతానాం విరుద్ధమతానాం
కుదృష్టీనాం విపత్కాణాంచ తతిః సంహతిః వెజ్కుఃశ్వరస్యగురోః నిగ
మాన్తదేశికస్య శ్రీశ్రీనివాసస్యచ కింకుర్యాత్ కింకురీవ్యతేతిప్రశ్నః ।
కింకుర్యాదిత్యజానతఇనప్రతుక్తిః । కింకరోభవేదితియథావదుత్తరం ।

కింతు ర్యాత్, నకిమపికర్తుంతుమేత కింతు కింకరపవ భవేదితిభావః ।
కించ తాత్పర్యమాత్రభేదేన శబ్దార్థపానరుక్త్యలక్షణలాటానుప్రాస
విశేషః ॥

॥౧౮౩॥

{ దేవనదీదీనవదేవాసీత నిరీక్ష్యవాగ్గ రీంతస్య । }
{ ధీరమపాత్ పామరధీ రపియస్తతూస్త్రిమయమ }
{ అమృతపూరమ్ ॥ }
॥౧౮౪॥

దేవతేతి ॥ తస్యవాగ్గ రీం నిరీక్ష్య దేవనదీ గజ్జా దీనవదేవ ఆసీ
త । దీనతుల్యం దీనార్థంవాఆసీత । తత్పరాభూతత్వాదితిభావః ।
యః పుమాన్ పామరధీరపి ధీరం మతిప్రదం “రాదానె” ఉప్రత్య
యః । తస్యాచార్యస్యసూక్తిమయం అమృతపూరం అపాత్ అపి
బత్ । పిభ తేర్లుజ్ । అత్ర ప్రథమతృతీయచరణయోస్సస్వరవ్యజ్ఞనచ
తుష్టయస్యానులోమ్యప్రాతిలోమ్యరూపయమకవిశేషః ॥౧౮౪॥

{ వినతిం విధూతకలయె వెదాంతార్యాయసస్తతం }
{ కలయె । ధీర్మైప్రపదనకలయెస్సితదెఽస్మి భ }
{ వతుకలితనరకలయె ॥ }
॥౧౮౫॥

వినతిమితి ॥ విధూతః కలిః యేన తస్యైవేదాంతార్యాయ వినతిం
కలయె రచయె । ప్రపదనకలయా న్యాసవిద్యయా ఈష్ణితదే అతపవ
కలితః నరకస్యలయోయేన తస్మై అస్మై గురౌ మే ధీః భవతు ।
సర్వపాదాన్తైషుసస్వరవ్యజ్ఞనత్రయావృత్తిరూపయమకవిశేషః ॥

{ ఉద్దామభూమధామ శ్రీమన్నిగమావతంస గురు }
{ నామ । ధీమత్ స్తోమతైమథ్థేమదమధిరససమస్తు }
{ మమనామ ॥ }
॥౧౮౬॥

ఉద్దామేతి ॥ ఉద్దాముః భూముః మహిముః ధామ స్థానం
ధీమతాం స్తోమస్య తైమథ్థేమానం కుశలక్ష్యైర్వం దదాతీతి తథోక్తం

శ్రీమన్నిగమావతంసగురునామ మమలభరసనం జహ్వయాం అస్తు
నామెతి యోజనా । నామశబ్దోఽభ్యుపగమే ॥ ౧౮౬ ॥

మలినం రాగాదిభిరపి తలినం వా మాం స్వభా
{ వతోభగవాన్ । బలినం దేశికవరపదనలినా }
శ్రయశైన కిం నగోపాయేత్ ॥ ౧౮౭ ॥

మలినమితి ॥ రాగాదిభిః ఆదిశబ్దైః క్రోధాదర్గహణమ్ ।
మలినమపి స్వభావతః తలినం స్వల్పమపి అదూరదర్శనమపీత్యర్థః ।
“తలినం విరలస్తోకే” ఇత్యమరః । దేశికవరపదనలినాశ్రయశైన
బలినం తదాశ్రయాభిన్నబలశాలినం తదేకావలమ్మమితిభావః ।
మాం భగవాన్ కింనగోపాయేత్ గోపాయేదేవ ॥ ౧౮౮ ॥

సంతానంతా సంతానఘగుణపదయోస్సదా కుభా
{ స్పదయోః । హంతా హంతా హంతా నేదాంతార్యః }
ప్రసీదతుమమాయమ్ ॥ ౧౮౯ ॥

సంతేతి ॥ అసంతస్య ఉల్లఙ్ఘితప్రివిధపరిచ్ఛేదస్య భగవతః “నా
స్తగుణానాం గచ్ఛన్తి తేనాసంతోఽయముచ్యతే” ఇత్యేతదత్రస్మర్త
వ్యమ్ । అసంతాః అసవధికాః అసఘాః హేయప్రత్యసీకాయేగుణాః
మార్దవభోగ్యతాద్యాః యయోస్తథోక్తయోః పదయోః సదాసంతా
సమనకర్తా । అహంతాయాః అహంకృతేః హంతా నిరాకర్తా “అహం
తేనాహం తే” ఇతితేనైవోక్తత్వాదితిభావః । అయం నేదాంతార్యమ
ప్రసీదతు । హంతేత్యేవం విధాచార్య సుగుణపరిచింతనజనితహర్షే ॥

మమతాసక్తిం నాముచ దమితాం యస్తైన నిర్మ
{ మస్యగురోః । సమతాసురేశగురుణా మమతావ }
న్నైవరోచతే మనసే ॥ ౧౯౦ ॥

మమతేతి ॥ అమితాం మమతాయాః “మమేతిద్వ్యక్షరో
మృత్యు” రిత్యుక్తమమకారస్య ఆసక్తిం యః నాముచత్ నాత్యా

క్షీత్ । ముచైః కర్తలిలుజ్ । మమతాఖ్యాయామచభ్యజాయాయా
మానక్తిం సాత్యాక్షీదితిచ । బృహస్పతేర్మమతాయామనురక్తతా
ప్రసిద్ధ్యతి భారతాదా । తేన సురేశ్వరగురుణా బృహస్పతినా ।
“గాక్షీపైష్ఠీ” త్యాద్యుక్తసురావికెత్పగురుణైత్యపిగమ్యతే । నిర్మమ
స్య తాదృశమమకారవిధురస్య గురోః నిగమాంతదేశికస్య సమతా
సామ్యం మమమనసే సర్వోచతే తావత్ । సాకల్యేననస్వదతతిత్వ
ధిః । అనెన పద్యద్వయేన “అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యా అస్వేస్వమితి
యామతిః । అవిద్యాతరుసంభూతి బీజమేతద్విధాశ్చిత్” మిత్యుక్తా
హంకారమమకారరూపమహాదోషదవీయస్వైనాచార్యస్యాస్య లో
కోత్తరమహిమనత్తాఖ్యాపితా ॥

॥౧౮౯॥

శ్లోకం నిగమాంతగురోరేకంవా సమ్యగభిదధ
 { స్మనుజ । ఉత్తమమనావిలంబతవిశజ్కమపి నైతి }
 యాతిచశ్లోకమ్ ॥

॥౧౯౦॥

శ్లోకమితి ॥ అనావిలం అకలుషం నిర్దోషమిత్యర్థః । ఉత్తమం
గుణభూయస్త్యాచ్యేయాంసం విశజ్కమపి విగమితాశజ్కాయేనతం
అపిస్సముచ్చయే । తత్త్వహితపురుషార్థపారమార్థ్యనిర్ధారణేన సకల
సద్దేహనిరాకర్తారం చెత్త్యర్థః । ఏకంవానిగమాంతగురోః శ్లోకం తత్ప్రీతి
పాదితం తద్విషయకంవాపద్యం అభిదధత్ పఠ మనుజః ఏకమిత్యే
తదత్రాప్యనుషజ్యతే । ఏకం శ్లోకం అముమైవైకం శ్లోకం నైతి నజా
నాతి । శ్లోకాభిధాతాశ్లోకం నజానాతీత్యేకోవిరోధః । యాతిచ శ్లోకమ
జానానోపి శ్లోకం జానాతీత్యపరోవిరోధశ్చ బతేత్యనెన సూచ్యతే
పరిహారస్తు- ఉత్తమం అనావిలంచ నిగమాంతగురోః శ్లోకం అభిద
ధత్ । విశం, కం, అపీ, తిచ్చెదః । కమపి విశం మనుజం సార్వభౌ
మమపీతిభావః । నైతి స్వాభీప్సితలిప్సయానాశ్రయతీత్యర్థః । తథావి

శ్రీమన్నిగమావతంసగురునామ మమలభరసనం జహ్వాయాం అస్తు
నామెతి యోజనా । నామశబ్దోఽభ్యుపగమే ॥ ౧౮౬ ॥

మలినం రాగాదిభిరపి తలినం వా మాం స్వభా
{ వతోభగవాన్ । బలినం దేశికవరపదనలినా }
{ శ్రయణేన కిం నగోపాయేత్ ॥ ౧౮౭ ॥ }

మలినమితి ॥ రాగాదిభిః ఆదిశబ్దైః క్రోధాదెర్గిహణమ్ ।
మలినమపి స్వభావతః తలినం స్వల్పమపి అదూరదర్శనముపీత్యర్థః ।
“తలినం విరలస్తోకే” ఇత్యమరః । దేశికవరపదనలినాశ్రయణేన
బలినం తదాశ్రయాభిన్నబలశాలినం తదేకావలమ్బమితిభావః ।
మాం భగవాన్ కింనగోపాయేత్ గోపాయేదేవ ॥ ౧౮౮ ॥

సంతానంతా సంతానఘగుణపదయోస్సదా కుభా
{ స్పదయోః । హంతాహంతా హంతా నెదాంతార్యః }
{ ప్రసీదతుమమాయమ్ ॥ ౧౮౯ ॥ }

సంతేతి ॥ అనంతస్య ఉల్లక్షితత్రివిధపరిచ్ఛేదస్య భగవతః “నా
న్తగుణానాం గచ్ఛంతి తేనానంతోఽయముచ్యతే” ఇత్యేతదత్రస్మర్త
వ్యమ్ । అనంతాః అనవధికాః అనఘాః హేయప్రత్యసీకాఃయేగుణాః
మార్దవభోగ్యతాద్యాః యయోస్తథోక్తయోః పదయోః సదానంతా
సమనకర్తా । అహంతాయాః అహంకృతేః హంతా నిరాకర్తా “అహం
తేనాహంతే” ఇతితేనైవోక్తత్వాదితిభావః । అయం నెదాంతార్యమ
ప్రసీదతు । హంతైశ్యేవం విధాచార్య సుగుణపరిచింతనజనితహర్షై ॥

మమతాసక్తిం నాముచదమితాం యస్తేన నిర్మ
{ మస్యగురోః । సమతాసురేశగురుణా మమతావ }
{ న్నైవరోచతే మనసే ॥ ౧౯౦ ॥ }

మమతేతి ॥ అమితాం మమతాయాః “మమేతిద్వ్యక్షరో
మృత్యు” రిత్యుక్తమమకారస్య ఆసక్తిం యః నాముచత్ నాత్యా

క్షీత్ । ముచే కర్తలిలుజ్ । మమతాభ్యాయాముచభ్యజాయాయా
మాసక్తిం సాత్యాక్షీడితిచ । బృహస్పతేర్మమతాయామనురక్తతా
ప్రసిద్ధ్యతి భారతాదా । తేన నురేశ్వరగురుణా బృహస్పతినా ।
“నాడిపైష్టి” త్యాద్యుక్తసురావికెత్తుగురుణైత్యపిగమ్యతే । నిర్మమ
స్య తాదృశమమకారవిధురస్య గురోః నిగమాంతదేశికస్య సమతా
సామ్యం మమమనసే నోచతే తావత్ । సాకల్యేనసస్వదతత్త్వ
ర్థః । అనెన పద్యద్వయేన “అనాత్మనాత్మబుద్ధిర్యా అస్వేస్వమితి
యామతిః । అవిద్యాతరుసంభూతి బీజమేతద్విధాన్తిత” మిత్యుక్తా
హంకారమమకారరూపమహదోషదవీయస్త్వేనాచార్యస్యాస్య లో
కోత్తరమహిమనత్తాభ్యాపితా ॥

॥౧౮౯॥

శ్లోకం నిగమాంతగురోరేకంవా సమ్యగభిదధ
 { స్మనుజ । ఉత్తమమనావిలంబతవిశజ్కమపి నైతి }
 యాతిచశ్లోకమ్ ॥ ॥౧౯౦॥

శ్లోకమితి ॥ అనావిలం అకలుషం నిర్దోషమిత్యర్థః । ఉత్తమం
గుణభూయస్త్యాచ్ఛేయాంసం విశజ్కమపి విగమితాశజ్కయేనతం
అపిస్సముచ్చయే । తత్త్వహితపురుషార్థపారమార్థ్యనిర్ధారణేన సకల
సద్దేహనిరాకర్తారం చేత్యర్థః । ఏకంవానిగమాంతగురోః శ్లోకం తత్ప్రీతి
పాదితం తద్విషయకంవాపద్యం అభిదధత్ పఠ మనుజః ఏకమిత్యే
తదత్రాప్యనుషజ్యతే । ఏకం శ్లోకం అముమేనైకం శ్లోకం నైతి నజా
నాతి । శ్లోకాభిధాతాశ్లోకం నజానాతీత్యేకోవిరోధః । యాతిచ శ్లోకమ
జానానోపి శ్లోకం జానాతీత్యపరోవిరోధశ్చ బతేత్యనెన సూచ్యతే
పరిహారస్తు ఉత్తమం అనావిలంచ నిగమాంతగురోః శ్లోకం అభిద
ధత్ । విశం, కం, అపీ, తిచ్ఛేదః । కమపి విశం మనుజం సార్వభౌ
మమపీతిభావః । నైతి స్వాభీప్సితలిప్సయానాశ్రయతీత్యర్థః । తథావి

ధజ్జానభక్తివై రాగ్యసమృద్ధిదాయకత్వాత్ స్వేతిభావః । కింతు- శ్లో
కం మహావై రాగ్యాదిప్రయుక్తం యశః “పద్వైయశసేచశ్లోక” ఇత్య
మరః । యాతీతి । కించ । మహామనాః విలం బతెతిచ్ఛేదః । మహామ
నాస్స విశిష్టా శక్త్యా భయం యస్మిన్ స్తం మహాభయప్రదమితి
యావత్ । విలం విగతలకారం శ్లోకం శ్లోకం పరమపురుషార్థోపలబ్ధు
సందేహాతిసంభావనాప్రయుక్త ద్వైన్యం నప్రాప్నోతి । తస్యశ్లోకస్యై
కస్యాపి సర్వప్రకారసంశయకూలంకషత్వాదితిభావః । నైతావదేవ ।
అనావిలం అప్రాకృతత్వాదతిస్వచ్ఛం కమపి విశం విగతశకారం శ్లో
కం లోకం “లోకంవైకుణ్ఠనామాన” మిత్యుక్తమకృతకనగరమిత్య
ర్థః । యాతి ప్రాప్నోతి । నిగమాస్తమహాదేశికశ్లోకవక్తా పరమపురు
షావాప్తిసందేహగన్ధవీయా అప్రాకృతం పరమవ్యోమవిస్తృత ఇతి
నిర్గలితోఽర్థః ॥ ౧౦౦ ॥

{ శ్రీధీకృపా (౧౦౦౨) మితశకే శుక్లవర్ణైవతీర్ణ
వాస్తరణౌ । గోధారక (౧౦౦౩) శకసామ్యవధి }
జయతీస్సాత్రవెజ్జుతశగురుః ॥ ౧౦౦ ॥

శ్రీతి ॥ వెంకటేశగురుః శ్రీధీకృపామితే ద్వివవత్యుత్తరైక
శతాధికసహస్రసమ్మితే శకే శాలివాహనశకే । అత్ర శ్రీవర్ణైక
స్థరైఃప్రహణం । సచ కటపయాదివర్ణక్రమేణద్విసంఖ్యాబోధకః ।
ఏవంధీత్యాదావపిసంఖ్యానుసంధేయా । తెనచ ద్వివవైకైకసం
ఖ్యానాం లాభైఃపి “సంఖ్యానాం వామతోగతి” యతి న్యామై
నవైపరీత్యేనదర్శనై ద్వివవత్యుత్తరైకసహస్రసంఖ్యాస్సంపద్యంత ఇతి
ధ్యాయమ్ । ఏవముత్తరాధైపి । శుక్లై శుక్లవర్ణైరే ధరణౌ
అవతీర్ణః । గోధారకశకసామ్యై త్రివవత్యుత్తరైకద్విశతోత్తరైకసహ
స్రతమశాలివాహనశకాబ్దసామ్యవత్సరైకత్యర్థః । అత్రధరణౌ జయ

తిస్స । ఏకోత్తరశతవత్సరాః ధరాతలం పర్యష్కాక్షీనిత్యర్థః । య
 ధోచ్యతే । “శ్రీధీయోగ్యశకే శుక్లఉదభూద్వేంకటేశ్వరః । లబ్ధప్రా
 యేశకే ప్రాయాత్సమ్యేనపరమంపదమి”తి । శ్రీధీకృపాసు అమి
 తశకే అతిమాత్రశక్తే శుక్లే సర్వప్రకారశుద్ధిభి గోధారకే వాగ్ధురం
 ధరేషు శక్తే సౌమ్యే అనుగ్రే ఇత్యప్యర్థః ప్రతీయతే ॥ ౧౯౧॥

{ కవితార్కిక కేసరిణం కల్యాణగుణాకరం ధరా
 భరణమ్ । శ్రీవేంకటేశమనిశం శ్రీవేదాంతార్య
 వర్యముపసేవే ॥ ౧౯౨॥ }

కవీతి ॥ అనేన పద్యేన “ కవితార్కికసింహాయే” తి పద్యా
 ధౌఽనుసంహితః ॥ ౧౯౨॥

{ ఇతిపద్యై రనవద్యై రతిహృద్యై ర్భృహ్మవిద్భి
 రాస్వాద్యైః । అస్తావి గురుర్యతినాశ్రీకృష్ణబ్ర
 హ్మణస్త్రకలిరపుణా ॥ ౧౯౩॥ }

{ వేదాంతగురు శిఖామణి పాదామ్భోజైక ధన
 నుజనయోగ్యమ్ । ఇదమస్తు నతాం భోగ్యం
 స్తోత్రం నామ్నా ప్రపన్న సౌభాగ్యమ్ ॥ ౧౯౪॥ }

{ అనయాస్తుత్యా ఘనయా వినయాత్కృతయా
 మయా సుభావనయా । నిగమాంతదేశికాత్మా
 నియతం ప్రీణాత్వనాదిరమలాశ్వః ॥ ౧౯౫॥ }

{ పటనామ (గింగి) కలియుగాజై ద్విత్వస్త్వైక
 (౧౮౩౨) మితశాలివాహశకే ॥ సౌమ్యైః బైర
 చిణమిదం జయతు స్తోత్రం ప్రపన్న సౌభాగ్యమ్ ॥ }

పటనామేతి ॥ అత్రకాదివర్గసంఖ్యాక్రమేణ పకారటక
 రాభ్యామితైకం నాకారేణ బిందుః మకారేణ పంచసంఖ్యాలభ్యంతే
 “అంకానాం వామతోగతి” రితినియమేన వైపరీత్యాద్దర్శనే ఏకాద

॥ అమృతం ॥

౧౦

ప్రపన్నాభరణాఖ్యవ్యాఖ్యాయుతా

శాధిక పశ్చిమసహస్రమితి లభ్యతే । తత్సంఖ్యా సమ్మితేషు కలియు
గాదైషు గతేషు । ద్విత్వీయైకేతి ॥ అత్రాపి సంఖ్యాసాం వైపరీత్యే
న దర్శనే ద్వాత్రింశదధికాష్టశతోత్తర సహస్రసంఖ్యాలాభేన తా
వతి శాలివాహనశకాబ్దే ఇతిలభ్యతే ॥

॥౧౯౬॥

{ కర్ణాటదేశభూషణ మహిశూరపురేశ కులస్య }
{ పాచార్యాః ॥ విజయంతాం యతివర్యా ఆచా }
{ ర్యా బ్రహ్మతన్త్ర పరకాలాః ॥ ॥౧౯౭॥ }

{ రక్షశదేశికేన్ద్ర శ్రీనిధివేదావతంస ఘట్టాంశాః }
{ అస్మగ్గురూప్యతీర్ధాః ప్రణమామో బ్రహ్మత }
{ న్త్ర పరకాలాన్ ॥ ॥౧౯౮॥ }

{ రామావరజశ్రీనిధి వేదాన్త శ్రీనివాసపరకా }
{ లాః । పరకాలమపి మహాన్తం తంచ శ్రీబ్ర }
{ హ్మతన్త్ర గురుమీడే ॥ ॥౧౯౯॥ }

{ నిగమాన్తదేశికాయ శ్రీమద్రామానుజాయచ }
{ నమోఽస్తు । మహతే పూర్ణాయనమో యా }
{ మునరామాబ్జనయననాథేభ్యః ॥ ॥౨౦౦॥ }

{ వకులాభరణాయనమ స్సకలాగమతత్త్వపార }
{ దృశ్యధియే । సేనేశాయ రమాయై శ్రీమన్నా }
{ రాయణాయచ నమోఽస్తు ॥ ॥౨౦౧॥ }

రక్షశేత్యాది పద్య చతుష్టయేన స్వాచార్య శ్రీరఙ్గనాథ బ్ర
హ్మతన్త్ర పరకాలమహాదేశిక ప్రభృతి శ్రీమన్నారాయణ పర్యన్త
మారోహక్రమేణ గురుపరంపరాఽనుసంహితా । ఉపక్రమే త్వవరో
హ క్రమేణాతి విశేషః । ఇదంప్రకారద్వయమపి “కమప్యాద్యం గు
రుంవందే” ఇతి “గురుభ్యస్తద్గురుభ్యశ్చై” త్యవ్యయసంధధతాం శ్రీ
మదాచార్యాణామభిమత మిత్యస్తాభిరపి స సంప్రదాయ ఏవానుస్స

తః । విస్తరస్తు అస్మద్యై లక్ష్మీసహస్ర ప్రారమభస్త బకవ్యాఖ్యానై
ద్రష్టవ్యః ॥ ౨౦౦ ॥

{ శ్రీహయవదనో జయతాద్విజయేతాం యతివ
రాగమాన్తగురూ । శ్రీబ్రహ్మతస్త్ర పరకాలా
స్థానస్యాభివర్ధతాంచ శ్రీః ॥ ౨౦౧ ॥ }

అత్ర ఆద్యస్తయో శ్రీశబ్దగ్రధనం మజ్జల భూయస్తాయైతి
సర్వమనవద్యమ్ । ॥ ౨౦౨ ॥

{ స్వాక్తప్రపన్న సాభాగ్యస్తుతై ర్లక్ష్మీమయాకృ
తా । ప్రపన్నాభరణాభిఖ్యా వ్యాఖ్యానచార్య
ముదెన్స్త్రియమ్ । }

ఇతి శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్య పరమహంసపరినాజ
కాచార్య సర్వతస్త్రస్వతస్త్రోభయవేదాంతాచార్యశ్రీమత్కవికథకకణ్ఠీ
రవచరణనశినయుగల విన్యస్త సమస్తాత్మధర శ్రీమద్రామానుజ సిద్ధా
న్త నిర్ధారణ సార్వభౌమ శ్రీమచ్ఛ్రీనివాస బ్రహ్మతస్త్ర పరకాలసం
యమి సార్వభౌమ కరుణాకటాక్షవీఠీతస్య తత్కృపాసమధిగత బ్ర
హ్మవిద్యావైశద్యస్య తత్తాదృశ శ్రీశ్రీనివాసదేశికస్య బ్రహ్మతస్త్ర
పరకాలయతీంద్ర మహాదేశిక కృపాసముపార్జిత రహస్యార్థ సంప్రదా
యస్య తచ్ఛరణనలిన సమర్పితాత్మరక్షాభరణస్య తాదృశ శ్రీరఙ్గానాథ
బ్రహ్మతస్త్ర పరకాలమునిన రేణ్యమహాదేశిక కృపాసుధాసార సంప్రా
ప్తతురీయాశ్రమ బ్రహ్మతస్త్ర పరకాల గురువరమహాస్థానాభిషేకస్య
శ్రీకర్ణాట దివ్యరత్న సింహాసన సామ్రాజ్యాభిషిక్త శ్రీమన్మహిశూర న
గరాధీశ్వర శ్రీకృష్ణరాజసార్వభౌమసంతతి సంతదేశికస్య శ్రీ శ్రీకృ
ష్ణబ్రహ్మతస్త్ర పరకాలయతీంద్రస్య కృతిషుప్రపన్నాభరణాఖ్య లఘుటీ
కాసమగ్రా ప్రపన్న సాభాగ్యస్తుతిర్నామ షట్షతమికృతిః ॥

శ్రీమన్నిగమాన్త మహాదేశికభ్యోనమః

